

YARDIM

AYLIK
SANAT
EDEBİYAT
DERGİSİ
Mart 87
67
500 TL
KDV Dahil

**hedef: yığınsal, demokratik,
sendikal tek bir öğrenci örgütü**

12 Mart'ın yıldönümü/ TİP, TSİP, MNP, MHP, DİSK, TMGT, Hikmet Krıvıçım, İhami
Soysal, İhsan Sabri Çağlayangil, Turhan Feyzioğlu, Doğan Avcıoğlu, Uğur
Mumcu, Mahir Kaynak, Aydınlık Sosyalist Dergi, Son Havadis, Sadun Aren,
Halit Çelenk, Muzaffer İhan Erdost, Cüneyt Arcayürek...

TÜSTAV

DEMOKRATİK ÖĞRENCİ HAREKETİ

YARIN

Ulusal Öğrenci Hareketi Haklarına Sahip
Çıkacak Güçtedir

MUSTAFA OKAN

"Hedef: yığınsal, demokratik, sendikali,
tek bir öğrenci örgütü."

ZEKERİYA YILMAZ

Demokratik Öğrenci Hareketinin
Birliği ve İktiden

R. ÖNER ÖZKAN

Öğrenci Konseyi: YÖK'ün Çifte Standardı

İNCELEME ARAŞTIRMA

NERGİS ALGÜN

Nedenleri, Sonuçları ve Öğrettikleriyle
12 Mart

SADUN AREN-HALİT ÇELENK-MUZAFFER İLHAN ERDOST-CÜNEYT ARCA YÜREK

12 Mart İçin Ne Diyorlar?

DOĞAN AVCIOĞLU-UĞUR MUMCU-TİP-TMG-T. DİSK-HİKMET KIVILCIMLI-İLHAMİ SOYSAL-MNP- MHP-AYDINLIK SOSYALİST DERGİ-İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL-TURHAN FEYZİOĞLU-MAHİR KAYNAK-TSİP-SON HAVADİS

12 Mart İçin Ne Demişlerdi?

DICKSON RAPORU-KOMANDO ve ÖZEL HARP MUHTIRASI-GALULA'NIN AYAKLANMA KURAMI

12 Mart ve CIA Bir Tezgaahın Belgeleri

NERGİS ALGÜN

Türkiye'deki Amerika-İl

TANER GÜREL

portreler: Türk Dostu Bir Helikopter
Jacques Chirak

LEYLA GÜNSEL

8 Mart ve Kadın Hareketinin Dönemleri

İŞÇİ - SENDİKA

ALİ CANDAN

Netaş Grevi: Kararı ve Dayanışma Örneği

TARTIŞMA

SELİM ÖZEN

Ceza Yasası Değişiklik Tasarısı Tartışılırken

ÖĞRENCİ GENÇLİK

BEYHAN SUNAL

Tanzimat Komünistleri ve Fizikte
Etki Tepki Prensipleri

GÜL BİLGİN

Öğrenciler Nerede Barınıyor?

Kısa Kadınga Tarihi Ya Da Aydın Albayrak İcratı

SANAT - EDEBİYAT

ALEV SEVİNÇ

Devrimcilik, Çokseslilik ve Klasik Müzik

VECİNİ TIMUROĞLU

Roman Sanatı Üzerine
Yeni Sırlarıyla ÖZCAN YALIM

TELEVİZYON

KORAY BİÇER

Gözler Büyürken Beyinler Küçülüyor

LİSE'DEN

Liseliden Mektup "Tek çıkar yol, bir iş bulup çalışmak"

DÜNYADAN

GÜRHAN UÇKAN

Yurtdışında Geçtiğimiz Ay

YAYIN

TUSTAV
ARŞİVİ
Umur Coşkun
Bağışı

Görev ve Sorumluluklarımız...

Yıllardan süzülüp gelen deney gösteriyor ki, demokrasi mücadelesi başlıbaşına bir süreç karşılık geliyor. Bugün de anti-demokrasinin çeşitliliği her geçen gün çoğaltılmaya, kurumsallaşıyor da yaygınlaştırılmaya çalışılıyor. Bugüne dek yaşadığımız da demokrasinin yokedilmesi için uygulamaya konulan planın nasıl tavizsizce uygulanmaya çalışıldığını gösterdi bize. 71 de ve 80 de atılan adımlar bu bakışta değerlendirildiğimizde görüyoruz ki, temel yöntem anti-demokrasinin önündeki yasal engelleri kaldırmak olarak kendini gösteriyor. İşte, DİSK'in kapatılmasından sendikali hakları önüne konulan engellere, işkence serbestisinden düşüncenin cezalandırılmasına, siyasi partilerin kapatılmasından başkanlarla ve yöneticilerine getirilen yasaklara kadar uzanan çizgi, yukarıda altını çizdiğimiz gerçeği açıklıyor.

Anti-demokrasinin ulaştığı çeşitlilik demokrasi mücadelesinde -bütünü kaybetmeden- bazı alanlara yönelik bir öncelik sıralaması yapmayı gerektiriyor. İşte bu sıralamanın başında işkence ve örgütlenmenin önüne konulan engeller geliyor.

Cezaevlerinde ve karakollarda süren yaygın işkence uygulamalarına bugün artık toplumun geniş bir kesimi duyarlıdır. Öğrenci dernekleri önerilerine koydukları hedeflerle ve geliştirdikleri politikalarla, iktidarı vermek istediği dar politik örgütler görüntüsünün tersine, kitleselleşme yolunda önemli adımlar atmış sendikali örgütlenmelerdir. Ve öğrenci derneklerinin karşı karşıya bırakıldıkları sorunlar her geçen gün daha geniş bir öğrenci kitlesinin tepkisini çekmektedir. Başka bir deyişle iktidarın kitleler gözünde "yaratılmaya çalıştığı demokrasi görüntüsü, bizzat kitlelerin sorunlarına duyarlı hale gelmesiyle inandırıcılığı yitirmektedir.

Demokrasi mücadelesinin ulaştığı bu

noktada demokrasi güçlerinin birliği vazgeçilmez bir zorunluluk olarak öne çıkıyor. Demokrasiden yana tüm güçleri içeren eylem birliğinin kurulması ise birliği ilişkin en somut adım ve araç olarak ortada duruyor. Bu gerçek, gençliğin demokrasi mücadelesine katılımının somutlandığı öğrenci derneklerini hata kabul etmez bir sorumlulukla karşı karşıya bırakıyor. Önümüzdeki günler öğrenci derneklerinin bu sorumluluğuna bilincinde olduklarını gösterecekleri günler olmalıdır.

Birlik kadar önemli bir unsur da dayanışma. Geçtiğimiz Şubat ayı içinde DİSK'in kuruluşunun 20. yılı nedeniyle İstanbul'da yapılan kutlamalara dünyanın dört bir yanından gelen sendikali temsilcilerinin katılımı uluslararası dayanışmanın anlam ve önemini örnekliyor. Konukların sendikali haklar ve demokrasi konusundaki değerlendirmeleri ve yaklaşımları ise demokratik haklar düzeninde nerede olduğumuzu bir kez daha gösterdi: Şartlı demokrasi olmaz, eğer bir şart olmasa o şart, tüm yasakların kaldırılması olmalıdır.

Şubat ayında demokrasi istemlerine yönelik önemli bir gelişme daha gerçekleşti. Yargıtay aldığı kararla "İşkencede devlet de sorumludur" diyor. İktidar "İşkence olayları münferittir" deyip "kendini bilmez memurları" son mülki göstermeye çalışırken alınan bu karar, işkencenin yalnızca yürütmedeki keyfiyetle sınırlanamayacağını gösteriyor.

Evet, Türkiye de bugün işkence var, Türkiye de bugün kitaplar yakılıyor, yasal deneklere üye olmak suç sayılıyor... anti-demokrasi daha pek çok örnekle yaşamaya devam ediyor. Devam eden bir başka şey de demokrasi güçlerinin kararı, bilinci, onurlu mücadelesi.

Sevgi ve Dostlukla...

Sahibi: SAMİ ALPTEKİN, Sorumlu Yazışmaları: MUSTAFA OKAN, Genel Yayın Yönetmeni: TANER GÜREL, İnceleme Araştırma Sorumlusu: BEYHAN SUNAL - MUSTAFA ÖSTÜN, İlan-Abone Bürosu: NESRİN HOCAOĞLU İsviçre: GÜRHAN UÇKAN Box 38945, 10064 Stockholm, F. Almanya: MEHMET BİLGİN Vulkan Str. 20, 4000 Düsseldorf 1, Hollanda: RAMAZAN EKİNCİ Postbus 392, 6040 AJ Reermond, İsviçre: SERDAR ATAMAN: Postfach 954 8951 Fahrweg, Kütne; SEVGÜL ULUDAĞ 19 Neomi Kaldırım Sokakı Leffioşa, İzmir; BEVİL ÇAĞIRAN 859, Sokak Saray İşhanı Daire No: 401 Konakı İstanbul; ZEKERİYA AYTEMUR Divanyolu Hoca Rüstem Sokak Zaffer Han 714 Çarşafolu, Adana; Özal Sancak İşhanı Asmakat No: 5 Dörtöylüce, Trabzon; HASAN TOMBAR Maniç Caddesi Ordu İşhanı No:7, Abone Koşulları/Yurtiçi: Yıllık 3500 Altı Aylık 1800, Yurtiçi: Yıllık 30 DM Altı Aylık 16 DM, Yurtiçi Tek Satış 3 DM, Teknik İşleri/Dizgi: Bil Ofset, Film: Arsu Ofset, Besi: Grafik Düzenleme, Yayıncılık: Yayıncılık Adresi: Hanımeli Sokak 19/10 Sıhhiye-Ankara, Yazışma Adresi PK 723 Kızılay-Ankara, Posta Çeki: 164860, Dağıtım: Etkin 527 60 11, İlan Koşulları/Arka Dış Kapak: Tam Sayfa: 200.000, Yanım Sayfa: 125.000, Çeyrek Sayfa: 70.000, Arka İç Kapak: Tam Sayfa: 150.000, Yanım Sayfa: 80.000, Çeyrek Sayfa: 50.000, İç Sayfalar: Tam Sayfa: 100.000, Yanım Sayfa: 60.000, Çeyrek Sayfa: 35.000

Ülkemizde demokrasi, Eylül darbesinin ayakları altında ezildi. Bütün yasama ve yürütme gücünün beş kişilik Konsey elinde toplandığı yaklaşık üç yıl boyunca koyu bir baskı ortamı içinde yaşandı. Bu dönemde toplumsal yaşamın her alanına ilişkin geriyegötürücü köklü yasal kurumsal değişimler gerçekleştirildi. Tüm yaşamsal demokratik hakları baştan aşağı budayan anayasa bu dönemde hazırlandı ve muhafazetsiz bir ortamda oylama sunuldu. Ardından katılacak partileri ve adayları öncelikle Konseyin saptadığı genel seçimler yapıldı ve bugünkü parlamento oluştu. Bu seçimin hükümet yaptığı ANAP, 12 Eylül Anayasasını ve kurumlarını benimsediğini ilan etti ve temelde bu çizgisini korudu. Sonuç olarak bugüne dek, 12 Eylül rejiminin temel kurumlarında, öze yönelik hiçbir değişiklik yapılmadı, yapılmadı.

80'den günümüze uzanan bu süreç, siyasal egemenliği elinde bulunduran güçlere, halk kesimleri üzerinde ağır bir hegemonya kurma olanağı verirken diğer yandan da aşılması güç karakteristik sorunlar çıkarttı. Siyasal iktidarın, uluslararası ilişkilerde hızla yalnızlaşması olgusu, bu sorunlar içinde özellikle anılmaya değer. Dış dünyadan gelen desteğin ABDyle sınırlı olması, Batı Avrupa'nın gerici hükümetlerini bile siyasal destek vermeye cesaret edememeleri, meydanlardaki "kahramanca" küremelere karşın iktidarı sıkıstıran başlıca sorunlardan birini oluşturmuştur. İktisadi destek ve ilişkilerde bir kopuşun yaşanmamış olması, söz konusu siyasal tecritin önemini azaltmaz. Kendini "hür dünyadan" sayan, bütün bir Cumhuriyet dönemi boyunca resmi ideolojisinin bu temelde biçimlendirmiş, politikalarını bu yönde oluşturmaya dikkat etmiş bir ülkenin, Batı Avrupa ülkelerince dışlanmasında, sadece dış politikada değil iç politikada da siyasal iktidarın milliyetçi nutuklarla aşamayacağı sorunlar yaratır. Bunun yanında Eylül rejiminin Sosyalist ülkeler topluluğu karşısındaki konumunu ve Arap ülkeleri üzerindeki "güvenilmez dost" izlenimini düşündürsek bir de bunlara dış desteğin yaşamsal olduğu Kıbrıs ve

Ulusal Öğrenci Hareketi Haklarına Sahip Çıkacak Güçtedir

YARIN

Ege sorunlarını eklersek, yaşanan tecritin siyasal iktidar açısından gerçek anlamını daha iyi anlarız.

Kuşkusuz ülkemizdeki demokrasinin ezilmesiyle yalnızca dış kamuoyu ilgilenmiyor. Demokrasi talebi, çıkarları bunu dayatan halkımızın istemidir. Ülkemizdeki demokratik potansiyeli olduğundan daha az gören teorilerin ve demokrasi mücadelesinin henüz açık ve sert biçimler almamış olmasına aldanmamak gerek. Nitekim, Eylül darbesinden sonra terör paniği yerini günlük somut sorunlara bırakmaya başladığında kitlelerde de demokrasi arayışı başlamıştır. Kitlelerde beliren askeri yönetimden çıkılması yönündeki güdüyü hesaba katmayan hiçbir politikanın uzun ömürlü olamayacağına işaretleri alınmaya başlamıştır. İlk günlerinde terörü engelleyeceği düşüncesiyle alkışlanan Konsey, bir dönem sonra "demokrasi programına" sadık kaldığı için övülür olmuştur. Anayasaya hayır dememesi durumunda askeri yönetimin süreceği şantajı, halkın ham demokrasi güdülerine seslenmekten başka bir anlam taşımaz. Aynı şekilde, 83 Aralık seçimlerinde Cumhurbaşkanının konuşmasına rağmen ANAP'ın en çok oyu toplaması, MDP'nin hezimetini demokrasinin arayışına yönelik tepkiler olarak nitelenebilir.

Kitlelerin politik ufkunun daraltıldığı ne kadar gerçekse, demokrasi istemi de o kadar gerçektir. Sonuç olarak 12 Eylül rejimi içinde de geniş bir muhalif potansiyel sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Geleneksel burjuva sağ siyasal hareketlere kadar uzanan geniş bir siyasal yelpaze iktidarın karşısına geçmiştir.

İşte içinde ve dışında gözlenen bu gerçekler, Eylül darbesiyle birlikte siyasal hegemonyasını oluşturan tekelci güçlerin, bir bakıma bunun için ödediği bedellerdir. Şimdi bu bedelleri giderilmeye çalışılıyor. İçerde ve dışarda varolan beklentilere bağlı olarak kimi manevralara girişiliyor ve demokrasiye geçildi, rejim yumaşatıldı görüntüsü yaratılmaya çaba sarfediliyor.

Girişilen manevraların yüzyesnel ve aldatıcı olduğu açıktır. Üniversiteler, basın, sendikal haklar, siyasal özgürlükler, insan hakları ve diğer tüm temel alanlarda baskıcı kurumların ve yasal yasadışı uygulamaların özünde bir değişiklik olmamıştır. Ancak kısmi geri çekilmelerden, görel bir esneklikten söz edilebilir.

Bugünkü iktidardan demokrasi gibi bir sorunu olmadığı ve ülkemizin bu iktidara eliyle demokratikleşmeyeceği açık seçik ortadadır. Ülkemiz ancak bugünkü iktidar güçlerine karşı kitlelerin vereceği mücade-

lerle demokratikleşebilir bunun başkaca bir yolu yoktur.

Sözün burasında, bugünkü iktidar politikalarının gelişik karakterini tam kavramanın önemine işaret etmek gerekiyor. Bugünkü kimi manevraların demokratikleşmeye yönelik olmadığı ne kadar gerçekse, kitlelerin mücadelesinin geliştirilmesine yönelik yeni olanaklar yarattığı da o kadar gerçektir. Diktatoryal yöntemlerin esnetildiği, bir bakıma rejimin geri çekilmek zorunda kaldığı her alan, kitlelerin mücadelesine açılan yeni boşluklar yaratmaktadır. Elbette bu, sancısız ve dosdoğru gelişen bir hat izleniyor. Her alanda amansız fiili bir mücadele yaşanıyor.

Bunun en açık örneği üniversitelerdir. Üniversitelerde bir yandan öğrenci dernekleri kuruluyor, kongreler yapılıyor, yayınlar çıkartılıyor, ama diğer yandan baskıcı kurumların, yaygın sahipleri sebepsiz gözaltına alınıyor, işkence görülüyor. Bir yandan İçişleri Bakanlığı öğrencileri açık açık tartışmayı başarıyorlar diğer yandan hükümet sözcüleri öğrenci derneklerini anarşi yuvası gibi göstermeye yönelik propaganda yürütüyorlar. Bütün bir kaos içinde göze batan odur ki, öğrenci hareketi meşru zemine sıkı sıkıya baskıya ve iktidarın keyfi saldırıları

karşısında geri çekilmeyip yasal haklarına aktif mücadeleci bir tutumla sahip çıktıkça güçleniyor, umut veriyor.

Öğrenci hareketinin ulusal düzeyde dayanışmasının sağlanması bu mücadeleden güncel boyutlarından birini oluşturmaktadır. Öğrenci derneklerinin tüm ülkede ortak olan temel öğrenci sorunlarını bir araya gelerek tartışması, çözümler üretmesi, ortak davranması kadar doğal ve yasal bir hak düşünülmez. Görülmektedir ki, iktidar, öğrencilerin bu doğal hakkını alışılagelmiş keyfi sindirme politikasıyla gasp etmeye çalışmaktadır. Bugüne kadar öğrenci hareketi ileriye doğru adım atabiliyorsa, sesini duyurmayı başarabiliyorsa, bunu, meşru zemine dayalı aktif kararlı bir mücadele anlayışıyla yapabiliyor. Bugüne kadar yapılması gereken budur.

Öğrenci hareketinin gücü ulusal düzeyde birliği ve dayanışmasını geliştirmek ve güçlendirmekten geçiyor. Bunu gericiлик de çok iyi bilmektedir ve gözünü dernekleşme hareketinin ulusal dayanışmasına dikmiştir. Derneklerle düşen ulusal platformun mesruluğuna sahip çıkmak, basılan yasal zemini güçlendirmek, baskılar karşısında gerilememektir. Ulusal dayanışma zeminini koruma politikasında, öğrenci hareketi içinde yer alan bütün eğitimler koşulsuz bir işbirliğini öne koymalı mücadeleden bir cephesini kesinlikle siyasal rekabete yönelik istismar konusuna yapmamalıdır. Bu yaşamsal konuda anlamlı olaylar karşısında belirebilen kimi değerlendirmeye görüş ayrılıklarını çok köklü, giderilemez, ortak bir tavır üzerinde anlaşılacak tutucular gibi görüp göstermek hiç kimseye yarar getirmeyecek ancak gericiğini işini kolaylaştıracaktır.

Bugün grupçu ayrımları körüklemek yerine, ulusal platformun birliği ve gerici güçlerin engellenmelerinden korunması sorunu içtenlikle öne çıkartıldığında ortak bir tutumun benimsenmemesi için hiç bir ciddi neden zükürmüyor. Bugüne kadar attığı adımlar gösteriyor ki, öğrenci hareketi kendi ulusal platformunu gerici baskılara karşı koyabilecek mücadelesine, bu olgunluğa ve kararlılığa sahiptir. Bu görevin altından yüzünün aklıyla çıkacaktır.

Yayın yaşamına Aralık 1986'da başlayan GÖRÜŞ dergisi, dergimiz sorumlu yazışları yönetmeni Mustafa Okan'la söyleşi yaptı. Uzunluğu nedeniyle GÖRÜŞ'ün Mart (4.) sayısında yeralamayan bu söyleşiye aşağıda yayımlıyoruz. Bu durumu dost dergiler arasındaki işbölümünün bir gereği sayıyor, GÖRÜŞ dergisine teşekkür ediyoruz.

YARIN

Söyleşi: Mehmet Salim

GÖRÜŞ □ Son zamanlarda gerek, YARIN dergisinde, gerekse Öğrenci dernekleri yöneticilerine yapılan baskılar yoğunlaşıyor. Türkiye'de bir yandan "demokrasiye geçiliyor" çığlıkları atılırken, bir yandan da bu tip uygulamalara reva görülenlerin sayısı da devamlı artıyor. Sizce bunun kaynağı ne? Bu tip uygulamalara maruz bırakılanlar bu durumu nasıl aşabilirler?

MUSTAFA OKAN ■ Sorunuzda belirttiğiniz çelişkili durum, içinde yaşadığımız siyasi ortamın çelişkili yapısından kaynaklanmaktadır. 1980 12 Eylül'ünden sonra yasalar ve kurumlar baskıcı, gerici bir öze kavuşturuldu. Ancak, burada üzerinde durmayı gerekli görmediğimiz iç ve dış nedenlerle, baskıcı rejim demokratik bir görünüme büründürülmek isteniyor. Öz itibarıyla rejimin niteliğinde bir değişiklik olmamakla birlikte bu yeni taktik, kimi değişikliklere neden oluyor. Ve bu durum kitlelere ve dünya kamuoyuna, "demokrasiye geçiliyor" biçiminde sunulmak isteniyor. Kuşku yok ki, 12 Eylül rejiminin temel baskıcı kurumları, toplumsal yaşam içindeki ağırılığı korumaktadır. Bu durumu tanımlamak gerekirse vesayet demokrasisi denebilir. Ortada sınırları çizilmiş kontrollü bir siyasal ortam vardır. Elbette ülkemizde bugün içinde yaşadığımız koşullar ile Konsey döneminin koşullar arasında önemli farklılıklar vardır. Bunu görmek gerekir. Bugün ülkemiz, beş kişinin ağzından çıkar kararname ve emirlerle yönetiliyor. Bu durumu göremeyen bir siyasal hareketin bir tek doğru taktik bile üretmesi olanaklı değildir. Bugünkü rejimin demokrasi olmaması başka şeydir, yeniolanıkların doğduğunu görülebilmemesi başka bir şeydir. "Bu durumdan nasıl çıkılabilir," yönündeki sorunuza doğru bir biçimde yanıtlayabilmek için bu çelişkili durumu bütün yönleriyle bir bütün olarak kavramak gerekir. Esas olan rejimin tasfiyesi sorunudur. Bu tasfiyeyi başaracak olan kitlelerdir. Bugün atılması gereken adım, ortaya çıkan olanaklarda değerlendirenlerin demokratik örgütlenmelerini yaratmak, geliştirmek, güçlendirmektir.

Biz dergimizde üniversite gençliğine çözüm önerirken bu değerlendirmeden hareket ettik. İleri demokratik mevzilere ulaşmak için öncelikle yasal haklara sahip çıkmak, dolayısıyla öğrenci derneklerinin örgütlenmesine girişmek gerekir, dedik. Pratikte de görüldüğü gibi öğrenci derneklerinin gerek kurulmasının gerekse kurulduktan sonra yürüteceği çalışmaların önünde yasal ve fiili onlarca engel vardır. Ancak bu engellerin kaldırılması da bütün kısıtlı-

ğına rağmen dernekleri oluşturmaya, meşru mücadele zeminine sıkı sıkıya basmaya bağlıdır. Öğrenci hareketinin son iki yıllık gelişimi, sanıyorum bu politikanın doğru olduğunu açıkça göstermektedir. Öğrenci yığınlarının örgütlenmesini engellemek için getirilen bütün kısıtlamalara rağmen ülkenin heryanında yüzlerce genç demokrasi savaşımı için bir araya geldi. Başlangıçta çok sınırlı olan çevreler giderek gözle görülür biçimde genişledi. Alınacak çok mesafe vardır, yapılması gereken işler çok fazladır, fakat demokratik öğrenci hareketi örgütlü bir güç olarak demokrasi mücadelesinde artık vardır. Bu demokratik hareket yaygınlaştıkça, güçlendikçe, kendisine yöneltilen baskılara ve yıldırmaya teşebbüslerine karşı koyma gücü artacaktır.

Demokratik hareketin geliştirilmesi, kitlelerin örgütlü gücünün yaratılması önyargılara dayanmayan, gerçeklere kompleksiz yaklaşmayı başaran serinkanlı bir önderlik ile başarılabilir. Sorun bir yönüyle de doğru önderlik sorunudur.

GÖRÜŞ □ Öğrenci derneklerinde, şu anda sizin derginiz de dahil bazı dergiler çevresinde kümelenen farklı eğilimler var. Her eğilim de üç aşığı beş yukarı, dernek politikasına dair kendi ilkelere belirlemiş durumda. Siz YARIN olarak bu belirlenmiş ilkelere temelinde dışınızdaki diğer eğilimlere göre kendi yerinizi nasıl tesbit ediyorsunuz? Onlarla ayırdığınız ya da birleştirdiğiniz yerler neler?

MUSTAFA OKAN ■ Öncelikle şunu belirtmek isterim. Demokratik öğrenci hareketinin değişik partilerinin aralarındaki tartışmalar ve ayrılıklar dostlar arasındaki ayrıntılar olarak görüyoruz. Yöneltiğimiz bütün eleştiriler ve öneriler ortak bir tutum bulmaya yöneliktir. Biz gerçek başımızın, ancak böyle bir ortak hat yaratıldığı nda elde edileceğini savunuyoruz. Bu nedenle dile getirdiğimiz görüşlerin dostlarımızı tedirgin etmemesi gerekir. Biz de onları bize yönelik eleştirilerinin dostça olmasını bekliyoruz ve dikkate alıyoruz.

Bugün öğrenci derneklerinde dergiler çevresin-

de kümelenen farklı eğilimler olduğu doğru. Fakat bu eğilimlerin demokratik öğrenci hareketine ilişkin billurlaşmış, net, somut ilkelere saptamış ve savunuyor olduklarına pek katılmıyoruz.

YARIN başlangıcından bu yana kendi konumunu belirlerken somut koşulları esas aldı. Diğer eğilimlerin çizgilerine göre tavır belirleme durumuna asla düşmedi. Diğer eğilimlerde ise, YARIN'a göre tutum alma belirleyici oldu.

Bizim çizgimiz ne oldu?

Demokratik öğrenci hareketinin örgütlenme biçimini, öğrenci dernekleri olarak saptadık. Bu önerinin teorik gerekçelerini, yasal dayanaklarını tartıştık ve görüşlerimizi açıkladık. Pratikte çıkan sorunları yakından izledik, çözümler önerdik. Yazılar ve broşürle önerilerimizi yaygınlaştırdık. Tüm bunları yaparken son derece açık bir tutum içinde olduk. Bu önerilerimizi tüm kesimlere hiç bir ayırım gözetmeksizin ilettilik ve birlikte olmak istediğimizi söyledik. Eğer başlangıçta dernek kuruluşlarında YARIN'ın belirleyici bir ağırlığı görülüyorsa bu YARIN'ın dışlayıcı tutumundan dolayı değil, bugün varolan diğer eğilimlerin, tereddüt, çekingenlik vb. kaygılara önerilerimizi benimsememiş olmalarından. Nitekim, derneklerin kuruluş biçimleri üzerine bugün hemen hemen hiçbir tartışma yapılmamaktadır. Ancak öğrenci derneklerinin somut koşullara denk düşen bir öneri olduğu anlaşıldıktan sonra kararsızlıklar ortadan kalktı ve önerdiğimiz bu politika genel kabul gördü.

Ne yazık ki, güncel tutum konusunda anlaşmış olmak ortak bir hat izlemeyi beraberinde getirmeydi. Bugün gerçekten, YARIN, GÖKYÜZÜ, ÇÖZÜM ve YENİ AŞAMA arasında bir tartışma sürmektedir. Ancak bu tartışma sözü geçen dergilerin, her birisinin öğrenci hareketinin izleyeceği çizgiye ilişkin, özgün derli toplu bir program ve ilkeler bütünlüğüne sahip olmasından kaynaklanmıyor. Ortadaki sorun öncelikle dışı dokunur farklı program ve ilkelerin tartışılması değildir. Ayırım noktası şuradadır: Biz, öncelikle demokratik öğrenci hareketinin sorunlarını nasıl çözeriz anlayışıyla öneriler geliştirdik ve birlikte

"Hedef: yığınasal, sendikalar, tek bir"

olacaklarımızı veya ayrı düşüklerimizi bu sonuca göre belirledik. Bir başka deyişle kendi eğilimimizin güçlenmesini bitiriyöyle demokratik öğrenci hareketinin güçlenmesine bağımlı kaldık. Her zaman, diğer eğilimlerle geçici de olsa, kısmen de olsa birlikte olmaya özel önem verdik. Çünkü ortak atılan her adımın kalıcı dostlukların ve karşılıklı güvenin ön koşulu olduğunu biliyoruz. Ancak GÖKYÜZÜ ve ÇÖZÜM çevresi sorunu baştan beri eğilimler arası rekabet gözöyle ele aldı. Derneklerin kurulması ve geliştirilmesi konusunda ortak düşünmemize rağmen bu ortaklığı geliştirecek hiç bir yaklaşımda bulunmadılar. Her sorunda ve her adımda YARIN'ın öğrenci hareketindeki gücünü nasıl kıranız, diye düşündüler. YARIN'ın gücünü kırmak için hangi göröşe ve gerekçeye dayanarak işlerini geliyorsa o göröşü ilke gibi sunmaya, ilkeler düzeyinde bir farklılıkmiş gibi yanıtsımaya yöndeldiler. Bu eğilimlerin, YARIN'ın gücünü kırmak gibi, tartışılmalı çıkmaz sokak, kendilerine de hiç bir yarar getirmeyen, demokratik öğrenci hareketinin bütününi bunaltan yaklaşımları bir yana bıraktıklarında son derece yararlı bir dostluk ortamının oluşacağına inanıyoruz. Bu koşullarda bir hayli az olan ortak bir sonuca ulaşmak şansız, söz konusu rekabetçi tutum terk edilmişinde yerini geniş bir anlaşma ortamına bırakacaktır.

GÖRÜŞ □ Öğrenci derneklerindeki birlik politikasını (böyle bir politika olduğunu varsayıyorum) somutlaştırdığımızda, önceki soruda adı geçen eğilimler içinde kimlerle, ne için ve nasıl bir birlik öngörüyorsunuz?

MUSTAFA OKAN ■ Demokratik öğrenci hareketinin gelişimini yakından izleyen tüm çevreler sonuna istismarçı yaklaşmıyorlarsa, YARIN'ın birliki politikasını bilirler. Birlik politikamız, son derece yalın, ve net bir önermeye dayanmaktadır. Nedir bu öneri? Ülkemizde, içinde bütün siyasi eğilimlerin var olabildiği, yığınsal, demokratik, sendikala, tek bir öğrenci örgütüne gerek vardır. Bütün eğilimler önceki böyle bir gerekliliği saptamalı ve hedefleri olarak açıklanmalıdır. Eğer bu noktada birleşme sağlanırsa diğer politik konulara ilişkin göröş ayrılıkları ne olursa olsun ve ne kadar, derin olursa olsun, güçlü bir birlik zemini doğmuş olacaktır. Çünkü, böylesi bir tek gençlik örgütünü bütün eğilimlerle benimsenmesi, bölümlerin, tasfiyeci eğilimlerin reddi, ortak karar alma ve uygulama mekanizmalarının kabulü demektir. YARIN'ın birlik önerisinin gerçekçiliği ve gücü buradan gelmektedir. Görölmekte olduğu gibi birlik, eğilimlerin aralarında ileri düzeyde ortaklık noktaları bulmalarına ertelenmemektedir. Tek bir ortak nokta aranmaktadır. Bu noktanın altını yine çizerek; ülkede tek demokratik yığınsal öğrenci örgütlenmesinin kabulüdür. Elbetteki eğilimlerin tamamının veya bir bölümünün daha üst düzeydeki taktik sorunlar üzerinde anlaşabilmesi çok yararlı ve gereklidir. Bu durumda sorunlar daha kolay çözülecek, adımlar daha hızlı atılacaktır. Ancak YARIN, eğilimler arasındaki birliki böyle bir anlaşma sonrasında ertelememektedir. Birlik için daha gerçekçi ve geniş bir zemin sunmaktadır.

Azınlık olmak veya çoğunluk olmak hiç kimseye ilkelerle oynamaya hakkını vermez. Hiç kimse çoğunluk olmak için tek demokratik öğrenci gençlik örgütlenmesine, bu temel hedefe aykırı tutumlar almamalıdır. Demokratik öğrenci hareketi, birim dernekleri ve ulusal düzeyde bir takım yönetim mekanizmaları yaratmıştır. Zaten bu mekanizmalar olmadan örgütü bir hareketten de söz edilemez. Azınlık olup olmamaya göre bu mekanizmaların tanınması zorlanmaz düşünülemez. İşte YARIN bu temel hedefi benimseyen ve kendi çıkarlarını bu hedefe bağımı kılan bütün eğilimlerle birlikte olmak kararlılığındadır. Yine YARIN bu temel hedefi her ne nedenle olursa olsun engelleyenlerle de mücadele etmek kararlılığındadır.

Demokratik öğrenci hareketinin güçlenmesi için savunduğumuz ilkeleri şöyle sıralayabiliriz:

Birincisi, yasal haklara sıkı sıkıya sahip çıkmak, bu amaçla etkin bir mücadele vermek ve bu zemini kaybetmemek gerekir. İkincisi, öğrenci derneklerini siyasal rekabet alanı olarak değil, öğrenci yığınlarının sorunlarının çözümünü için mücadele veren demokratik kitle örgütleri olarak değerlendirmek ve buna uygun davranmak gerekir. Üçüncüsü, başarılı olmak isteyen bir örgüt özgür tartışma ortamı ile karar alma, alınan kararları uygulama arasındaki dengeyi kurmak zorundadır. Hiçkimse örgüt içi demokrasiyi kararların alınmasını olanaksız kılacak sonsuz bir tartışma süreci olarak görmemelidir. Böylesi bir durum örgütün çürümüşü demektir. Yine demokratik merkezileşme, merkeziyetçi yanını abartarak tartışmalar ve tabanın katılımını engeller biçimde yetki kullanılmamalı tutumun önderliği tabandan kopartacağı bilinmelidir. Dördüncüsü, öğrenci hareketinin ulusal düzeyde merkezi örgütlenmesini güçlendirecek adımlar atmamak gerekir. Ve son olarak öğrenci derneklerine üye olmayı hiçbir politik önkoşula bağlamamak gerekir. Üyelik için öğrenci olmak ve üye olmayı istemek yeterli koşuldur. Dernek tüzüklerinde öğrencinin belirli siyasal tutumları benimsemiş olması gibi önşartlar yer almamalıdır. Çünkü demokratik öğrenci örgütleri en geri düzeydeki bilinç basamaklarında bulunan gençlik kesimlerine kadar açılabilir, politik konularda hiçbir fikri olmayan kesimleri de kapsayan örgütler olmadıkça işlevlerini yerine getiremezler. Kitle örgütü tabanını faşizme ve emperyalizme karşı uyarmalı, aydınlatmalıdır. Demokratik görevlere karşı canlı bir ilgi içinde olmalı, kongrelerinde ve toplantılarında bu görevlerini mücadele hedefleri biçimine dönüştürmelidir. Ancak bu konular üyelik önşartı olarak getirmek sendikala nitelikteki yığınsal demokratik öğrenci örgütlenmesini darlaştıracaktır.

GÖRÜŞ □ Öğrenci Postası dergisinin oluşturulma süreci, an'ı ve kullanıma şekline, öğrenci dernekleri içinde itiraz eden eğilimler var. Bunlar bu konuda Yarin çevresini tepeden inmeclikle suçluyorlar. "Öğrenci Postası, dayatmacı bir anlayışın ürünüdür," diyorlar. Yine bu çevrelerin bir eleştirisi de Öğrenci Postası'nın, YARIN dergisinin "bir kardeş yayın organı" havasında

çıkacağı yolunda. Öğrenci Postası yöneticilerinin Ankara ve İstanbul'da gözaltına alınmasına paralel olarak da, yayın faaliyeti açısından uzun sayılabilecek bir süredir duraklama dönemi geçirdi. Bu konudaki göröşlerinizi alabilir miyiz?

MUSTAFA OKAN ■ Biraz serinkanlı düşünerek, Öğrenci Postası'nın hangi koşullarda, hangi ihtiyaca yanıt olarak önerildiğini anımsayalım. Yüksek okullarda, fakültelerde ve değişik kentlerde öğrenci dernekleri oluşmaya başlamıştı. Kurulanlar ve kurulmakta olanlar esas olarak aynı genel sorunlarla karşı karşıyaydılar. Önerilerine aynı türden yasal ve keyfi engeller çıkartılıyor, benzer baskılarla karşılaşıyordu. Atılan her adım öğrenci hareketinin en küçük birimlerini bile siyasal iktidar ve merkezi üniversite yönetimiyle karşı karşıya getiriyordu. Bu sorunların üstesinden gelebilmek öğrenci hareketini ilk günden başlayarak ulusal bir güç yaratma sorunuyla karşı karşıya bıraktı. Öğrenci hareketi değişik birimlerle sınırlı bir hareket olmaktan hemen çıkartılıp, ülke çapında güçlü bir dayanışmaya sahip olan bir hareket durumuna yükseltilmeliydi. Bu problemi çözebilmek koşullara uygun bir araç yaratmakla olanaklıydı. Bu yaratıcı bir yaklaşımla gerçekleştiriyordu. Çünkü bilindiği gibi öğrenci derneklerinin bir federasyon çatısı altında birleşmesi yasalarla olağanüstü bir biçimde güçleştirilmişti. Bu koşullarda kurulu dernekler arasında koordinasyonu sağlayacak, yeni derneklerin kuruluşuna önderlik edecek, bilgi aktaracak, kamuoyunun desteğini almak için çaba gösterecek, derneklerin sesini daha geniş öğrenci kitlelerine ulaştıracak bir araç olarak Öğrenci Postası önerildi.

Bu öneriye, sorunuzda da tercüman olduğunuz türden karşı çıkışlar görüldü. Karşı çıkan arkadaşlar öğrenci hareketinin gelişme düzeyinin henüz böyle bir girişime elverişli olduğunu, birim derneklerinin çok yeni ve güçsüz olduklarını, bir dönem bunların gelişmesini beklemek gerektiğini, bu aşamada derneklerden gelen temsilcilerin, temsil yeteneklerinin eksik olduğunu, temel sorunun gençlik kesimlerine kadar derneklerin geliştirilmesi olduğunu söylüyorlardı. Bu gerekçeler kolayca görüleceği gibi somut bir hat önermemekteydi. Yalnızca durumu tasvir etmekte, hatta bunu yaparken yığıl ve özverili çıkışları küçümseyen haksız yaklaşımlarda da bulunmakta, daha önemlisi hiç bir yön göstermemekteydi. Bu arkadaşların tutumu, dernekleri kendi birimlerine kapatmakta, deyim yerindeyse, onlara "kiteselleşme de böyle gel" demekteydi. Derneklerin kiteselleşmesi ve kendi birimlerinde karşılaştıkları sorunların çözülebilmesi ülke çapında güçlü bir öğrenci hareketinin yaratılmasıyla olanaklıydı. Öğrenci Postası da işte bu nedenle önerildi ve önderiyordu.

Kanımızda bu eğilimlerin Öğrenci Postası'na karşı çıkışlarının gerçek nedenleri bunlar değildi. Eğer bunlar olsaydı, tartışma bu kadar sertleşmez, ortak bir nokta bulunabilirdi. Bizce karşı çıkışın ana nedeni, azınlık olmanın yarattığı bir psikolojeydi. Bu görüştüğümüzün çok açık kanıtları da vardır. Örneğin OD-TÜ ve A.Ü. Hukuk Fakültesi Dernekleri'nin 1986 yılı-

demokratik,
öğrenci örgütü."

nın Şubat aylarında ulusal düzeyde bir öğrenci yayının çıkartılmasına ilişkin kararları vardır. Daha sonra bu kararların altında imzaları olan kişiler ulusal platformda yukarıda saydığımız gerekçelerle birlikte, öneri sahiplerini dayatmacılık vb. sıfatlarla suçlayarak Öğrenci Postası'na karşı çıkmışlardır.

Öğrenci Postası önerisi derneklerde üç aydan fazla tartışıldı, mekanizmaları konuşuldu. İki kez ulusal platformda gündeme alındı. Sonuç olarak dernek yönetim kurullarının büyük çoğunluğunun kararıyla Öğrenci Postası önerisi öğrenci hareketini geliştirici ve önündeki sorunlara yanıt verici bir çözüm olarak benimsendi. Ayrıca hatırlatmak isterim ki, karşıt eğilimlerin iddia ettiği ve sizin de sorunuzda yansıttığınız gibi bu karar yalnızca bizler değil, kendilerini YARIN'cı olarak nitelemeyen kimi kesimler de desteklemiş, benimsemiştir. Azınlıkta kalan arkadaşlar, bu gelişmelere rağmen çoğunluk kararını dayatmacılık ve tepeden inmecelikle eleştirdiler. Sizin de kabul edeceğimiz gibi bu kararnı yukarıda anlattığımız süreç ve mekanizmalar dışında, daha demokratik biçimde alınması mümkün değildi. Bu demokratik işleyişe rağmen, azınlıkta kalan arkadaşlar, yalnızca kendi görüşlerini benimsetemedikleri için demokratik işleyişe parmak demokrasisi diye küümsemeye kalkıştılar. Öğrenci hareketinin önderlerini ve ortaya çıkarttığı platformu gözden düşürücü, bu yönüyle bütün olarak hareketi zedeleyici bir üslup benimsediler. Tekrar etmek istiyorum ki, karşı çıkış azınlıkta olmanın bir sonucudur. Bu arkadaşlara göre Öğrenci Postası'nın kıskı kendilerinin çoğunluğa geçmesinden sonra olmalıydı. Bu tutum da elbetteki, demokratik öğrenci hareketinin çıkarlarıyla bağdaşan bir tutum değildi.

Öğrenci Postası'nın ne çıkartıldığı günlerde ne de bugün en küçük dışlayıcı bir tutumun izine rastlanamaz. Dün, Öğrenci Postası'nı savunurken bütün eğilimleri bu sorumluluğu paylaşmaya çağırдық. Güçleri oranında her eğilimin yayın kurulunda yer almasını önerdik. Bugün de, demokratik işleyiş, disiplinli tartışma ve karar üretme sürecini benimsemeleri durumunda başkaca hiç bir ön şart koymadan bütün eğilimlerin Öğrenci Postası yazı kurulunda yer almasını destekliyoruz ve yararlı buluyoruz. Ortak tartışma ve karar alma konusunda bir adım atılmadık durumunda, yazı kurulunda değişik eğilimlere geniş olanaklar sağlanmasını da uygun görüyoruz. Bu durum önemli bir ağırlığa sahip olan eğilimler için bir fedakarlık olsa bile, bu fedakarlıkta bulunacaklarına inanıyoruz.

Öğrenci Postası'nın izlediği yayın çizgisi kapsayıcıdır. Yayın çizgisi su veya bu eğilimin değil, demokratik öğrenci hareketinin sesi olma çizgisidir. Bunun tersine bir içerikte tek bir yazı bile gösterilemez. Eğer bugün bazı eğilimler yazı kurulunun dışındaysa bu kendi tercihlerinin sonucudur. Bu arkadaşların öğrenci hareketine ve kendilerine hiç bir yarar getirmeyen bu anlamsız dirençlerinden vazgeçmelerini Öğrenci Postası'nın etkinliği daha da artacaktır.

Öğrenci Postası'nın gericilikle dışı dış bir mücadele ve baskıyla karşı karşıya olduğunu sorunuzda siz de belirtiyorsunuz. Bu durum elbette ki, yayının düzenini önemli ölçüde etkiliyor. Ancak öğrenci liderleri baskıların yüzüyle geri püskürtüldükleri gibi, yayını da düzene sokacaklardır, inanıyorum.

Öğrenci Postası'nın, YARIN dergisinin kardeş yayın organı havasında çıkması ise anlamsız bir söz. Eğer kastedilen yayıncılık biçimi ve tekniği ise YARIN dergisi, ulaştığı ileri nitelikler nedeniyle yalnızca Öğrenci Postası'nı değil, daha bir çok yayını organını etkiliyor. Yayın biçimi ve tekniği dışında YARIN dergisinin Öğrenci Postası'na herhangi bir etki-

si sözkonusu olamaz. Öğrenci Postası seçilmiş yazı kuruluyla kendi alanında bir yayın yapmaktadır. YARIN dergisine ancak bunu desteklemek düşer.

GÖRÜŞ □ Öğrenci derneklerinde, öğrenciler arasında beliren farklı eğilimlerin taktik sorunlardaki ayrıntılarına abartarak, derin bölünmelerin zeminini hazırlamak yerine, bütün dikkati öğrenci derneği örgütlenmesinin önündeki engellere yöneltmek gerçekten "başarma"nın bir yolu olarak doğru bir tavır olur mu?

MUSTAFA OKAN ■ Sorunuzu, ortaya koyduğunuz ikilemi düzelterek yanıtlamak istiyorum. Çünkü, değişik eğilimler arasındaki taktik sorunlardaki farklılıklar öğrenci derneği örgütlenmesinin önündeki engellerin nasıl aşılacağı noktasından kaynaklanmaktadır. Yani taktik ayrıntıların bir yana bırakalım, öğrenci örgütlenmesinin önündeki engellere yönelim demek taktik ayrıntıların nereden kaynaklandığını anlamamak demektir. Burada önemli olan taktik ayrıntıların varlığından rahatsız olmamak, üzerlerini örtmeye çalışmamaktır. Farklı eğilimlerin kendi dünya görüşlerinden esinlenerek farklı taktikler üretmesi kadar doğal ve kaçınılmaz bir durum olamaz. Önemli olan farklı taktiklerin en geniş özgürlük içinde öğrenci tabanının görüşlerine sunulması tartışılması ve bir sonuca ulaşılmasıdır. Eğer bu süreç başarıyla uygulanırsa farklı taktikler bölünmelere, parçalanmalara veya tasfiyelere neden olmaz. Hatta görüş çokluğu tartışmalara zenginlik ve dinamizm kazandıracaktır. Yine farklı taktikler üzerindeki tartışma eğer aynı hedefe yönelmiş dostlar arasındaki tartışma olarak görülürse öğrenci hareketinin aleyhine bir durum ortaya çıkmayacaktır. **YARIN diğer eğilimleri, birlikte aynı yöne yürüdüğü güçler olarak görmektedir. Onların bugün için YARIN'a karşı subjektif tutumları ne olursa olsun YARIN'ın dostlarıdır. Bu nedenle derin bölünmelere engel olacak olan, taktik ayrıntıların üstünün örtülmesi değil -ki bu olanaksızdır- yukarıda tanımladığımız süreç ve kazdaşlık bilincinin gelişmesidir.**

Kanımsızca sorunuzda sormak istediğiniz konu, öğrenci hareketi içinde var olan eğilimlerin aralarındaki tartışmayı öğrenci hareketinin önündeki somut sorunlardan kopartarak genel politik programların veya dünya görüşlerinin tartışılmasına dönüştürmeleridir. İşte bu durum derin bölünmelerin kaynağını oluşturur. Bir başka deyişle, kimin daha "devrimci" olduğu tartışmasının demokratik öğrenci hareketine en küçük bir katkısı yoktur.

GÖRÜŞ □ Öğrenci derneklerinin her aşamada önüne çıkan engellemeleri şu andaki verili durumda aşmanın yöntemi, geniş öğrenci kitlelerini kendi yöneticilerine ve derneklerine sahip çıkabilecek eylem tarzlarıyla olayların içine çekip siyasallaştırmak mı, yoksa öncü yöneticilerin militan güçlerine başvurmak mı?

MUSTAFA OKAN ■ Elbette ki öğrenci derneklerinin demokrasi mücadelesinde etkin bir güç olabilmeleri, öğrenci kitleleriyle olan bağlarının gelişkinliğiyle doğru orantılıdır. Bu nedenle öğrenci derneklerinin eylemleri, varolan sorunlara şu anda mücadelede yer alan kesimlerin tepkisi biçiminde değil, kitlelerle yakınlaşmayı ve bütünleşmeyi hedef alan biçimlerde olmalıdır.

Bugün kitlelerin örgütlenmesi ve mücadelede çekilmesinin önündeki temel engel şiddetin yarattığı korku ve güvensizliktir. Demokratik öğrenci hareketinin yöneticileri kitlelerin ruh halini ifade eden bu duyguların nasıl aşacaklarını ve yok edeceklerini planlamalıdır. O halde derneklerin eylem çizgisi, kitleleşmek için bu duruma denk düşen her türlü araç ve yöntemleri kapsamak durumundadır. Eylem biçimleri çerçevesinde yapılan tartışmayı fetişleştir-mek gerekir. Eğer bir eylem biçimi demokratik öğrenci hareketinin ayağını bastığı meşru zemini kullanmak çizgisiyle çelişmiyorsa yararlıdır ve kullanılabilir. Kitlelerdeki olumsuz ruh halini gidermeye elverişli, öğrenci derneklerinin öğrenciler üzerinde ki otoritesini ve saygınlığını artıracak eylemler, koşullara bağlı olarak aç sayıda gencin katılımıyla da gerçekleştirilebilir. Nitekim koşullara uygun yaratıcı eylem biçimlerinin bulunduğu, uygulandığı ve kitleler üzerinde olumlu etkiler yaptığını görüyoruz.

Bu noktada demokratik öğrenci hareketinin bir eylemi planlarken dikkate alması gereken ölçüleri belirtmek istiyorum. Elbetteki öğrenci dernekleri esas olarak kontrol ettikleri tabana dayanarak eylemlerini planlarlar. Ancak eylemin düzeyini, bu tabanın cesareti, fedakarlığı kısacası hazır olduğu mücadele biçimi belirlemelidir. Esas hedef bu güce dayanarak daha geniş kesimleri olumlu yönde etkilemektir. Öğrenci hareketi kendini ileri öğrencilerin örgütlenmesiyle sınırlanamamalıdır. Bugün yaratmamız gereken örgüt gençliğin bütününe kapsamayı amaçlayan, bir başka deyişle gençlik içindeki bütün eğilimleri, apolitik kesimleri içinde barındıracak olan, onbinlerde, yüzbinlerde ifadesini bulan kitlesel bir örgüttür. Ancak böyle bir örgütlenmeyle gençlik ileriden yana demokrasi savaşımına etkin bir güç olarak katılabilir. Gericiliğin etkisinden bütün gençlik kesimleri korunabilir.

Öğrenci hareketi, aynı zamanda genel demokratik hareketin bir parçasıdır. Bu nedenle parçanın bütüne tabi olması gibi, öğrenci hareketinin eylem çizgisi de genel demokratik hareketin eylem çizgisi-ne ve mücadele hedeflerine uyumlu bir nitelikte olmalıdır. Yakın tarihimiz bu kopukluğun yarattığı acı deneylerle doludur.

Dolayısıyla, öğrenci hareketinde eylem biçimleri tercih edilirken yalnızca öğrenci yığınlarının bilincini ve dinamizmini esas alan bir yaklaşım yeterli olmaz. Aynı zamanda genel kamuoyunun içinde bulunduğu ideolojik-politik etkiler düşünülmelidir. Kamuoyunun desteğini kazanmak, öğrenci hareketinin hedefleri konusunda kamuoyunu bilgilendirmek ve etkilemek öğrenci hareketinin başasını açısından son derece önemlidir.

Dost Görüş dergisine yayın yaşamında başarılar dilerim. Teşekkür ederim.

Demokratik Öğrenci Hareketinin Birliği ve İlkeleri

Zekeriya Yılmaz

"Hoyrat ebeler", "Dernekçi hempa-ları" (Çözüm dergisi, sy. 2, syf 23) tü-rü küfürleri tam bir külhanbeyi uslu-buyla savuran bu çevre kendi eksiklik ve hatalarını bu yolla örtmeye unu-turmaya çalışmaktadır.

Öğrenci derneklerinin ülke dü-zeyinde hızla yaygınlaştığı dönemde, dernekler birimlerinde yalıtılma-sının, sıkıştırılmanın tehlikesini görüp düzenli bir ilişki ve hareketle eşgü-düm sağlamak üzere Ulusal Platfor-mu oluşturdular. Hem öğrenci hare-ketinin yaygınlaşmasını sağlayacak kitlelere ulaşım aracı, hem de kendi aralarındaki ilişkiye bir biçim vere-cek sendikal öğrenci yayınıni çıkart-mayı başardılar. Böylelikle demokra-tik öğrenci hareketinin bir sıçrama yapması sağlandı.

Bu süreç, sağlıklı gelişim ile kö-rükdörüne bir karşı çıkış ve yan çime anlayışları arasında geçen bir tartış-manın sonucu oldu. Demokratik kit-le örgütlerinde demokratik-merkezi-yetçilik ilkesini savunduklarını iddia edenler, bu ilkenin temel bir parçası olan azınlığın çoğunluğa tabiliği ilke-sine pratikte karşı çıktılar. Ulusal Platformun çoğunluğunun kararı ile çıkan öğrenci yayınıni "gayri meşru" ilan etmekten çekinmediler. Böyle-likle demokratik-merkeziyetçilik il-kesinin kendisini değil lafını savun-dukları ortaya çıktı. Bunun sonucu ulusal platformda alınan kararları ya-şama geçirmek için çalışan yine ço-ğunluk oldu.

Sorun yalnızca, Öğrenci Posta-sı'nın savunulması, satışının yapılma-sı ya da engellenmesi biçiminde orta-yaya çıkmadı. Gerek Ulusal Platfor-ma azınlıkta kalmayı hazmedeme-k, gerekse varolan koşullarda kendini yeniden tanımlama gayreti içindeki eğilimler, kitle örgütü plat-formunu örgütün amaçlarına uygun tartışmaların yapılması, hareketin önünü açıcı yeni öneriler ve kararlar-ın alındığı bir biçimde kullanmak ye-rine siyasi hesaplaşma gayretinin bir arenası olarak görüldü. 1980 öncesi,

kitle örgütlerinden siyasi örgütler çı-karma anlayışının bir devamı, varo-lan koşullarda ortaya çıkışı olan bu eğilimler, azınlıkta olmanın hazımsız-lığı ile birlikte, işlevlerin karıştırılma-sına yönelik çaba sarfettiler.

Sendikal bir öğrenci yayınıni çı-kışına uzun süre karşı çıkan ve bunu sadece bu öneriyi getirenlerle bir he-saplaşma konusu olarak gören eği-limler ortak bir yazı kurulunun olu-şturulmasını engellediler. Ya hep ya hiç mantığıyla güçler oranında temsile dayanan bir yazı kurulu önerisini reddettiler. Sendikal savaşında hare-ketin ortak çıkarlarını savunmak ve geliştirmek temelinde, ilke ve hedef-lerde birliği sağlayarak, sorumluluk-ları ve sorunları birlikte omuzlamak yerine kendilerini yazı kurulu dışına bırakan bir anlayış sergilediler. Şimdi geçmişe baktarak ortak yazı kurulu-nun oluşturulmamasının sorumlulu-ğu yazı kuruluna yüklenmeye çalışıl-ıyor. Bu gelişmeler sağlıklı bir doğum yaptırarak için uğraşan ebenin ayak-larına dolaşan, kısıncık küçük kardeş rolünün bir sonucu oldu.

Ortak bir yazı kurulu içinde ça-lışma önerisini kabul etmeyen arka-daşlara sormak gerekiyor, sadece kendilerinden oluşamıyo r diye katil-madıkları yazı kuruluna hiç bir üye seçilmese miydi? ya da yine kendileri öneriyi katılmadılar diye 80 sonrası-nın en önemli öğrenci eylemi olan 44. maddeye karşı yürütülen kampan-yaya kararı alınmasa mıydı? Arkadaşla-rın geçmişi değerlendirirken gerçekçi olmaya davet etmek gerekiyor. Ulu-sal platformun çoğunluğunun kararı ve görevlendirmesiyle oluşturulan yazı kurulu azınlığın hiç ilgi göster-medigi, maddi ve teknik zorlukları göğüsleyerek Öğrenci Postası'nı çı-kartmıştır. Öğrenci hareketinin ilk ülke çapındaki eyleminin eşgüdümü-nü sağlamış ve başarıya ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Demokra-tik öğrenci hareketinin birliği için ça-ba harcamış, çalışmaların hesabını sorumlu olduğu ulusal platformu ver-

mekten kaçınmamıştır. Tüm bunlar ortada dururken kendi istekleri ile di-şında kaldıkları çalışmayı "elitist" olarak suçlamak her halde ülkemize özgü "yeni" bir durum. Evet burada da karşımıza çıkan iş yapanların in-safsızca suçlanmasından başka bir şey değil. Hırçnlık sadece doğumda değil, gelişme döneminde de sürmek-te.

Bugün Ulusal Platforma yönelik saldırıların yoğunlaştığı, öğrenci hare-ketinin ülke çapındaki birliği teh-ditler altında olduğu dönemde hare-ketin sendikal birliğinin korunması daha da önemli olmaktadır. Hareke-tin yukarıda sayılan özellikleri üzerin-de bir anlayış birliğine ve uyumlu bir çalışmaya kavuşturulmasını sağla-mak öğrenci hareketinin önündeki en önemli görevdir. Demokratik öğ-renci hareketinin, yerlere zamanlara takılarak, buralardan suni ayrımlar yaratarak birliğin engellenmesine ta-hammülü yoktur. Herkes yaşanan anın sorumluluklarını bir kez daha değerlendirmelidir.

DEMOKRATİK ÖĞRENCİ HAREKETİNDE İLKELER VE BİRLİK SORUNU

Demokratik kitle örgütlerinde üzerinde birleşilen zemin ortak poli-tik istemler değil, akademik-demokra-tik-sendikal temellerde ortak çı-karlar için savaşımdır. Bu saptama bi-ze özgü değil. Demokratik Kitle Örgütlerinin (DKÖ) evrensel ilkeleri-dir. Bu türden örgütlere yanlış mis-yonlar yüklemek DKÖ'lerin kitle örgütü olma özelliklerini kaybetmesi-ne, daralmasına ve içinin boşaltılma-sına yolaçacaktır.

Demokratik kitle örgütleri fark-lı politik görüşlerden kişileri ve grup-ları biraraya getiren, doğrudan iktid-arı hedeflemeyen ancak iktidar üle-rinde üyelerinin ortak çıkarları doğ-rultusunda baskı gücü oluşturmayı amaçlayan örgütlerdir. Üyelerinde si-

Demokratik öğrenci hareketi gelişim sürecini çeşitli tartışmalar yaşayarak sürdürüyor. Başlangıçta öğrenci derneklerinin kurulmasını savunanlarla karşı olanlar arasında bir ayrım belirdi. Öğrenci dernekleri eyleme öğrenci yığınlarının örgütlenmesi gerektiği görüşünün belirginlik kazanması ile kimi görüşler kendisine ve yığınların gücüne güvensizlikten, eylemsizliğin getirdiği uyuşukluktan ve baskı ortamının yarattığı yığınlık havasından etkilenmiş bulunuyordu. Bunun sonucu olarak derneklerin kurulmasına karşı ilgisiz kalmış, yaşamasını olanaklı görmemiş ve hatta "uzlaşmacılık" olarak nitelendirilmekten kaçınmamıştır.

Yine aynı dönemde öğrenci derneklerini, öğrenci yığınlarının örgütlenme ve savaşım aracı olarak değerlendirmeye yerine, demir atmak için sakin bir liman gibi görenlerin "taban demokrasisi", "yeni tür Demokrasi" benzeri kavramlarla öğrenci derneklerini "bireyin kendini gerçekleştirme mekanı"na indirgemelerine ve bugün kendilerinden pek de bir iz kalmayan anlayışlara tanık olmuş-tuk.

Öğrenci hareketinin belirli bir gelişme sağladığı, ileri doğru ilk kitle-sel çıkışın yaşandığı 44.madde eyle-minin başarıyla sonuçlanmasının ardından ortaya çıkan tartışmalar, demokratik kitle örgütlerine çeşitli görüşlerin nasıl baktığını netleştir-mesi açısından da önemli idi. Sendikal sa-vaşımında ulaşılacak istenen hedefin önüne dikilen duvardan, öncelikle en zayıf noktalardan tuğlaları sökmenin gerekliliğini ve kitlelerin kazanılması için yürütülmesi zorunlu çalışmayı es geçen bir anlayışın varlığı, bu tartış-manın yaşanmasının nedenini oluşturu-yordu. Öğrenci hareketinin gelişme döneminde kitlelerle kucaklaşılması, toplumsal meşruluğun kazanılması ve somut hedeflere yönelmesi yerine, kimilerinin en keskin sloganı en devrimci tutum olarak algıladıkları görüldü.

Bu süreçle birlikte, dernekler platformunun işlevi ve tarihi konuları yeniden gündeme geldi. Artık aşıl-mış olması gereken tartışmanın halen canlılığını korumasının ardında, kitleleş sendikal öğrenci hareketi için örgütü birleşik güçün yaratılmadığı gerçeği yatmaktadır.

Demokratik öğrenci hareketin-de farklı eğilimlerin ortak bir disiplin içinde davranmamasının temelinde geçmişin mirasının olumsuz yönlerini yüklenen dar grupçu yaklaşımlar yatmaktadır. Bu eğilim öğrenci hare-ketinin acil gereksinimi olan birlik yerine, dar çıkarlarını ön plana sür-mektedir. Bunu yaparken de, hare-ketin gelişmesinde doğru ilkelerin yerleştirilmesi için yoğun çaba harca-yan dernek yöneticisi öğrencilerin suçlanmasına gidilmektedir. Binbir güçlkle derneklerini kuran öğrenci-lere "Abdurrahman çelebiler",

yasi bilinç faktörü aramazlar. En temel haklarını savunmak için, örgütlenme gereksiniminin bilincine erişenlere kapılarını açarlar.

Birer DKÖ olan öğrenci dernekleri içinde aynı ilkeler geçerlidir. Öğrenci derneklerinin birliği sözkonusu olduğunda üzerinde anlaşılacak zemin öğrenci derneklerinin ilkelerinden, işlevlerinden, geleceklerinden kopuk düşünülemez. Tüm öğrencileri bünyesinde toplamayı hedefleyen öğrenci dernekleri, birliğin temelini yalnızca bugün varolan grupların politik özelliklerine göre değil, tüm öğrencileri kapsayabilecek bir zemin üzerinde demokratik öğrenci hareketinin sağlıklı yükselişi olanaklı olacaktır. Aksi halde, öğrenci hareketi bugün ulaştığı kitlesel düzeyi yitirmek zorunda kalacaktır.

Bu görüşlerimizi yinelememizin nedeni, geçmişin olumsuz mirası olarak DKÖ'nden politik örgüt yaratma hatasının yenilenmek istenmesi, yanlış bir zeminde birlik önerilmesidir. Çözüm dergisi sağlıklı bir birlik temelini oluşturabilmesinin yolunu, "Anti-faşist, anti-empyralist olmak birlikte hareket etmek için gerek ve yeter şart sayılmalıdır" (sayı, 1, sayfa, 16) biçiminde tanımlamaktadır. Bugün gençliğin politik olgunluk düzeyini, ezici bir çoğunluğunun depolitize olduğunu düşünmek zahmetine bile katlanmayan bu çevre, dernekleri anti-faşist, anti-empyralist mücadelesinin zorunluluğunu kavramı, bir avuç politik gençle sınırlamakta bir sakınca görmemektedir. Anlaşılan ö ki, öğrenci birliği ile cephe birliği, DKÖ ile politik örgütler arasında herhangi bir işlev ayrımı gözetilmemektedir. Öğrenci hareketine "ilkeli birlik" adı altında sunulan da bu ayrımlarının gözetilmemesinden başka bir şey değildir.

En geniş öğrenci yığınlarını somut sorunların çözümü doğrultusunda örgütleyerek öğrenci hareketinin sendikal birliğinin yaratılması yerine "anti" ilkeleri birinci sıraya yükseltmek, ister istemez önerilen ve gerçekleştirilen eylemlerle doğrudan bu hedefe yönelecektir. Böylece geçmişte örneklerini sıkça gördüğümüz gibi, hak arama mücadelesini küçümseme, hatta bu mücadeleye reformist damgasının vurulması eğilimi güçlenecektir. Sonuç aşikar! Yinelemek gerekirse, kitleyi gözetmen davranışlar

En geniş öğrenci yığınlarını somut sorunların çözümü doğrultusunda örgütleyerek öğrenci hareketinin sendikal birliğinin yaratılması yerine "anti" ilkeleri birinci sıraya yükseltmek, ister istemez önerilen ve gerçekleştirilen eylemlerle doğrudan bu hedefe yönelecektir. Böylece geçmişte örneklerini sıkça gördüğümüz gibi, hak arama mücadelesini küçümseme, hatta bu mücadeleye reformist damgasının vurulması eğilimi güçlenecektir. Sonuç aşikar! Yinelemek gerekirse, kitleyi gözetmen davranışlarını iradi davranışlara bırakacak,

şu anda varolan kitle dahi türbülansla çelilecek ve sahnede kalan "profesyonel eylemcileri" seyretmeye başlayacaktır. Söz konusu öneri "ilerici öğrenciler birliği ya da derneği" gibi bir yapıya sunulsa, bu ilkelere etrafında birleşimin bir değeri ve anlamı olurdu kuşkusuz. Ancak bugünkü koşullarda bu öneriyi öğrenci dernekleri platformuna sunmanın, en keskin sloganla, en devrimci görünümlü yakalayarak politikleşmeye açık gençlerin duygularını okşamaktan başka bir anlam ifade etmediği ortadadır. Gençliğe güvendikleri için bu öneriyi getirdiklerini ileri sürülen gençliğin kendilerine güvenip güvenmediğini merak ediyorlar mı?

Öğrenci hareketinin birliğini sağlanabilmesi için sırf birlik zemininin yeterli olduğunu düşünmek çocuksu bir safliktir. Birliğin sağlanması, ikili bir mücadele sürecini gerektirmektedir. Bir yanda bu birliğin sağlanmasını engellemek için tüm çabasını harcama kararlılığı gösteren gericilikle, öte yandan demokratik kitle örgütlerini evrensel ilkelerinden uzaklaştırarak, bu örgütlere yanlış misyonlar yükleyen, içini boşaltacak olan ve birlik zeminini kaydıran sektör yaklaşımlarla mücadele zorunludur.

Bugün öğrenci derneklerinin birliğini sağlamada en acil sorun ortak disiplinin yaratılması konusudur. DKÖ'lerde farklı politik eğilimler ortak bir disiplin içerisinde bulunurlar. Ortak disiplinin bozulması hangi gerekçeye dayanırsa dayansın, hareketin bölünmesine neden olur. DKÖ'lerde işleyiş demokratik merkezîyetçilik ilkesi doğrultusunda yürütülür, çoğunluğun kararlarına ve almış biçimine saygı duymayı gerektirir. Mücadeleci örgütlenmelerin disiplinli mücadeleyi gerektirdiği unutulmamalıdır. Dernekler platformunda tartışma-eleştiri-ikna ve karar alma süreçlerine katılan ancak istediği doğrultuda karar çıkmadığında hareketin birliğine "parmak demokrasisi" biçiminde saldırın örneklerini bugün için ortak disiplin ilkesini benimsemeseler de birlik mücadelesi, öğrenci hareketinin güçlenmesi bu yanlış tutumların düzeltilmesinin beraberinde getirecektir.

Sonuç olarak öğrenci hareketinin tartışma gündemini oluşturan konularda biri ilkesel, diğeri savaşım hedefleri olmak üzere ortaya çıkan farklı görüşlerin örneklerinde ve önerilerinde görüldüğü gibi birinci yönünün görevlerini doğru arılamak, anlayamaktan kaynaklı görüş ve önerileridir. Doğru zeminde öğrenci birliğinin sağlanması için sektör ve edilgen yaklaşımlarla mücadele eden ikinci yönün gelişmesi doğru ilkelerin ve tutarlı görüşlerin yaşama geçirilmesi, olumsuzlukların aşılması ile mümkün olmuştur. Demokratik öğrenci hareketi gericilikle ve yanlışlarla mücadele ederek doğru ilke ve hedeflerini sağlamlaştırmakta, geleceğin yolunu aydınlatmaktadır.

ÖĞRENCİ

Dernek yayın organlarına konan sansürleri, sorumsuzluğun ve keyfilğin kanıtı davalara, engellenen dernek genel kurullarına, işkenceye varan baskılara, YÖK'ün ne denil köşeye sıkıştırıldığını kanıtı olarak görmek gerekir.

Bu durumdaki YÖK yöneticileri, demokrat (!) yüzlerini Bilkent'te sakala-bıyığa izin vererek, öğrenci konseyi'ni gündeme getirerek göstermeye çalışmaktadırlar.

Aralık ayı içerisinde Bilkent Üniversitesi'nde kurulan Öğrenci Konseyi ile YÖK mantığının gerçek yüzü bir kez daha ortaya çıktı. Devlet üniversitelerindeki öğrenci dernekleri idaresinin hesapsız, sorumsuzca davranışlarına tabi tutulurken, genel kurullar engellenirken, dernek yönetici ve üyeleri işkence tezgahlarından geçirilmek istenirken, Bilkent'in Öğrenci Konseyi çeşitli olanaklar ile donatıldı. Demokrasi mücadelesinde kararlı olduğunu attığı somut adımlar ile kanıtlayan, bütün anti-demokratik engellemelere çabalarını aşmayı bilen derneklere, Doğramacı, gündeme getirdiği Konsey ile adeta demokrasi dersleri vermeye kalkıştı.

Doğramacı, Konsey'in öğrenci derneklerinden daha demokratik olduğunu iddia ederken, bunun nedeni olarak da Konsey'in doğal üyeliği, derneklerin ise gönüllü üyeliği temel aldığı bildirdi. YÖK Başkanı, toplumsal meşruiyetini 44.madde kampanyası ile kanıtlayan öğrenci derneklerinin meşruiyet ölçütünü de doğal üyelik şartı ile sınırlamaktan geri durmadı.

Doğal üyelik (Üniversiteye kaydolmayan her öğrencinin derneğe demokratik üye olması) ile İktidarın ve Doğramacı'nın kafasında ne tür demokratik (!) hesaplar olduğunu, konuyu tartıştığımızda daha iyi ortaya koyacağız. Ancak öncelikle Konsey'in yapısına kısa bir göz atmak gerekiyor.

Hazırlanan yönetmelikten, Rektörülük ile sıkı bağlar kurularak çalışacak Konsey için geniş olanakların ayrıldığı anlaşılıyor. Konsey ve Öğrenci Yönetim Kurulları başkanları, fakülte ve Üniversite Yönetim Kurulu toplantılarına katılabiliyorlar, ancak oy hakları yok. Konsey'e yıllık ayrılan ödenek 10 milyon lira; ayrıca ek gelirler sözkonusu. Amaçlar, Bilkent Üniversitesi'nin hazırladığı yönetmelikte şöyle belirleniyor: a) ... Kültürel, sosyal, sportif faaliyetler başta olmak üzere, öğrencilerle ilgili faaliyetlerde bulunmak, b) ... Rektörlük'le yakın ilişki kurulmasında, sorunların iletilmesinde ve çözülmesinde yardımcı olmak, c) ... Üniversite-

te'nin çağdaş bir üniversite olarak sürrekli gelişmesine katkıda bulunmak, d) Üniversiteler arasında sportif ve kültürel faaliyetlerde ve yarışmalarda Üniversite'yi temsil etmektir.

Doğramacı, öğrenci derneklerini karşısına almaya, seçeken olarak Konsey'i sunmaya neden gereksinim duymuştur? Bilkent içerisindeki devlet üniversitelerine görecek daha demokratik görüntünün kaynağı nedir? YÖK'ü, Bilkent'i, Doğramacı'yı gelecekte neler beklemektedir? Nelelerin önü almaya çalışmaktadır? Bu soruların yanıtını YÖK-Bilkent genel yapısını inceleyerek aramaya başlayalım.

Anti-demokratik yöntemlerle üniversite yönetimlerine atanan bugünkü dekanların, rektörlerin, YÖK yöneticilerinin varlığı, aynı zamanda üniversite düzeyliğinin de en büyük engeli, düşmanı olmuştur. YÖK öncesi girdikleri dekanlık-rektörlük seçimlerinde ancak birkaç oy alabilen kişiler, YÖK sonrasında adeta aranıp bulunmuş, hakemedikleri, istemedikleri bu makamlara atanmış, bu kişiler eliyle daha da güçlendirilen sağ kadrolaşma, bilimi üniversiteden kovmanın en iyi araçlarından biri olmuştur. Bu politikanın dayanağı şudur: "Türkiye'ye uluslararası alanlarda ve malum ittifaklar içerisinde biçilen role, öngörülen yeruaygun insan gücü yetiştirmek. Kısacası, bu role, bu işbölümüne uyacak nitelikte, yani araştırmacı değil, uygulamacı, teknoloji üretmeye değil, teknoloji aktarmaya yönelik beyin işgücünün yetiştirilmesi" (1).

Bu politika, yeni bir öğrenci tipinin de yaratılmasına gereksinim duymuştur. Bu öğrencinin üniversitedeki bilimsel gelişmeye katkısı sınırlı olacaktır. Sorgulamamalı, araştırmamalı, üretmemeli; YÖK'ün kendisine sunduğunu ezberlemelidir. Temel haklarını kullanabilme yeteneği dahi koretilmelidir.

Bilkent ile de, geleceğe yönelik düşünülen sermayenin tamamen gündemünde olacak üniversiteler için, yeni bir adım atılmıştır. Örneğin, geçtiğimiz yıl Sabancı'nın "Harvard gibi" bir üniversite kuracağını, ancak rektörü YÖK'ün atamasının hoşuna git-

KONSEYİ: YÖK'ün Çifte Standardı

Öner Özkan

HAKAN EKEN

mediğini bildirmesi üzerine Doğramacı derhal harekete geçmiş ve "özel üniversitelerin işçilerine karışmayacaklarını, rektörlerini kendilerinin atayabileceğini" beyan etmiştir. Sabancı'nın endişesi yersizdir; devlet üniversitelerini dahi kendisinin de dahil olduğu iç ve dış sermaye çevreleri güdümlerken, kendi mülkü olan bir özel üniversiteye kim, neden karışsın?

Ancak böylesi bir YÖK-Bilkent yapısını oturtmak oldukça sancılı olmuş ve YÖK, rejimin en çok yıpranan kurumlarından olmaktan kurtulamamıştır. Doğramacı ve onun gibi YÖK yöneticileri de bu tartışmadan paylarını almışlardır.

Bu noktada toplumun tüm demokrasi güçlerinin ışığında öğretim üyesi öğrenci ve üniversite çalışanlarının verecekleri özerk-demokratik üniversite mücadelesi önem kazanmıştır.

Öğrencilerin bu hedefe yönelik

oluşturdıkları öz örgütlenmeleri öğrenci derneklerinin mücadele sürecinde daha da güçlenmesine ise iktidarın sempati ile yaklaşmayacağı açıktır. Dernek yayın organlarına konan sansürleri, üst üste gelen, ardarda kazanılan, sorumsuzluğun ve keyfilğin kanıtı davaları, engellenen dernek genel kurulları, işkenceye varan şaşkınlık baskıları, YÖK'ün ne denli köseye sıkıştığının kanıtı olarak görmek gerekir.

Bu durumdaki YÖK yöneticileri, demokrat yüzlerini, Bilkent'te sakala-bıyığa izin vererek, konsey'i gündeme getirerek göstermeye çalışmışlardır.

Ancak bu hesapların da tutmayacağı konusunda önemli ipuçları sözkonusudur. Özel olarak Öğrenci Konseyi'ne baktığımızda, bu oluşumun geleceğe yönelik ciddi belirsizlikler taşıdığını görüyoruz.

Birin cisi, Konsey yönetiminin

özerk mi, güdümlü mü, olacağı noktasındadır. Konsey için hazırlanan yönetmelikte, Rektörlük ile güçlü bağlar kurulmuştur. Genel kurullar, rektörlüğün denetiminde yapılmaktadır. Konsey için 10 milyon ödenek ayrılmıştır, ancak katı bir mali denetim sözkonusudur. Mali denetim, Konsey özerkliğini önemli ölçüde sınırlandıracaktır. Kaldı ki, kendilerine yılda 1,5 milyon lira harç ödeyen bu öğrenciler, yine de Rektörlüğün hoşuna gitmeyecek bilimsel özerklik türünden önerilerle karşılarına çıktıklarında tavır ne olacaktır?

Doğramacı ayrıca Konsey'i devlet üniversitelerine önermektedir. Kabul edildiğini varsayarsak bu üniversitelerdeki konseylerin, Bilkent konseyi ile paralel öneriler sunması durumunda, Bilkent dışındaki öğrencilere yine işkence mi reva görülecektir? Bilkent Konseyinin 10 milyonluk bütçesine karşın diğer konsey bütçelerinin binli rakamlarda kalması biraz "huzuru bozmayacak", "kışkırtıcı" olmayacak mıdır?

Eğer, özerk öğrenci derneklerinin yerine güdümlü konsey getirilmek isteniyorsa, bu durumda da YÖK yetkilileri şu gerçeği bilmelidirler: Öğrenci derneklerini her tür güdümlenme çabasına büyük bir dirençle, kararlılıkla karşı koyan öğrenciler, böylesi bir Konsey yapısında da özerklik mücadelesi vereceklerdir. 12 Eylül öncesinde ODTÜ'de var olan Konsey benzeri ÖTK'nin kısa sürede ulaştığı özerklik, iyi bir örnek tir.

Öğrenci dernekleri şimdilik belirsiz olan, demokratik bir görüntü sergileyerek öğrenci derneklerine seçenек olarak gösterilmeye çalışılan Konsey konusunda duyarlı olmalıdır. Öğrencilerin denetimine yönelik bir program olduğu konusunda önemli ipuçları barındıran Konsey konusunda gerçek niyetlerin açığa çıkması beklenmelidir. Öğrenciler, Doğramacı'nın konsey önerisine yukarıdaki belirsizlikler giderilmeden iltifat etmemelidirler.

Doğramacı'nın önerisinde yer alan doğal üyelik, bu konudaki fikirlerimizin netleşmesine önemli katkı

sağlıyor. Doğal üyelik, mutlaka karşı çıkılması gereken bir noktadır. Gönüllü üyelik ile bugünkü mücadele aşamasına erişen öğrenci derneklerinin edindiği deneyim, etkin bir derneğin tek tek üyelere sorumluluk atanabilmesinde ortaya çıktığını kanıtlamıştır. Yeterli duyarlılığı göstermemiş, üretken olmamış kişiler genel kurul benzeri zeminlerde birden ortaya çıkıp oy kullanmaları ve haketmedikleri oranda belirleyici olmaları, yetenekli öğrencilerin önünü tıkayacak, örgütlenmenin üretkenliğini, dinamizmini engelleyecektir. Yeteneklerine, çalışmalarına bağlı olarak dernek organlarında yükselmeleri gereken öğrencilerin önü tıkanmamalıdır.

Ayrıca, çalışmaları baltalamak isteyen gerici grupların sadece oylama zeminlerine gelerek belirleyici olmayacaklarını kimse garanti edemez. "Örgütlenme, üniversite yaşamına katılım ve kendi sorunları için birlikte çaba harcama bilincine dayanmalıdır. Bu ise doğal üyeliği değil, gönüllü üyeliği gerektirir.

"Öte yandan doğal üyelik sistemi, öğrenci birlikleri deneyinde görülmüştür ki, örgütler üzerinde iktidarın ayak oyunlarına elverişli bir sistemdir. Sahtecilikle, örgütü çift başlı hale getirecek kongre oyunlarına olanak sağlayabilir" (2).

Sonuç olarak iktidarın, öğrenci derneklerinin gücünü kırmak için Dernekler Yasası'nda değişiklik yapılacağı tehdidini zaman zaman savurduğu unutulmamalıdır. Böylesi bir ortamda içi boş, zayıf, güdümlü bir öğrenci örgütlenmesini ortaya çıkaracak doğal üyeliğin Doğramacı tarafından önerilmesi dikkat çekmiştir. Hem de öneri, daha demokratik olduğu savı ile gündeme getirilmiştir.

İhsan Bey'e, yapacağı en demokratik çıkışın öğrenci dernekleri önüne bugün çıkarılan yasa dışı, anti-demokratik tüm engelleri kırmak için elinden gelen çabayı göstermesi olacağını duyuruyoruz. Ya da gölge etme başka "İhsan" istemez diyoruz.

(1) G. Gönenç, YÖK'ün Amaçları, Düşün, Kasım 1986.
(2) S. Can, Öğrenci Dernekleri, Yarı Yayınları.

nedenleri, sonuçları ve öğrettikleriyle 12 Mart

12 Mart muhturasının verilmesinin üzerinden 16 yıl geçti. Türkiye, bu 16 yıl içinde sınıf mücadelesinin ulaştığı boyutlar, siyasal güçler dengesi ve nihayet rejimin niteliği açısından birbirinden farklı özellikler gösteren dönemler yaşadı. Kuşkusuz, birbirinden mekanik biçimde, kesin sınırlamalarla ayırlamayacak bu dönemlerin ilki 12 Mart'ın adını alan ve 1973 seçimlerine kadar süren baskı-şiddet dolu süreci. Sonucunu ise, halen içinde yaşadığımız döneme, yani 12 Eylül'ün belirlendiği anti-demokratik düzene karşı toplumsal muhalefetin her kesimde güçlenmeye başladığı, giderek gelişen bir demokrasi mücadelesinin verildiği bu günlere karşılık geliyor. Demokratikleşmeden yana olan sol ve sosyalist güçlerin, gerek güncel ilişkin saptama ve tepkilerinde, gerekse -ve daha önemlisi- önelirine koydukları-uzun erimli programın çerçevelenmesinde, Türkiye'nin en az son 20-25 yıllık geçmişinin değerlendirilmesi önem taşıyor. Bu değerlendirmenin içinde 12 Mart olayı da ayrılmaz bir yere sahip. Çünkü, 12 Mart müdahalesi, her ne kadar, uygulama alanının genişliği, boyutları, baskının ağırlığı ve "başarı" anlamında 12 Eylül'den farklıysa da, 12 Eylül'le önemli bir ortak paydayı taşıyor. Her iki müdahalenin de temel özelliği, ordunun siyasete el atması, siyasi kararların alınmasında aktif rol üstlenmesidir. 1982 Anayasasının, ordunun siyasete karşınması "gerektiğinde" olanaklı kılan bir anayasa olduğu düşünülürse, bu ortak paydanın geleceğe yönelik olasılıklar içindeki yeri de önem kazanmaktadır. Böylesi bir ortamda, irtica tartışmasından, dış politikaya ilişkin kararlara, ekonomik düzenlemelere hatta YÖK'e kadar her alanda yönetimin ve siyasi iktidarın uygulamalarının, neyi hedeflediği, neyi meşurlaştırmak, kalıcılaştırmak istediği ya da neyi hazırladığını kavrayabilmek açısından, 12 Eylül öncesinin değerlendirilmesi içinde, 12 Mart'a gelişin ve bu dönem Türkiye politikasındaki yeriyile öğrettiklerinin üzerinde durulması da önem taşıyor.

Geçen yıllar, 12 Mart olayını iki ayrı etkenle bağli olarak incelemenin en gerçekçi yol olduğunu gösterdi. Bu etkenlerden birincisi, emperya izimle işbirliği halindeki burjuvazinin demokratik hak ve özgürlükleri kısıtlama-yoketme, yükselen toplumsal muhalefeti, özellikle de işçi sınıfının politik ve sendikala örgütlü mücadelesini bastırma, bunu da uluslararası tekelilerin istek ve çıkarları doğrultusunda biçimlendirilecek anayasal ve ekonomik düzenlemelerle kalıcılaştırmak amaçlarıdır. 12 Mart, öncelikle bu amaç çerçevesinde, baskı ve şiddetin araç olarak kullanılmasıyla yapılmış bir müdahaledir. Büyük burjuvazinin ve emperyalizmin içinde düştüğü

bulunum bu bünde etkili olmuştur. Türkiye'de sanayileşmenin 1965'ten sonra hızlı sayılabilecek bir -leşime gösterdikten sonra içine girdiği darboğaz, yatırımların durması, döviz sıkıntısı, pazar darlığı bir yanda... 12 Mart'ta parmakları olduğu dönem Dışişleri bakanı Çağlayanlı tarafından açıkça ifade edilecek olan ABD ve CIA'nın Türkiye'de toplumsal muhalefetin ulaştığı etkinlik karşısında zedelenen kararları öbür yanda... 1967 Yunanistan Albaylar Cuntası ile 1973 Şili Eylül Darbesi ile bağlantılı düşünüldüğünde 12 Mart, kapitalist sistemin bunalımının artmasına neden olabilecek gelişmelerin, emperyalizm ve onun sözkonusu ülkelerdeki işbirlikçileri eliyle bastırılması girişimlerinin örneği olarak nitelendirilebilir.

Ote yandan, 12 Mart'a gelişte asker-sivil-bürokrat kesimlerin bir bölümüne egemen olan küçük burjuva radikalizminin de gözönünde tutulması gerekiyor. Kemalist tezlerden yola çıkan, 27 Mayıs hareketi benzeri bir müdahale ile Türkiye'nin sorunlarının çözülebileceğine inanan ve bu çerçevede çıkaracak bir "devrimci" cuntanın olanaklılığı ve gerekliliğini birleşen bu hareket, 12 Mart öncesinde YÖN-Devrim dergileri çevresinde toplanan bir kesimin önderliğinde geliştirilmiştir. Bu gösterekiler, asker-sivil-bürokrat kesimlerin toplumsal dönüşümün "zinde" güçleri olarak görüyor ve işçi sınıfının toplumsal gelişmedeki öncülüğünü, Türkiye'nin gelişme düzeyinin "buna elverişli olmadığı" gerekçesiyle reddediyorlardı, YÖN-Devrim çizgisiyle bu noktada buluşan ve özellikle gençlik içinde yaygınlaşan bir başka eğilim ise MDD'çilik, yani milli demokratik devrim tezini savunan ancak araç konusunda YÖN-Devrim çizgisinden ayrılan anlayışı. Toplumsal dönüşüme "kestirmeci" yaklaşımları her ikisi de.

"Devrimci cunta" sol içinde olduğu kadar, ordu içinde de önemli bir ayrıntı oluşturuyordu. Ordu içindeki bir başka kesim, Anayasasını toplumsal özgürlükleri kısıtlayacak biçimde değiştirmesini öngörüyor, hatta "Yahya Han Formülünü" önerilecek kadar ileri gidebiliyordu. Sol içinde ise, cunta ve MDD'çiler arasında iki önemli hareket vardı. Birisi, CHP içinde Bülent Ecevit tarafından temsil edilen reformist sosyal-demokrat görüşlerde ifade-sini bulurken, ikincisi de işçi sınıfının politik örgütünde, 15-16 Haziran olayları döneminde somutlanan gücü ve toplumsal dönüşümü doğrudan sınıfsal çözümlerinin ışığında ve işçi sınıfının öncülüğünde verilecek bir mücadeleye bağlayan TIP'te toparlanmıştır. TIP, özellikle, parlamento 15 milletvekiliyle girdiği 1965 yılından başlayarak Türkiye'de ilk kez işçi sınıfının çıkarlarını etkin biçimde savunmuş, 1970'de ise ulaştığı teorik tutarlılık ile daha sağlam bir çizgiye

oturması egemen güçler karşısında "önemli bir tehdit" halini almasına neden olmuştu. TIP'in yanısıra işçi sınıfının DİSK ile yükselen sınıf ve kitle sendikacılığına dayalı hareketi, yurtsever aydın kesimin, öğrenci gençliğin, giderek köylülüğün, memur ve öğretmenlerin örgütlenme ve hak arama yöntemlerinin giderek gelişmesi gibi unsurların etkisiyle Türkiye, tarihinin kısıtlı, yüzyeysel de olsa, en özgür; toplumsal muhalefetin en güçlü yapıtlarına ulaştığı bir dönemini yaşıyordu. Ancak, sol içinde yukarıda özetlediğimiz ayrılmış, yaklaşık 12 Mart müdahalesine yönelik öngörü, yorum ve tavırlarda birliğin oluşmasına, doğal olarak büyük bir engeldi. Yurtsever aydın hareketiyle işçi sınıfı hareketi arasında kurulabilecek bir ittifak, toplumsal dönüşüme ilişkin farklı görüş açıları nedeniyle oluşturulamıyordu.

12 Mart, ordu içinde Yahya han formülünden "sol cunta"ya varan çelişkili yaklaşımları çözmeyi bildi. Bu gözüm, "sol cunta" yanlılarının tasfiyesi ve onu izleyecek bir Balıoz Harekatı ile gerçekleştirildi. Gerçi Yahya Han formülü uygulamaya konulmadı ama, 12 Mart tüm yönleriyle burjuvazinin çıkarlarına hizmet eden gerici bir müdahale olarak amaçlarını gerçekleştirilmeye başlandı.

Bu amaçlara karşılık gelen somut sonuçlar ise, demokratik ve sol güçlere yöneltilen saldırılar, toplumsal muhalefetin baskı ve şiddetle sindirilmek istenmesi, en ağır yükümü işçi sınıfının omuzlarına veren ekonomik düzenlemeler ve enflasyon ile gerçek ücretlerin düşürülmesi, tarımdan sanayie fon aktarılması yoluyla asal olarak vergilendirilmeyen tarım kesiminin "fülen" vergilendirilmesi, özete ekonomik ve siyasal baskının işçi-emeççi kesimler üzerinde yoğunlaştırılması oldu. TIP, "ırkçılık ve bölücülük yaptığını gerekçesiyle" 20 Haziran 1971'de kapatıldı. Partinin 21 yöneticisi, 17 Ekim 1972'de ağır hapis cezasına çarptırıldı. Balıoz Harekatı uygulandı, insan hakları çiğnendi, işkenceler, imha operasyonları görülmeye başladı, boyutlara ulaştı. Anayasa üç kez değiştirilerek hukuksal yapı geriletildi.

Acaba 12 Mart tüm bu anti-demokratik uygulamalarıyla hedeflediği amaçlara ne ölçüde ulaştı? Müdahale başarılı oldu mu? 12 Mart'ın Türkiye'nin siyasal yapısındaki belirleyiciliği neydi?

Yukarıdaki özetlediğimiz uygulamalarıyla 12 Mart, büyük burjuvazinin işine yaradı mı? 12 Mart geriyne, 71 öncesindeki çizgisinden daha da gerilere düşen bir AP bırakmış. Faşist örgütlerin güçlendirilip desteklenmesi resmi organlarda faşizan kadrolaşma, devlet yapısında demokratik mekanizmanın dışında kalan ve geniş müdahale yetkileri-

ne sahip kurumların güçlendirilmesi hep 12 Mart'ın eseri olmuştur. 12 Mart dönemi bir bakıma 1973 seçimleriyle kapanmıştır ama, geride bıraktığı bu eserler de, Türkiye'nin 1973'ten 12 Eylül 1980'e dek yaşadıklarında önemli yerler almıştır.

12 Mart'ın sol sosyalist hareket açısından belirgin sonuçları ise; açığa çıkan gerçeklerdir. Ordunun NATO'nun organik bir parçası olduğu gerçeği bir kez daha vurgulanmış, asker-bürokrat kesime dayalı bir hareketin NATO'ya korunan uluslararası çıkarlardan başlımsız ve bunlara karşı gelişebileceğinin ne büyük bir yanlış olduğu gözler önüne serilmiştir. 12 Mart, asker-sivil-bürokrat kesimi toplumsal dönüşümün temel unsuru olarak görme eğiliminin, gençlik içinde de taraftar bulan "ordu gençlik elele-devrimci cephe" türünden sloganların Türkiye'nin koşullarındaki bir ülkede ne denli geçersiz olduğunu gösterdi. Demokratiden yararı olan sınıfın öncelikle işçi sınıfı olduğu ve işçi sınıfının politik ve sendikala mücadelesinin demokratik düzenlemelere kısıncıklıkla sahip çıkması, bunları geliştirme çabası vermesi gerektiği, bu çabaların küçümsenmesinin ise sermayenin ekmeğine yağ sürdüğü yolundaki görüşün doğruluğu kanıtlandı.

Evet, 12 Mart'ın gerçekleştirilmeye gücünün yettiği, faşist niteliği ağır basan model, geçmişin kimi kurumlarının (Senato ve Millet Meclisi'ni) ortadan kaldıramamış, ancak bunları ustalıkla kullanma yoluna giderek üç gencin idam edilmesini, Anayasa değişimlerine, sıkıyönetimin uzatılmasına kadar peşkeş anti-demokratik kararı TBMM eliyle almayı bilmiştir. Müdahaleyi 12 Eylül'den ayıran önemli özelliklerden biridir bu. İşte bu farklı boyutu içinde, 12 Mart birçok amacına ulaştığı halde, toplumdaki sola dönük demokratik gelişmeyi önlememiş, tüm baskılara rağmen toplumun bilinçlenmesi, işçi sınıfının politik ve ekonomik kazanımları, anti-emperyalist güçlerin etkinliği sürmüştü. 12 Eylül'e gelişin ve 12 Eylül'ün nedenlerinin araştırılmasında, 12 Mart'ın bu başarısızlıklarını payı da gözden uzak tutulamaz.

Bugün 12 Eylül'ün Anayasası'na, işkencesine, baskısına, 24 Ocak kararlarına, hak ve özgürlükler üzerindeki anti-demokratik yasal ve fiili kısıtlamalara, YÖK'üne karşı verilen mücadelede de 12 Mart'tan alınan derslerin payı olsa gerek. Türkiye sosyalistleri 12 Mart'ı da içeren deneyimleriyle görmüşlerdir ki, "felaket geliyorur der". Felaketin yıkımından kurtulmanın yolu da demokrasi güçlerinin oluşturacağı cephe ile sosyalistlerin demokrasi mücadelesi içindeki bağımsız etkilerini arttıracak yöntemlerin bulunup uygulanmasından geçer.

SORUŞTURMA

Gündeme getiriliş ve yapılış biçimi ve nedenleri, anayasal sistem ve Türkiye politikasına etkileri ve sonuçlarıyla 12 Mart neydi? Kısaça değerlendirir misiniz?

HALİT ÇELENK

12 Mart dönemi; dışa bağımlı az gelişmiş finans kapitalin, iç ve dış destekli, gerici ve şoven bir dikte rejimi olarak nitelenebilir. Bu dönemin ekonomik ve siyasal nedenleri üzerinde günümüze kadar yeterli bir araştırma ve incelemenin yapıldığını söylemek güçtür. Ancak yer yer inceleme yazıları biçiminde de olsa konuya eğilmiş ve kimi sonuçlara ulaşılmıştır. Üzerinde birleşmekte olan sonuca göre, az gelişmiş Türkiye kapitalizmi, özellikle 1970-71 yıllarına doğru ağır bir ekonomik, sosyal ve siyasal bunalım içine girmiştir. Burjuvazinin sürdürmekte olduğu sömürü sistemi kimi güçlüklerle karşılaşmıştır. Burjuvazi, önündeki önemli sorunları, kendi yapısı gereği, çözmeye olanak bulamamıştır. İşçi sınıfının gitgide bilinçlenmesi, artan talepleri ve nitel yönden gelişerek siyasal yaşantımızda ağırlığını duymaya başlaması, 16 Haziran 1970 eylemlerine girişerek haklarına sahip çıkması, bunun yanı sıra öteki emekçi sınıf ve tabakaların da uyanarak haklarını elde etmek için mücadeleye girmeleri, ekonomik alanda çıkmaza giren burjuvaziyi büsbütün tedirgin etmiştir. Emperyalizmin işbirlikçisi büyük burju-

"Sanayi büyüme hızı, 1969 yılında yüzde 9,4 iken, 1970 yılında yüzde 2,5'e gerilemiştir. Gerçek işçi ücreti 1969 yılında yüzde 8,3 oranında çoğalırken, 1970 yılında ücretler yirde ne saymıştır.

"Çok çeşitli teşvik tedbirlerine karşın tüketim mallarının tüketim sanayiine yatırım oranı 1969'da yüzde 29 iken, bu oran 1970 ve 1971'de yüzde 18 ve yüzde 20'dir.

"Bu koşullar işverenlerin hoşnutsuzluğu büyütürken, işçi kesiminin tepkileri çoğalmıştır. Çok sayıda sert grevler görülmüş ve 16 Haziran 1970 olaylarıyla işçi tepkisi doruğa ulaşmıştır.

"Tarım kesiminde ise, 1968-1970 kötü yıllar dönemi olmuştur. Tarımsal büyüme, 1968 yılında yüzde 1,9, 1970 yılında yüzde 1,4'tür. 1969 yılında ise, büyüme yok, gerilime vardır... Geç kalmış ve geç kaldığı için de oranı yüksek tutulmuş olan Ağustos 1970 devalüasyonu, toplumsal huzursuzluğu daha da arttırmıştır.

"Demirel'e yakın gazeteciler, temasta oldukları büyük işadamlarının o günlerde **Yunanistan tipi bir rejim** özlemi içinde bulduklarını tekrar tekrar yazmışlardır. 26 Aralık 1971 tarihli Yankı dergisinin belirttiği üzere,

12 MART için ne diyorlar?

SADUN AREN

12 Mart olayını anlayabilmek için, ona öngelen dönemdeki kapitalist ekonomik gelişmenin çelişkili niteliğine bakmak, olayları bu açıdan değerlendirmek gerekmektedir: Bilindiği gibi kapitalist ekonomik gelişme, küçük esnaf ve zanaatkar ve küçük köylü gibi büyük emekçi kitlelerini geleneksel geçim olanaklarından koparıp büyük kentlerin etrafında gece kondurlarda yığılmalarını neden olur. Bunların içine savruldukları bu yeni dünyada muntazam bir iş bulup uyum sağlamaları kolay olmaz. Hele devlet bu insanları kaderleriyle başbaşa bırakırsa, bu durum toplum için devamlı bir huzursuzluk kaynağı olur. Aynı kapitalist gelişme, toplumun geleneksel yönetici kadrolarının, kasaba ve köy eşrafının, memur ve askerlerin ve aydınların durumlarını da sarsar ve bozar. Bu kesimdeki hoşnutsuzluk ta toplumsal huzuru bozucu diğer bir kaynak oluşturur.

Biliyoruz ki, Türkiye 1950 yılından beri hızlı sayılacak bir kapitalist kalkınma süreci yaşamaktadır. Bu nedenle yukarıda sözünü ettiğim bu huzursuzluklar ülkemizde de olmuştur. 27 Mayıs hareketi aydın kesimindeki huzursuzluğun bir dışa vurumu (tezahürü) olarak değerlendirile-

bilir. Bu niteliğinden, yani kapitalist gelişmeye bir tepki olmasından ötürü, 27 Mayıs Harekatı esas olarak, özgürlükçü bir tavır sergilemiştir. 1961 Anayasasının özgürlükçü olmasının nedeni budur. Çünkü açıktır ki, eğer kapitalist gelişme sürecekse, hiç değilse bundan zarar görenlerin huzursuzluklarını ortaya dökmeleri ve bunlara bir çare aranmasını isteme özgürlükleri olmalıdır. Kapitalist gelişmeye ancak bu takdirde tahammül edilebilir.

Oysa 12 Mart bunun tam tersi doğrultuda bir harekettir. Bu hareketi yapanlar kapitalist gelişmenin önündeki engelleri temizlemeye amaçlamışlardır. Bu nedenle toplumsal huzursuzlukları çözmeye değil, tersine baskı altına almaya yönelmişlerdir. Nitekim 12 Mart'ın ikratı, TIP'i ve TOS'u yargılayıp kapatmak ve Anayasada da özgürlükleri kısıtlayıcı değişiklikler yapmak olmuştur.

ABD'nin 12 Martı desteklemesinin nedeni biraz farklıdır. Bu neden Demirel hükümetinin gerek ekonomik kalkınma konusunda gerekse dış politikada görelî olarak bağımsız bir çizgi izlemesidir. Çünkü ABD'nin gözünde, müttefiki saydığı bir ülkenin işleyebileceği en büyük suç bağımsız davranmasıdır. ●

vazinin temsilcileri bu bunalımı görmüşler, girilen çıkmazdan kurtulmanın yollarını aramışlar, kapitalist sistemin doğasından kaynaklanan bu bunalımdan kurtulmanın yolu bulamamışlardır. Uyanan işçi ve emekçi sınıfların artan taleplerinin sömürü sisteminde doğurduğu güçlükler ve ekonomik bunalım, işbirlikçi sermaye çevrelerini 12 Mart faşizmine, sıkıyönetime, Anayasa ve yasa değişikliklerine itmiştir.

"1969 ve 1970 yılları, toplumun bütün kesimleri için bir bunalım dönemi olmuştur: Sanayi, ham madde sağlama güçlüklerinin yanı sıra önemli bir pazar sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Üçüncü Beş yıllık kalkınma planında belirtildiği üzere, imalat sanayiinde kapasite kullanım oranında büyük düşüşler görülmüştür. Tüketim mallı sanayilerinde kapasite kullanım oranı 1967 yılının ikinci yarısından önce yetmişe kadar gerilemiş, hafif bir iyileşmeden sonra 1970 yılında yüzde seksenin altına düşmüştür. Özellikle dokuma ve giyim eşyası sanayii, satış güçlükleri içindedir. Ara mallı sanayilerinde de aynı eğilim izlenmiştir. Yatırım malları sanayiinde ise, 1968'in ilk yarısından itibaren hızlı bir düşüş başlamış, 1970'in ilk yarısında kapasite kullanma oranı yüzde 65'e inmiştir.

bir kısım sermayedarlar, dünya iş aleminde ünlü The Financial Times gazetesi ile "Economist Intelligence Unit" in Türkiye'deki iş çevreleri muhabiri olan Norman Covey e "Olmuyor. Bu rejimle olmuyor. Ancak bir askeri yönetim gelirse, işler yoluna girer." diyerek özelemlerini açıkça dile getirmişlerdir.

"Fakat 12 Mart olayı yalnızca iş nedenlerle açıklanamaz. Dış nedenler de iş nedenler kadar önemlidir..." (1)

Amerikan emperyalizminin Uzak Doğudan kovulması, Ortadoğuyu bir odak noktası olarak seçmesi, Afyon sorunu, Türkiye'deki öğrenci hareketleri, Amerikan aleyhtarı gösteriler, Kıbrıs'ın Nato'ya bağlanması planları, 12 Mart'ın tezgahlanmasında önemli rol oynamıştır.

Burada 1966 temmuz ayında, Cumhurbaşkanlığı Senatosunda sayın Haydar Tunçkanat tarafından açıklanan ünlü Dickson raporunda da animasızlık yarar vardır. Bir CIA görevlisi tarafından hazırlanan raporun üçüncü maddesinde şöyle denilmiştir:

"27 Mayıs'ın getirdiği Anayasamızın bazı maddeleri, tabii senatörlük müessesesi ve benzeri diğer problemler gibi, kanuni sistemin bazı hukuki ayrıntılarının düzeltilmesi usul ve imkanları da, rejimin gelecekteki emni-

yetini garanti edecek bir tedbir olarak düşünülmektedir."

Bu ve benzeri girişim ve faaliyetler, emperyalizmin kendine bağlı kurum ve odaklar aracılığı ile 12 Mart'ın planlanmasında rol oynadığını göstermektedir.

Anayasa ve yasalar

12 Mart'ın nedenleri ile Anayasa ve yasa değişiklikleri arasında sıkı bir bağ vardır. Bu açıdan yapılan anayasa değışikliğı istek ve önerilerinin nereden kaynaklandığını, hangi güçler tarafından hangi amaçlarla ve hangi sınıfların yararına gerçekleştirilmek istendiğini açıklamak 12 Mart'ın hazırlanış biçim ve nedenlerini de ışık tutacaktır. Bu açıdan biraz gerilere doğru baktığımız zaman şunları görüyoruz:

A- Bilindiğı gibi, Adalet Partisi, kurulduğu günlerden başlayarak, 1961 Anayasasına karşı çıkmış ve değiştirilmesini istemiştir. Adalet Partisi bu tutumunu, 1961 Anayasası halkoyuna sunulurken Anadolu'ya yaydığı "Hayırdan hayır vardır" sloganı ile ortaya koymuştu. Büyük burjuvazinin temsilcisi olan bu parti, 1965 seçimlerinde Anayasa değışikliğini öneden gelen bir slogan olarak kullanmıştı.

B- Doç. Dr. P. Bilgen, 1967 yılında yayınladığı "1961 Anayasasına göre Sıkıyönetim" konulu tezinde şunları söylüyor:

"Bu satırların yazarı, o tarihte Milli Savunma Bakanlığı Hukuk müşavirliğinde müşavir yardımcısı olarak askerliğini yapıyordu. Anayasa değışikliklerinin bir kısmı, genel kurmay adli müşavirliğinde tasarlanıyor, hatta kaleme anınıyordu. Özellikle, başbakan Erim'in kamuoyuna açıkladığı ikinci önerisinde, birçok madde için iki teklif vardır. Teksir edilmiş metnin sonuna eklenmişti. Sonra eklenenler Genelkurmayda kaleme alınanlardır." (Tez- 1961 Anayasasına göre Sıkıyönetim- 1967. İstanbul)

Anayasa değışikliğı isteklerinin bazı komutanlarca da benimsendiğı, daha sonra da Erim Hükümeti tarafından ele alınarak gerçekleştirildiğı görülmektedir:

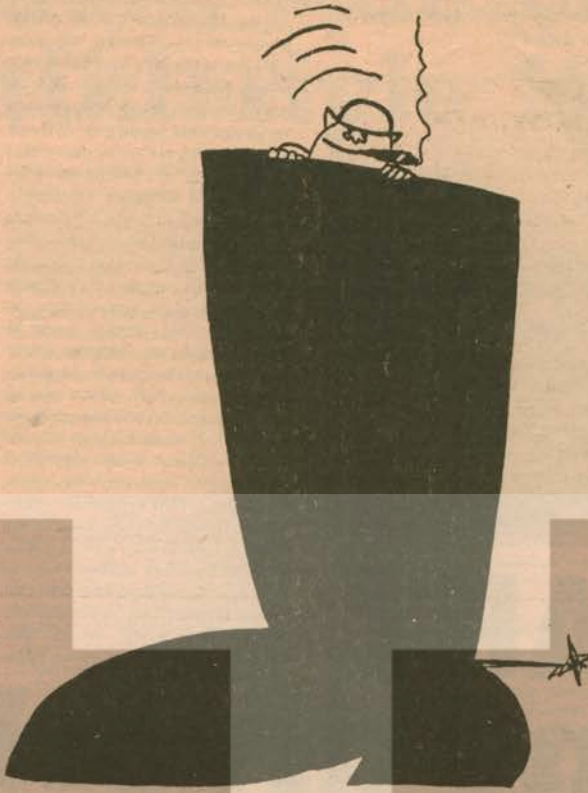
a- 1970 yılı sonlarında Org. Memduh Tağmaç, Milli Güvenlik Kurulunda şunları söylemiştir:

"Sosyal uyanmanın ekonomik gelişme hızına uydurulması için, Anayasa değışiklikleri yapılmalıdır." (Yanki Dergisi, Sayı: 113)

b- Yine Org. Memduh Tağmaç, 3 Mart 1971 gününde yani 12 Mart'tan 9 gün önce, Hava Kuvvetleri Komutanlığı sinema salonunda Ankara'daki bazı subaylara "Ülkemizin içinde bulunduğu sorunlar ve çözümü" konusunda bir konferans vermiş ve bu konferansta şunları söylemiştir:

"Sosyal olayların temelinde ekonomik nedenler aramak, komünistle-

FERRUH DOĞAN

rin uydurmasıdır. Tüm olaylar Anayasasının özgürlük özünden çıkmaktadır. Bu Anayasa ve özgürlüğe açık yasalar değiştirilmeden olayların üstesinden gelinemez."

Sayın Tağmaç, çözüm yolunu ve bunu kimin uygulayacağını da şöyle açıklıyor:

"Ne yapılacaksa, biz yapacağız, tedbirliyiz, geç kalmayacağız."

c- Bundan başka, 14 Mart 1971 günlü gazeteler, (Hürriyet ve Yeni Gazete) Anayasalarda ve yasalarda değışiklik isteyen ikinci bir muhtıranın komutanlarca Cumhurbaşkanına Cevdet Sunay'a verildiğini bildiriyorlar.

d- Ortam Dergisinin bir haberine göre: Genel Kurmayda Org. Muzafer Heper başkanlığında bir Anayasa komisyonu çalışmalarını bitirmiş ve Anayasa değışiklikleri konusundaki raporunu Genel Kurmay başkanına vermiştir. (S.6)

e- Haziran 1971 başlarında Başbakan Nihat Erim, gazetecilere şunları söylüyor:

"Eğer komutanların üzerinde bir baskısı söz konusu ise, bu sadece Anayasa değışikliklerinin bir an evvel yapılması, yeni kanun tasarılarının bir an evvel hazırlanması içindir."

İşte bütün bu gelişmeler sonunda Başbakan Nihat Erim, Anayasayı

halkımız için "Lüks" ilan edecek ve değiştirilmesini isteyecektir.

Yukarıda açıklanan bu belgeler, 12 Mart faşizminin, emperyalizmin desteğinde, işbirlikçi büyük burjuvazi tarafından hazırlandığını ve kimi komutanlarca da desteklendiğini açıkça göstermektedir.

MUZAFFER İLHAN ERDOST

12 Mart, iki dünya savaşı arasında denemiş bir rejime, ülkemizde, yeni bir biçim vermenin öncelikle olduğu gibidir. Kapitalizmin birbirinden farklı iki büyümesi vardır: biri, özerk, bağımsız büyüme; öteki, "bağımlı" büyüme. 1950'li yıllarda emperyalist sisteme altbasamaklarından bağlanmaya başlayan Türkiye'de kapitalizmin büyümesi, kapitalizmin özerk olarak gelişip serpiildiğı ülkelerden farklı bir yapılanma ve farklı bir sınıfsallaşma sürecine neden oldu: Kırsal alanda yığınsal yoksullaşmanın kentlere ittiğı yığınlar ve bu yığınları soğurma kapasitesinden yoksun sanayileşme; üretim araçlarının değil, tüketim nesnelerinin (montaj) üretiminin belirleyici olmaya başladığı bir sanayileşme; gelenekselleşmiş yaşam biçimlerinin altüst oluşu ve yerine modern yaşam biçimlerinin konamaması;

toplumsal sorunların, yeni boyutlar kazanması ve kabarması; toplumsal sorunların yeni ve farklı bir siyasal "baskı" biçimini de birlikte getirdi.

Bu dönemde, siyasal savaşım, ulusalcı ve bağımsızlıkçı kemalist gelenek yanlılarıyla, emperyalist sisteme bağlanı ve bağlandığı ölçüde ulusalcı ve bağımsızlıkçı kemalist gelenekten sapan kesimler arasındaki savaşıma dönüştü. Temelde ise, bu savaşım, kır ve kent küçük-burjuvazisi ve orta (ulusal) burjuvazi ile tekelleşmekte olan işbirlikçi burjuvazi ve (topraksal ve dinsel) feodal güçler arasındaki bir savaşımdı.

27 Mayıs, -içersinde aykırı unsurlar taşımakla birlikte- kemalist ulusalcı ve bağımsızlıkçı geleneğin temsilcilerinin siyasal iktidara egemen olarak da nitelenebilir. Ne var ki, geleneksel anlamıyla, ulusalcı ve bağımsızlıkçı bir siyasadan yana olmalıdır. Ekonomik bakımdan emperyalist sistemle ilişkilerin geliştirildiğı, buna karşılık, burjuva demokratik özgürlüklerin anayasayla güvence altına alındığı, yeni bir dönem başladı. Kapitalizmin gelişmesine koşut olarak, işçi sınıfının giderek nitel ve nitel bakımdan gelişip güçlenmesi, sınıfsal savaşımın niteliğini değıştirdi. Anayasal özgürlükler, modern işçi sınıfının meslek (sendika), sınıf (konfederasyon) ve ideolojik (siyasal parti) örgütlerinin oluşturulmasına siyasal olanak sağladı.

1950'li yıllarda küçük ve orta burjuvazi ile tekelleşmekte olan işbirlikçi burjuvazi ve feodal güçler arasındaki savaşım, 1960'lı yıllarda, ana çizgileriyle işçi sınıfı ve kır yoksulları ile tekelleşen işbirlikçi burjuvazi ve feodal güçler arasındaki savaşıma dönüştü. Bu dönem, aynı zamanda, kent ve kır küçük-burjuvazisinin bilinç bakımından gelişmiş ögelerinin işçi sınıfıyla bağlaşmaya başladığı bir dönem de oldu.

Yıllardır baskı altına alınmış devrimci ideolojinin hızla öğrenilmesi ve benimsenmesi; sınıfsallaşmanın başdöndürücü bir devrim kazanması; devrimci devinimi kendi kabı içerisinde tutmak isteyen parti ile partinin dışına taşan ve taşıdığı ölçüde bölünen örgütlenmeler; devrimci devinimin yönlendirici merkezinin, işçi sınıfının kendisinden öğrenci gençliğe doğru kayması -bu dönemin belirleyici çizgilerini oluşturur. Devrimci dalganın kabarıışı, egemen güçlerin karşı- girişimlerine yolaçar.

Tekelci burjuvazi, 1961 Anayasasıyla sağlanan demokratik yöntemlerle, hem iktidar olmasın, hem de ülkeyi yönetmesinin zorlaştığını görmüştür. Çıkışı, ekonomik iktidarını korumak için, demokratik yöntemlere son vermekte arayacaktı. Bunu, keskin biçimiyle ve bir hamlede gerçekleştirebilmesinin toplumsal koşulları yoktu. Yarıaskeri müdahale

ile, devrimci devrim bir yandan baskı altına alında ve bu baskı altında, Anayasasının demokratik hak ve özgürlüklere ilişkin maddelerine "yama"lar eklendi. Özü bakımından demokratik özgürlükleri benimsemiş bir anayasasının maddelerine eklenen yamalar, devrimci devrimlere sınırlamalar koyan, faşist nitelikli yamalardı. Demokratik özgürlükler, sistemin gerektirdiği ölçüde kalmalı, ama bu, devrimci devrimler açısından sınırlanmamalıydı. Öz dinamik, yamalar gericiydi. Ve anayasa, bu iki karşıt içerikle yaşama bir bütün olarak geçirilemezdi, ancak, siyasal iktidarın niteliğine göre, ya özü ya da yamaların içeriğine ağırlık verilebilirdi.

Şu var ki, işçi sınıfının partisinin yoksun olduğu bir dönemde sol sosyal-demokrat siyasetin, devrimci sınıf ve katmanların bağlaşıklığında (ittifakında) sağladığı seçim başarısı, bu yamaların fiilen kadük olduğunu toplumsal olarak dayattı. Ne var ki, sol sosyal-demokrasi, seçim başarısının kendi öz gücünden kaynaklandığı gibi bir yanılsamaya yöneldi, devrimci sınıf ve katmanlara "diyet" borcu olmadığını açıklayarak, kendini, kendi solundan yalıtıma koyuldu. Kendi sağ ile solu arasında bir "denge" sağlama yöneltmesi, sağa kaymasının başlangıcı oldu. Devrimcilere yönelik işkencecileri, işkence kurumlarını yokumsayarak, bağışladı. Solundan kendini yalıtması, sağın daha da azgınlaşmasına, sol sosyal-demokrasiyi de içersine alan saldırılarını artırmasına ortam sağlamış oldu. Tırmanan faşist saldırılar karşısında giderek inisiyatifini yitirdi ve sol sosyal-demokrasi, iktidarsız bir iktidar dönemi yaşadı. Sol sosyal-demokrasi kendi kendini solundan yalıtmasının "bedel"ini, kendi solu pek pahalı ödeyecektir; ama kendisi de yarım yüzyıllık partisinin ve mal varlığının elinden alınmasına, ancak boyun bükülecektir.

İşçi sınıfının kendini toparlaması ve tek bir otoriter örgütünü oluşturması, bir zaman ve deneyim işidir. Böyle tek bir örgütü oluşturacak kadroların oluşması gerekir. Bu da yetmez. Kadroların, birbiriyle dalaşacağı değil, sağlıklı olarak ideoloji üreteceği bir yetkinliğe ulaşması da gerekir. Devrimci devrimin örgütlenme deneyimi o denli "çocuk" yaştadır ve çocukluk hastalıklarıyla o denli içindedir ki, tek bir otoriter örgüt yerine, herbiri kendini devrimci sınıfın onurlayıcısı kabul eden sayısız örgüt oluşturuldu ve bu örgütler, birbirleri arasında ve kendi içlerinde kavgayı yeğinleştirdi ve daha da bölündü. Devrimci devrimin gücünü dağıtmakla kalmadı, kendini, birbirine karşı görüşlerin çarpıştığı bir kaos içerisinde buldu. 12 Mart'la gelişmesinin önündeki engellerin kaldırıldığı faşist devrimin, kapalı ya da açık, sistemli ve örgütlü saldırıları karşısında, kendi,

herbiri ötekinden farklı ve sürekli değişen yöntemlerle, ayrı ayrı korumak durumunda kaldı.

Sonrası? 12 Eylülün koşulları bu ortamda oluşturulacaktır.

CÜNEYT ARCA YÜREK

1960 ihtilalinden sonra, Türkiye'de devletin yönetilmesiyle ilgili içerik kavgaları giderek boyutlandı. Uzun ve ayrıntılı açıklamaları bir yana bırakıyoruz. Özellikle ekonomik kökeninde sola yakın anlayışla, sağda biriken uygulamalar arasında ayrımlı çizgiler belirdi.

Devleti hangi anlayışın yöneteceğine yönelik kavram tartışması hemen her düzeyde belirgin biçimde sürdürülüyordu. Örneğin, 1960'dan beri üzerinde durulan bir toprak reformu konusunda iki düşünüş biçiminin keşismemesi görünür bir neden gibi gösterilebilir. Elbette bu örnekleri dar çerçeveli bir açıklamanın sınırları içinde çoğaltılabilmek olanaklıdır.

12 Mart, asıl askeri kesimde geniş tutumların sergilenmesiyle gerçekleşti. Kuşku yok, komutanlardan bazılarının ülke yönetiminde gördükleri aksaklıklar, 1969'dan başlayarak yurt düzeyinde görülen anarşik olaylar, müdahale fikrini özellikle 1969'dan sonra aşama aşama tırmandırdı. Ancak ordu düzeyindeki tartışmalarda bu müdahalenin biçiminden çok, özü üzerinde yoğun tartışmalar, yaklaşımlar yapılyordu.

Bir bölümüne göre, eğer ordu yönetime müdahale edecekti, reformist anlayışın bütünüyle egemen olduğu bir anayasal düzen getirilmeliydi. İlk başlarda bu eğilimin üst kademelerde de tartışılır, hatta kabul edilebilir olduğunu gördük. Ne var ki, zaman geçip müdahale fikrinde ortak görüş ortaya çıktıktan sonra ordu üst düzeyinde, elbette bunlara bağlı kimi kademelerde ciddi ayrımlar ortaya çıktı.

Sonuçta müdahalenin bir hükümeti iş başından götürmek, bu arada bazı reformları varolan Meclis'le çözmek eğilimi kazandı. Daha çok genç

subaylarla generallerin savunduğu "daha etkili bir müdahale" fikri, giderek somut amaçlar taşımayan dar çerçeveli bir çerçeveye oturtuldu.

Tabii, 1960'dan beri tartışılan gelen anayasa sorunu ortaya çıktı. Askerlerin desteğinde yapılan 1961 anayasası biçildi. Türkiye 1960'da kavuştuğu uygar demokrasi yaptırımlarından uzaklaşmaya böyle başladı. Yetinilmedi. 1980'de bu anayasa tümüyle rafa kaldırıldı. İşte bugünkü hemen pek çok maddesiyle delik deşik bir anayasaya kadar bu eğilimler uzandı.

12 Mart sonuçlarıyla -bana kalırsa- hiçbir şey değildi. Hiçbir şey değildi. ne müdahaleyle götürülen iktidardakiler, ne de siyasal anlayışımızdaki önemli birikimler.

Bugün, 12 Mart'ın ülkeye somut ne kazandırdığını anlatacaklar çıkabileceğini sanmıyorum. Tabii, müdahaleyi yapan, muhtıranın altına imza koyanlar dışında.

Onlar da köşelerinde, 12 Mart ise renkli günleriyle tarih sayfalarında.

Bursa Günleri Şiir Notları

53. yanyana ölmek kadar güzel ağzın
trafalgar meydanındaki işsizlerin isyanı mı
aradığım martı çığlığı kıyıları ve esmer kadın

kent denince bir anlamı olmalı yığınların
çocuklar niye sır saklar kendi aralarında
hüzünlere savrulan aşkların
anlattığı bir şeyler olmalı konuşmayışına
ve sıtılanmış tanrısız bir yüzün
ta kendisi olduğunda yorgun ağzın
bir anlamı olmalı yaşadığının...

54. anlamam artık konuşmayışın hangi dil
nedir böyle gül kıyısında kanayan
hangi kıtada çölleşti ağzın
bir ben değil tarih eksilir sensiz
ayağa kalktın gülgülüş neşesiz
susmanın ömrünü hangi menzile dağıttın

55. ne kadar varsa suları yunusları
katıp yanıma aradım o denizkızı ağzını
sordum iklimine kırlangıçların

ağzını soruyorum yangınınna çöllerin
serin bir vahaydı diyorlar, hep kervanlı
henüz geçip gitmişim kıyısından
soruyorum ağzını işkencelere ve çarımha
anlıyorum ki bazen ölümüne susmalı insan

Mehmet Çetin

12 Mart muhtirasının verilmesi, sağ ve sol partiler, kuruluşlar, basın ve yorumcular tarafından değişik tepkilerle karşılanmıştı. Birçok sağ ve hatta sol çevre, muhtırayı ilk anda olumlu, ancak aradan geçen zaman bu görüşün değişmesine neden olmuştu. Aralarındaki birçok farka karşın, önemli benzerlikler de taşıyan 12 Mart ve 12 Eylül müdahalelerinin nasıl bir siyasi ortamda yapıldığını toplumsal güçlerin nabzının hangi frekansta attığını anlamının yollarından biri de hiç kuşkusuz, o günlerin gazetelerine, belgelerine dönüp bakmak olacaktır. 16. yıldönümünde 12 Mart'ın yapıldığı ortamın daha iyi anlaşılabilmesine yardımcı olacağı düşüncesiyle, 12 Mart öncesinde, muhtıranın verilmesinden hemen sonra, daha ilerki yıllarda ve nihayet bugün, 1971 deneyimini yaşamış örgüt, kuruluş ve kişilerin görüşlerine yer veriyoruz.

12 MART

İçin ne demişlerdi

12 MART ÖNCESİNDE NE DEMİŞLERDİ?

DOĞAN AVCIOĞLU: Uğur Mumcu ile aynı tarihte, gene devrim gazetesinde "Bekleyiş" adlı bir başka makale yazan Avcıoğlu, Demirel hükümetine olan güvenini belirterek kalmıyor, siyasi partilere ve siyasetçilere de güvenilemeyeceğini öne sürüyordu. Avcıoğlu'nun makalesinin bir bölümü şöyleydi:

"Politikacılar umut kesilmiş durumda. 'Bir şeyler bekleniyor. Fakat bu, coşkun ve iyimser bir bekleyiş değil. Hatta bir kısım ilerici aydın çevreler, yürürlükteki rezil Şallefyan düzeninden iğrendikleri halde, 'Ya daha kötü olursa' kuşkusuna içindeler. Türkiye'de sınıfsal açıdan bugünkünden kötü bir şeyin olabileceğine inananlardan değiliz. Faşizme teşne, Anayasadan şikayetçi en geri ve işbirlikçi sınıflar iktidardır ve güçleri elverdiği ölçüde faşizmin en koyusuna doğru yol almaktadır. Sınıfsal açıdan bundan daha kötü Türkiye koşullarında düşünülemez. Fakat ülkemizin davası kötülerden en az kötüyü seçme davası değildir. Mazlum ülkeler arasında ilk kurtuluş savaşını veren Türkiye'miz, en geri ve uydurucu sınıfa sürüklenmenin ayıbını silebilmek için kurtuluş yolunda, 1919 yıllarında olduğu gibi bir sıçrama yapmak zorundadır."

UĞUR MUMCU: 2 Mart 1971 tarihli Devrim gazetesinde "Cumhuriyeti Savunmak" başlıklı bir makale yazan Mumcu, Demirel hükümetinin "ulusal devletin kemalist hükümetine karşı uluslararası sermayenin çıkarla-

rını savunduğunu" vurguluyor ve şu çağrıda bulunuyordu:

"Türkiye Cumhuriyeti, ulusçu, halkçı, Kemalist olmak zorundadır. Ve olacaktır. Bugünkü düzen, uluslararası sermaye ve toprak ağalarına dayalıdır. Demirel'in savunduğu düzen, Anayasanın demokratik, sosyal, hukuk devletinin "milli" Cumhuriyeti değildir. Biz Kemalist devletin Cumhuriyetini savunuyoruz. Cumhuriyet öncesi Damat Ferit yönetimi neyse, bugünkü Demirel yönetimi de odur. Devrimcilerin ilk ulusal görevleri bu Kemalist cumhuriyeti korumaktır. **Mustafa Kemal cumhuriyetçileri görev başına!"**

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ: 12 Mart öncesinde, askeri bir müdahale olasılığına ilişkin bir dizi açıklama yaparak uyarılarda bulunan TIP, 8 Ocak 1971 tarihinde bir "Faşizme Hayır" kampanyası başlatmıştı. Aşağıda bu kampanyanın başlatıldığı basın toplantısında, Genel Başkan Behice Boran tarafından yapılan konuşmanın bir bölümünü yayımlıyoruz.

"Biz Türkiye İşçi Partilileri, sosyalistler, Anayasal hak ve özgürlükleri kısıtlayacak, demokratik ortamı daha da daraltıp yokedecek parlamentaryer kısıyevle büründürülmüş veya üniforma giydirilmiş otoriter -açık deyimle faşist- yönetime karşıyız. Bizim ve tüm ilerici yurtsever güçlerin ve örgütlerin görevi, bu faşizm tehdidine karşı bütün demokratik özgürlüklerimizi ve bütün gücümüzü kullanarak direnmek, "Hayır" diyen sesimizi duyurmak, halkoyunu aydınlatıp harekete geçirmektir. Anayasaya sahip çıkıp demokratik hak ve özgürlüklerimizi sonuna kadar savunmak

günü gelmiştir. Egemen sınıflar, onların Partileri ve iktidar heveslisi çevreleri tarafından çeşitli şekillerde tezgahlanan açık teröre yönelik faşizm mutlaka önlenmelidir.

Türkiye İşçi Partisi, faşizme karşı demokrasi için mücadele kampanyası açmaktadır. Bütün ilerici, yurtsever güçleri kendi alanlarında kendi güçleriyle "Faşizme Dur!" deme mücadelesine çağırıyoruz. Partimiz öteden beri emperyalizme ve faşizme karşı gücünün, cephe birliğinin somut hedefler etrafından oluşabileceğini ileri sürmüştür. **Bugün çok somut bir hedef belirlemiştir: açıkça faşist bir yönetimi gerçekleştirmeye çabaları. Faşizm mutlaka önlenmelidir.** Bu, biz sosyalistler ve tüm ilerici, yurtsever güç ve örgütlerin tarihsel görevi, sorumluluğudur. Faşizme karşı mücadele, aynı zamanda onun destekleyicisi emperyalizme karşı da mücadeledir."

12 MART SONRASINDA NE DEDİLER? İLK TEPKİLER...

TÜRKİYE MİLLİ GENÇLİK TEŞKİLATI (TMGT): Bu örgüt, 12 Mart'ın hemen sonrasında İstanbul'da bir bildiri yayımlayarak, komutanların muhtırasını olumlu karşıladığını belirtmişti. Başkan B. Nuhoglu'nun imzasıyla 14 Mart'ta yayımlanan bildirinin özeti şöyle:

"Türk Silahlı Kuvvetleri Yüksek Komuta Heyeti'nin, Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanlarına verdiği muhtırayı, Cumhuriyetimizin ve halkımı-

zın geleceği açısından olumlu karşıyoruz. Senelerden beri Amerikan emperyalizmi ve onun işbirlikçi iktidarlarına karşı verdiğimiz Bağımsızlık ve Demokrasi kavgasını her zaman olduğu gibi bir kere daha benimseyen ordumuzun tutumunu kıvançla karşılarız. Gazi Mustafa Kemal'in kişiliğinde belirlenen tam bağımsız ve laik Cumhuriyet prensiplerini tümü ile savunan devrimci gençlikle onun çelikleşmiş gücü devrimci ordumuzun bu müdahalesini Cumhuriyetimizin ve halkımızın geleceği bakımından tam bir teminat sayarız."

15 KURULUŞUN ORTAK AÇIKLAMASI: 13 Mart 1971 tarihinde, aralarında sendika, dernek ve meslek odalarının bulunduğu 15 kuruluş ortak bir açıklama yaparak Demirel hükümetinin istifasına ilişkin görüşlerini açıklamış ve bütün devrimci girişimlerin örgütleri tarafından sonuna kadar destekleneceğini bildirmiştir. TÖS, Devrimci Avukatlar Derneği, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, Teknik Personel Sendikası, Üniversite Asistanları Sendikası, Mimarlar Odası, Türk Hukuk Kurumu, Elektrik Mühendisleri Odası, İnşaat Mühendisleri Odası ODTÜ Mezunları Cemiyeti, DEV-GENÇ, Maden Mühendisleri Odası, Türkiye Orman Yüksek Mühendisleri Sendikası Orman Mühendisleri Odası tarafından yayımlanan bildirinin son bölümü şöyleydi:

"Biz, bu bildiriye imza koyan devrimci örgütler gayrek yüzyıllık bir yıkıntının yarı canlı unsurlarıyla ülkemizin sorunlarına çözüm getirileceğine inanmıyoruz. Ülkemizin kurtuluşu, emperyalizmle herhangi bir bağ-

lantısı olmayan Atatürkçü tam bağımsız bir dış politikanın gerçekleştirilmesi, emekçi halkımızın ağırlığı ve etkinliği altında temel reformların yapılması ve insanın insana kul olmadığı yeni bir toplumsal düzenin kurulmasıyla mümkündür. İleride yeniden emperyalizmin kucağına düşmemek için her devrimci adımda dayanağımızın emekçi halkımız olduğu hiçbir zaman gözden uzak tutulmamalıdır. Onun bilinçlenmesi ve örgütlenmesi yolundaki bütün anti-demokratik engeller kaldırılmalı, devrimci gençlik, devrimci meslek örgütleri ve devrimci sendikaların varlığı birer güvence olarak kabul edilmelidir. Bu yoldaki bütün devrimci girişimler halkımızın temel isteklerini gerçekleştirilmesi için şimdiye kadar verdiğimiz mücadeleden doğal bir uzantısı olarak desteklenecek, korunacak ve sürdürülecektir."

DİSK: 16 Mart 1971'de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, 12 Mart muhtırası hakkındaki görüşünü Devrim Gazetesi'ne şöyle açıklamıştır:

"Türk Silahlı Kuvvetlerinin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak, Atatürk devrimlerini hakim kılmak ve Anayasasını öngördüğü reformları gerçekleştirmek özellikle Anayasasının temel ilkelerine yürekten bağlı kalmak yolunda görev başında olduğunun radyolardan ilanı kararlık ufkuları aydınlaşma kavuşturmuştur."

DOKTOR HİKMET KIVILCIMLI: Vatan Partisi'nin kurucularından Dr. Hikmet Kıvılcımlı, 1970'li yıllarda görüşlerini yazdığı Sosyalist Gazetesi'nde 12 Mart'a ilişkin olarak "Silahlı kuvvetlerimiz her türlü siyaset yasağına rağmen, ansızın politikanın en büyüğüne el koyduğu gün, aydınlanması ve halk çocukları olarak bilinçlendirilmesi en çeri görevlerdendir" diyordu. Dr. Kıvılcımlı'nın 16 Mart 1971 tarihli makalesinin bir bölümü şöyle:

"Muhtıra şöyle diyor: 'Partilerüstü bir anlayışla meclislerimiz demokratik hükümeti kurmalı'. 'Meclislerimiz kimdir? Partiler kendi kendilerinin üstüne çıkabilirler mi? Biz umuyoruz. Ordu umuyor mu? Muhtıranın 1. Maddesi şöyle diyor:

1- PARLAMENTO ve Hükümet süregelen görüş tutum ve iticasıyla anarşi, kardeş davgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluk içine sokmuş, geleceği ağır bir tehlike içine düşürmüştür.

Bu suçu yalnız hükümet işlememiş, başta 'parlamento' işlemiş gösteriliyor. Frekçe 'parlamento' sözcüğüne türkçe 'meclisler' deniyor. Öyleyse aynı parlamento yahut 'Meclislerimiz de kendi kendini düzeltmesi mi beklenir? Beshelli ki ordu onu ummuyor. Onun için süratle idareyi üzerine alacaktır.

Muhtıradan başka anlam çıkmıyor. Haydi hayırlısı."

İLHAMİ SOYSAL: 20 Mart 1971 tarihli Akşam'da "Görünüş" köşesinde yazdığı makalede Soysal, 12 Mart'ı şöyle değerlendirmiştir:

"Nihat Erim ne kadar iyiniyetle çırpırsa çırpırsın hükümeti bir uyutma hükümeti olacaktır. Biraz daha zaman kazanılmak istenecektir. Politikacılar atraksiyonlarına bir süre daha devam edeceklerdir. Sonra zaten demokrasi olmayan göstermelik cici demokrasinin, daima gayndemokratik ve gayri-meşru olmakla suçlanacak hükümetinin gerisinde, 12 Mart muhtırasını veren komutanların bir kısmının başı yenecektir. Hem de öylesine ustalıkla yenecektir ki, bunların ardlarında bir kişi bile olmayacaktır. Nihat Erim ise Mareşal Paften'lerin ortaklıkta cirit attığı bir dönemde maalesef harcanıp gidecektir. Başkaca olacak hiç ama hiçbir şey yoktur. Biz şimdiden söylüyor ve yazıyoruz. Yapılmak istenen olmayacak bir duaya amin dedirten çabasından öteye bir şey değil."

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ: 12 Mart Muhtırası radyolardan okunur okunmaz tepki gösteren ve bunu "anayasal rejime askeri bir müdahale" olarak niteleyip mevcut kısıtlı demokratik hak ve özgürlüklerin bile tehlikeye girdiğini saptayan TİP olmuştur. Genel Başkan Behice Boran, 12 Mart günü yaptığı açıklamada, ilerici güçler üzerindeki dolaylı ve dolaysız baskılara son verilmesi ve seçim kanununda halkın eğilimlerini yansıtmak ve onların gerçek oranlarda parlamentoda temsili sağlayacak değişikliklerin yapılarak genel seçimlere gidilmesi çağrısında bulundu. 15 Mart 1971'de TİP MYK tarafından yapılan bir başka açıklamada ise şöyle deniliyordu:

"Anayasanın 'klasik demokratik hak ve özgürlükler' diye bilinen özgürlüklere ilişkin hükümleri daha kısıtlanmış, uygulamaya geçirilmemiştir. Gericiğin örgütlenmiş ve silahlanmış bir şekilde memleketi baştan başa baskı altına almasına, defalarca yer yer kıyım hareketleri yapmasına göz yumulmuştur. Gençliğin emperyalizme, bozuk sosyal düzene ve eğitim düzenine karşı haklı infialli ajanlar, kışkırtmalar ve tertiplerle anarşik hareketlere itelenmiş ve gençlik katliamına yolaçmıştır. Cevdet Sunay, 15 Mart 1971 mesajında 'bütün vatandaşlar ve sorumlu kuruluşlar arasında inanç ayrılığına, tutum ve davranış ayrıklığına ve bunların sürdürülmesine bundan böyle asla müsamaha ve tahammül edilmeyecek' demekle bir kalemde Anayasayı ortadan kaldırmış, en açık ve kesin şekilde bir faşist yönetimin savunucusu olduğunu şüpheye yer bırakmayacak surette ortaya koymuştur. Çün-

kü böyle bir beyan Anayasasının siyasi partilere, fikir, görüş, inanç özgürlüklerine ilişkin hükümlerine taban tabana aykırıdır. **Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın bu mesajına TİP kesinlikle karşıdır.** Sınıflı toplumlarda demokrasinin kaçınılmaz gereği, bütün sınıflar gibi işçi ve emekçi sınıfları da serbestçe örgütlenip faaliyette bulunmasıdır. Hangi kılıf altında ve hangi sözlerle süslenerek ileri sürülürse sürülsün, bu sosyolojik gerçeğe karşı yapılan düzenlemeler faşizm adını taşır ve tarihin gelişimi doğrultusunda yerle bir olur. Çünkü mesele demokrasinin 'gerçek demokrasi' olabilmesine ve bunun da işçi ve emekçi sınıfların gücünün yönetime hergün biraz daha fazla yerleşmesine bağlıdır. Türkiye İşçi Partisi şimdiye kadar olduğu gibi bu yoldaki mücadelesini azimle sürdürmektedir. Türkiye İşçi Partisi işçi ve emekçi sınıfların politik gücüne karşı çıkan hiçbir çözümlü yolu benimsemez ve benimsemeyecektir..."

MİLLİ NİZAM PARTİSİ: MNP, Akşam gazetesinde yayımlanan 16 Mart 1971 tarihli açıklamasında şu görüşlere yer vermiştir:

"Milli irade üzerinde, hiçbir besheri idare ve kuvvet hakimiyetinin tanınmaması, milletin reyine gidilmesi, manevi sahada milli ahlakî nizamanın kurulması, derhal erken seçimlere gidilmesi ve o vakte kadar geçici bir Millî Koalisyon kurulması gerekmektedir."

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ: MHP'nin 16 Mart tarihli açıklaması ise şöyle:

"Türk silahlı kuvvetlerinin millette birlik ve beraberliğinin sağlam tutulması ve kendi içinde de bütünlüğünün devam ettirilmesi, her

Türk'ün herşeyin üstünde gözönünde tutması gerekli kutsal bir vazifedir."

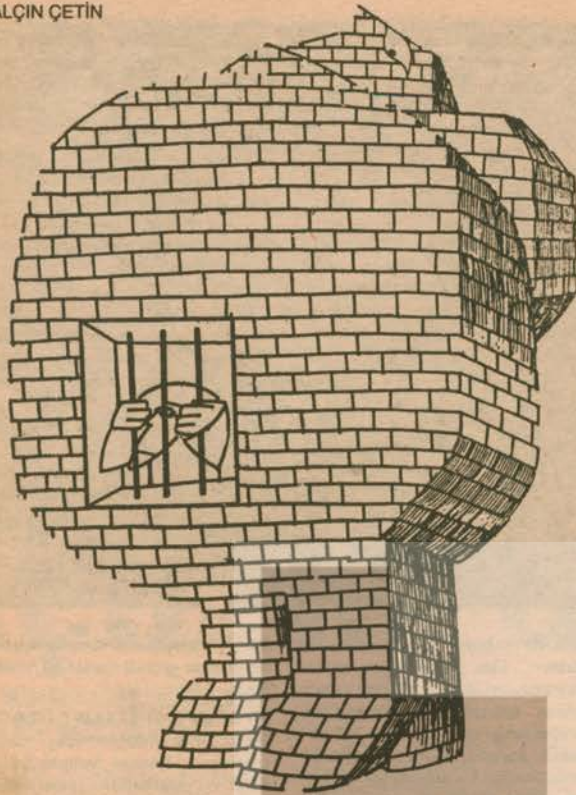
AYDINLIK SOSYALİST DERGİ: Bir bölümü Türkiye Emekçi Partisi çevresinde toplanan Aydınlık Sosyalist Dergi yazarlarının 12 Mart muhtırasına ilişkin görüşleri, Mart-Nisan 1971 sayısında yerliyordu.

"Biz Türkiye işçi sınıfının ve yoksul köylülüğün özlemlerinin temsilcisi olarak, 12 Mart 1971 tarihli muhtırayı, kurtuluş savaşımızdan doğmuş olan ve herşeye rağmen Mustafa Kemal'in millici ve ilerici geleneğini geniş ölçüde sürdürebilen Türk Ordusu'nun faşizmi tezgahlama çabası içinde bulunan, devrimci kanı dökmüş, cana kıymış olan ve üstelik 'şahabeli' ünvanını kazanmış bulunan işbirlikçi Demirel iktidarına karşı ve ona hükümet etme yetkisini vermiş olan işbirlikçi sermayenin ve feodal müttegallibenin hakim bulunduğu bir parlamentoya karşı tepkisinin ifadesi sayıyoruz.

Maydana gelen yeni şartlarda, muhtıradaki sözü edilen demokratik reformların şehir ve köy emekçilerinin aktif olarak katılacakları ve bizzer gerçekleştirecekleri gerçek reformlar olması için, emekçiler şimdiden bilinçli ve örgütlü olarak bu reformlara sahip çıkmalıdır."

ASD'nin aynı sayısında, Nihat Erim hükümetine ilişkin bir yazı da yer almıştı. 12 Mart'a ilişkin görüşlerin olumluluğu Erim hükümeti konusundaki düşüncelere de yansiyordu.

"Böylelikle, Filipin demokrasiciliği denen anti-demokratik düzen şartlarında işbirlikçi sermayenin ve feodal müttegallibenin tutsağı duru-

mundaki seçmen yağınlarının oy çoğunluğuyla iktidara gelen bir hükümet, küçük-burjuva radikal eğilimlerin ağır bastığı bir ordunun zoruyla iktidarı teslim etmiştir. Erim lehine söylenebilecek tek şey aldatmacalara sapmayarak tutarlı bir statükocu çizgiyi resmen izlemiş olmasıdır. Erim, böyle bir siyasi kariyer ile elbette ki bağımsız ve gerçekten demokratik bir Türkiye'yi özleyen ve onun uğrunda mücadele eden ilerici güçlerin temsilcisi olamaz. Ama herşeye rağmen, durum, 'gitti bir Gülsüm, geldi bir Gülsüm' durumu değildir. **Filipin parlamentoculuğu için sonus başlangıcı olan ordunun müdahalesi, ne de olsa, küçük-burjuva radikalizmi bakımından Demirel'e kıyasla, daha makbul sayılabilecek bir siyasiyi başbakanlık görevine getirmiştir.** Haksızlık etmemek için belirtmek gerekir ki, Erim'in geçmişinde bir Morrison şirketi temsilciliği, kendisini ve kardeşlerini yüz milyonluk bir servetin sahibi kılan, şaibeli işler, camilere bomba koyarak yobaz saldırılarının tertipliği, siyasi cinayetler kışkırtıcılığı pek yoktur. **Olaylar, ordunun her müdahalesinin mutlaka faşizme varacağı ve Filipin demokrasiliğinin bu şartlarda ehveni ser olduğu yolundaki pek 'demokratik' yorumları ıyılanmıştır.** 12 Mart'tan öncekine kıyasla, hiç değilse şimdilik daha kötü bir durum meydana getirmemiştir. Evet, 12 Mart muhtırası sonucu meydana gelen durum eskisinden daha kötü sayılmaz."

YILLAR SONRA...

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL: 12 Mart öncesinde, Demirel hükümetinin Dışişleri Bakanlığı'nı yapan Çağlayangil, 7 Şubat 1974 tarihinde İsmail Cem ile yaptığı bir görüşmede, 12 Mart'ın dış nedenlerine ilişkin açıklamalarda bulunmuştu. Görüşmeden kısa bölümleri aktarıyoruz:

"12 Mart'tan bir süre önceydi. Böyle bir hareketin olacağı bana ihlas edilmişti Amerikan Sefiri tarafından. (...) Sefir, genel bir değerlendirme yaparken, 'Sayın Çağlayangil', dedi, 'biz devlet olarak (Türkiye'deki gelişmelere) sabredebiz ama, devlet dışında olanlar devleti bile dinleyenler sabredebeyebilir', dedi... Bundan açık bir şey olamaz: 12 Mart'ta CIA vardır. Büyük ölçüde vardır. 12 Mart'ta haşhaş vardır. CIA, Papadopolos'ta vardır. CIA Gizlik'te vardır. CIA'nın nasıl hareket edeceği tahmin edilemez. (...) Türkiye kendi istihbarat gücünü kuvvetlendirmek için, İsrail istihbaratı ile, Amerikan istihbaratı ile, İran istihbaratı ile daimi ve organik münasebetler içindedir. Bunlar, gizli gizli her sene kendi şefleriyle toplanırlar. Washington'da, Tahran'da, Telaviv'de istihbarat mübadelesi yaparlar. Organik bağları bulunmayan fakat inandıkları başka istihbarat örgütlerinden de istişari mütalaa alırlar. Şimdi istihbaratçılar Amerikalılarla organik münasebetler içinde olduğuna

göre, Amerikalı 'şu adam benim adamım, şunu yerleştiririm solcuların arasına' diye rahatça işbirliği yapabilir. İstihbaratçılık alanında bu iş rahat yapılabilir. (...) Şimdi sorunuza dönelim. Şimdi nasıl yapar CIA? CIA yapar, organik bağlarıyla yapar. benim istihbarat şefim, kendisi farkında bile olmadan CIA benim altım oyar. Elinde imkan var adamın. Girmiş, enfilte benim içimde... Onun için hiç şaşmam, aramam da, bulamam ki. Nasıl yaptı, bulamam. (...) Bakınız, Amerika şuna aldırmas: Bir memlekette demokratik idare olmuş, şoven idare olmuş, faşist idare olmuş, ona hiç bakmaz. Amerika, o memleketin kendisine ne ölçüde tâbi olduğuna, kendi politikasına ne dereceye kadar satelit (uydu) haline geldiğine bakar. Amerika, bir Albaylar Cuntası ile Yunanistan'da istediğini yaptırabiliyorsa, Albaylar Cuntası Yunanistan için biçilmiş kaftandır. Amerika eğer bir Nihat Erim hükümeti ile haşhaşı men ettirebilecekse, Türkiye'nin layık olduğu idare tarzı Nihat Erim hükümetidir..."

TURHAN FEYZİOĞLU: Cumhuriyetçi Güven Partisi Genel Başkanı Feyzioglu, 12 Mart'ın beşinci yıldönümü nedeniyle Akşam gazetesine yaptığı açıklamada 12 Mart'a gelişin nedenini tek cümlede özetlemiştir:

"Türkiye'yi 12 Mart'a getiren bir yandan aşırı solun kışkırtmaları, bir yandan iktidarın aczi, gevşekliliğidir."

MAHİR KAYNAK: 12 Mart öncesinde ordu içinde Madanoğlu grubu olarak bilinen "reformist cuntacı grup" içine sızan MİT ajanı Mahir Kaynak, 8 Nisan 1986 tarihli Tercüman gazetesinde Nazlı Ilıcak'a böylece bir görevi üstlenmesinin nedenini şöyle açıklayacaktı:

"Türkiye'de cunta olayları esas itibarıyla bir iç mesele olarak konuluyor. Yani Türkiye'de ordunun bir kısmı iktidardan şikayet eder. devrimçilik adına, Atatürkçülük adına şikayet eder. Sonra da ihtilal yapılır. Ben bu konuda hiç böyle düşünmüyorum. Türkiye'deki siyasi olaylarda büyük ölçüde dış müdahaleler görürüm, askeri müdahalelerin bir dış boyutu olduğuna inanıyorum. Tabii, bu sözlerimin de çok iyi anlaşılması lazım. Yani, kimseyi dışarının kuklası telakki etmiyorum. Ama mizansenin dışarıda hazırlandığını, problem temelinde Türkiye'nin dış meseleleri olduğuna inanıyorum. Onun için, 1971 olayım da böyle mütalaa ediyorum. O da dıştan Türkiye'ye bir müdahale idi. Ortam dışarı tarafından hazırlanmıştı. Benim bu olaylara girişimde bir tek neden vardır. Türkiye'de, Türk başbakanlarını Türkler'in tayin edip, Türkler'in indirmesini savunuyorum. Bu bir bağımsızlık meselesidir."

TÜRKİYE SOSYALİST İŞÇİ PARTİSİ: 1974 Haziran'ında kurulan TSİP, 12 Mart müdahalesinin üzerinden beş yıl geçtikten sonra, 1976'da Vatan gazetesinin yaptığı bir soruşturmada görüşlerini şöyle açıklamıştı:

"Emperyalizme bağımlı egemen tekelci burjuvazi, öncelikle işçi sınıfının giderek büyüyen ve yetkinleşen ekonomik demokratik mücadelesini boğmak, işçi sınıfının politikleşmesini ve siyasi bakımdan örgütlenmesini yavaşlatmak ve geciktirmek, objektif olarak işçi sınıfının yandaşı olan diğer halk güçlerinin de sosyal muhalefetini ve mücadelesini zor yoluyla bastırmak, ayrıca kendi ortağı olan diğer egemen sömürücü zümreler üzerindeki otoritesini ve gücünü arttırmak, kırsal kesimdeki sömürücü paylarını kısıtlayıp, tarımdan sanayie fon aktarmak, sermayenin telkelleşmesini hızlandırıp, tekelcilerin ekonomik ve siyasi nüfuzunu, gücünü çoğaltmak için 12 Mart faşizmine başvurdu..."

15 KURULUŞUN BASIN TOPLANTISI: 12 Mart'ın beşinci yıldönümünde 15 kuruluş ortak bir basın toplantısı düzenleyerek muhtıranın verilmesiyle başlayan döneme ilişkin görüşlerini açıklamışlardı. TÖB-DER, TÜM-DER, TMMOB, TÜ-TED, Ankara Tabip Odası, AKD, Çağdaş Hukukçular Derneği, Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu, Halkevleri, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, İGD, İKD, Parlamento Muhabirleri Derneği, TÜMAS ve TÜS-DER'in katıldığı basın toplantısında konuşan Halkevleri Genel Başkanı Tabii Senatör Ahmet Yıldız 15 kuruluşun ortak değerlendirmesini şöyle açıklamıştı:

"Emperyalizmle bütünleşmiş egemen güçler, artan bunalmalarını gidermek, yükselen sosyal muhalefeti bastırmak üzere 6 yıl önce bugün ortaya çıkan 12 Mart faşizmi sermayenin en soğucunu, en şoven, en kan döktüğü kanadının açık terörist diktatörlüğüdür. 12 Mart muhtırası, bu olguyu gerçekleştirme yoluna gitmiş ancak demokratik güçlerin etkin direnci ile geriletilmiştir."

SON HAVADİS: 12 Mart'ın üzerinden iki yıl geçmişti. Son Havadis gazetesinin 12 Mart 1974 tarihli sayısında İhsan Yurdoğlu imzalı yorum yazısının bir bölümü şöyleydi:

"12 Mart muhtırası Cumhuriyet ordusunun sorumlu vazifeli otoriteleri tarafından verilmiştir. Silahlı Kuvvetlerin ast kademelerine sızmış olan komünizmin ezilmesi, gemi azya almış anarşistlerin tenkili, fikir suçları diye adlandırılan tahripkâr kışkırtıcılığın ve teşvikçiliğinin sindirilmesi 12 Mart'ın memleket ve rejime yaptığı büyük hizmeti ispata kadirdir."

12 Mart müdahalesinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin oynadığı rol uzun süre gizlenemedi. Müdahalenin, gerçekte iyi hazırlanmış, ayrıntılarıyla düşünülmüş bir planın sonucu olduğu ve bu planın uygulamaya geçirilmesinin, 1960'lı yılların son döneminde meydana gelen birçok olayla bağlantısı, çeşitli açıklamalarla, yorumlarla ve belgelerle kamuoyunun gözleri önüne serildi. Amerikan Merkezi Haberalma Örgütü CIA'nın müdahaledeki parmağını, gerek ABD, gerek Türkiye hükümetlerinin en yetkili kişileri, organları da kabul etti. Özellikle 12 Mart öncesinde hazırlanmış öylesi kitaplar, raporlar, çalışmalar vardı ki, bunlar müdahalenin neden, nasıl, kimler eliyle yapıldığını gözler önüne seriyordu. Bu belgelere dönüp gözatmak, 12 Mart çerçevesini aşan genellikte ve kalıcılıkla derslerin çıkarılabilmesine de yardımcı oluyordu. Aşağıda bu belgelerden birkaçından bölümler aktarıyoruz:

12 MART VE CIA

bir tezgahın belgeleri

DICKSON RAPORU: 7 Temmuz 1976 günü Tabii Senatör Haydar Tunçkanat, TBMM'de 27 Mayıs sonrasının en önemli açıklamasını yaptı. İlki 28 Aralık 1965 tarihini taşıyan ve ABD'nin Ankara Büyükelçiliği görevlilerinden Albay Dickson'a hitaben hazırlanmış bir dizi raporda Tunçkanat'ın açıkladığı. Raporlar, daha sonraları Sadi Koças'ın belirteceği üzere bir AP'li yetkili tarafından hazırlanmıştır. Albay Dickson ise üst düzeyli bir CIA görevlisidir. Raporun bazı bölümlerini birlikte okuyalım:

"Seçimlerden sonra ortaya çıkan ve sizi ilgilendiren bazı güçlükler aşağıdaki şartların sonucudur:

1- Diğer bazı hususlarla birlikte 27 Mayıs hükümet darbesi, ekonomik problemler, iç ve dış politikada muhalefete olan ciddi görüş ayrılığımız büyük güçlükler sebep olmaktadır. Meşhur af ve seçim kanununun değiştirilmesi ile ilgili sorunlar bize karşı bir birleşmenin mümkün olduğunun belirtirler. (...) Bu sebeple, herkes mütefakir ki, bu tehlike muhalefetin tedrici şekilde parçalanması ve bütün arzulanmayan sonuçları ile birlikte, sol ve sağ eğilimlerin benzeri bir birlik yaratmasını önlemek üzere boğulmasını tahrik eder, hatta bizi buna zorlar. Diğer taraftan çok müessir, tarafsızlaştırma çalışmalarının daha başarılı ile uygulanmasını müşterek gayretlerle sağlanması gerekli görülmektedir. İlişik listenin bu maksatla yardımcı olacağı kabul edilmektedir, (Burada, aralarında

Turhan Feyzioglu, Orhan Öztrak, Bülent Ecevit, Feridun Kemal Erkin, Hasan İşik, Coşkun Ciral, Rafet Ülgenalp, Cemal Tural, Mucip Ataklı, Ahmet Yıldız, Alpaslan Türkeş, Burhan Apaydın, Cihat Baban, Erol Simavi, Prof. Bahri Savcı, Türkkiye Atavöv gibi adlarını da bulduğumuz 50 kişilik bir liste yer alıyor.- Y.N.)

2- Münakaşa edilemez bir gerçektir ki; memleketin politik hayatında ordu her zaman rejimin istikrarını tayin eden birinci derecede önemli bir faktör olmuştur. Hükümet darbelerinden sonra binlerce subayın ordundan çıkarılması bizim askeri çevreler içindeki nüfuzumuzu ciddi surette etkilemiştir. Halihazır subayların büyük çoğunluğunun reform psikozunun nüfuz altında, İnönü'nün körükörüne hayranları ve AP'ye düşman oluşları rejim için potansiyel bir tehlike arz eder. Aynı zamanda bütün devlet cihazı maalesef muhalefete bağlı kimselerin elindedir. (...) Bu durumdan kurtulmak için takip edilecek politikanın; emir ve kumandanın tekrar tesisi, Devlet mekanizmasının muhalefet tarafları elemanlardan temizlenmesi ve NRP'nin aletleri olan bazı hasım kuruluşların zararsız hale getirilmesi olduğuna herkes inanmıştır. Buna bağlı olarak, bazı Hükümet tedbirlerinin hazırlanmasına ve uygulanmasına paralel olarak, rejime sadık olmayan devlet memurları ve subaylardan en tehlikelileri bir program dahilinde tasfiye edilmek üzere tespit edilmektedir. Şimdiki kadar

yapılmış olan değişikliklere karşı gösterilen reaksiyon muhalefetin zayıflığının bir tezahürü olarak değerlendirilmektir. Şüphesiz sizin de malumunuzdur ki, bu politika ve yukarıda zikredilen tasarruflar çok önce Mr. M.P tarafından teklif edilen güvenlik tedbirleri ile intibak halindedir.

3- 27 Mayıs'ın getirdiği Anayasa'nın bazı maddeleri, Tabii Senatör-lük Müessesesi ve benzeri diğer problemler gibi, kanuni sistemin bazı hukuki ayrıntılarının düzeltilmesi usul ve imkanları da, rejimin gelecekteki emniyetini garanti edecek bir tedbir olarak düşünülmektedir. (...)

4- Cumhurbaşkanı'nın bozulan sıhhatinin yeni problemlere sebep olacağı aşikardır. (...) Eğer durum yeni Cumhurbaşkanı seçilmesini zaruri kılsasa, genel kanaate göre bugünkü şartlar altında en uygun olan bay Ürgüplüdür. Gerçi ordu komutanlığı bizim, memleketteki gerçek nüfuzumuzu kabule başlamıştır ama, askerler adına bazı müdahalelerde bulunulması gözden uzak tutulmalıdır. (Raporun birinci bölümü burada bitiyor. Üzerinde "çok gizli" ya-

çın, silahlı kuvvetlerin müdahalesi normal harplerde olduğu kadar çabuk olmayacaktır. Bu gecikme, ihtilal harplerinin başka bir özelliğidir. Bu gecikmeyi kısaltmak, bir memleketin liderlerinin politik mesuliyetidir.

Durum ve şartlar ne olursa olsun, esas mesele mücadeleye iştirak eden halkı teşkilatlandırmaya başlamaktır. Bu da mahalli liderleri mesuliyetli makamlara ve idare mevkilerine getirerek yapılır.

Yeni liderlerin mahalli halk üzerindeki otoriteleri en fazla idari bir görünüme sahiptir. Liderliğin politik alana da uzanması isteniyorsa, bu ancak bir parti vasıtasıyla olabilir.

Ayaklanmayı bastırmakla görevli olan kuvvetlerin bu liderleri bulduğu gibi, bunlar da halk arasından muharip kimseleri bulmalıdır. Bulunacak muharip kimseleri bir arada tutabilmek için, bu liderlerin yardımcı, desteğe ve bir siyasi partinin rehberliğine ihtiyaç vardır.

Halk arasından seçilmiş savaşçı kişiler bir parti içinde gruplaşmalı mı-

zılı ve 5 Ocak 1966 tarihli ikinci rapora ilişik not şöyle:)

Sayın Albay Dickson, Bu raporun önemi, yalnız kaynağa (ki, kompetan görünüyor) tahlil ve değerlendirmeleri ihtiva etmesinden değil, aynı zamanda hükümet ve AP'nin yemek zorunda olduğu güçlüklerde de ışık tutmasındandır. **Teşkilatımızdaki adamlarımızın görevlerini ve durumdaki en son gelişmeleri dikkate alınca, kanaatimce; biz çalışma metodlarımızı geliştirmeli ve muhalefete münasebetlerimizde daha temkinli ve hoşlanacakları bir davranış göstermeliyiz.** Hele subaylara karşı bu hususta daha hassas olmalıyız. Bu notta belirttiğimiz görüşlerin **ilgili makamların dikkatlerine** ulaştırılacağını ümit eder ve bu konudaki fikirlerinizi bana bildirirseniz müteşekkirci olacağım. Saygılarımla. E.M."

GALULA'NIN AYAKLANMA KURAMI: David Galula, bir CIA görevlisidir. Yazdığı "Ayaklanmaları Bastırma Hareketleri-teori ve tabikati" adlı kitap Türkçeye çevrilmiş ve 1965 yılında basılarak (Genel Kurmay Basmevi'nde) silahlı kuvvetlere 1750 adet dağıtılmıştır. Aşağıda bu kitapta yer alan ayaklanma kavramı ve ayaklanmaları bastırma yöntemlerine ilişkin bölümlerden bazıları yer alıyor:

(...) Müdahaleden evvel geçen zaman: İhtilal harplerinin sulthan harbe geçişleri gayet yavaş olduğu

dır? Savaşçı kişilerin bir parti içindeki gruplaşmaları, koşullara, partinin prestijine, partinin liderliğine ve partinin siyasal programına bağlıdır. Ayaklanmaları bastırmakla görevli olan tarafın siyasi partisi kendi mensuplarını da çok daha dikkatle seçmelidir, üyelerinin çokluğundan ziyade kalitesine güvenmelidir.

KOMANDO VE ÖZEL HARP MUHTIRASI: Eğridir Dağ ve Komando okulunda hazırlanan "Komando ve Özel Harp Muhtırası" adlı kitabın hangi yıl basıldığı bilinmiyor. Bu belge incelendiğinde, Galula'nın ayaklanma kuramının uygulama örneklerinden oluştuğu görülüyor. Kitabın üçüncü bölümünden kimi başlıklar şöyle:

Ayaklanmaya Karşı Koyma Kuvvetlerinin Eğitimi: 1) Fiziki hazırlık, 2) Psikolojik hazırlık, 3) Sivil yardım hareketlerine verdiği önemle belli olur. a) Fiziki hazırlık; itimadi arttırır ve taarruz ruhunu verir. Bundan başka ayaklanmaya karşı koyma kuvveti düşmandan yani gerilladan daha süratli ve daha uzun mesafelere hareket edebilmektedir. b) Psikolojik hazırlık: 1) Tek eri, kendi memleketinin vatandaşlarına karşı savaşmaya hazır. 2) Gerillaların idealleri için sempati kazanmasına engel olur. 3) Tek erin muhakemesiyle yalnızlık hissinin yenmeye hazırlanmasını sağlar. 4) Arazi hedeflerinin elde edilmesinin gerilla kuvvetinin imhasından daha önemli olmadığı düşünül-melidir.

Hazırlayan:
Nergis Algün

türkiye'deki amerika

12 MART'A GELİŞTE,
TOPLUMSAL MUHALEFET,
DIŞ POLİTİKA VE CIA

12 Mart müdahalesinin altında CIA'siyle, kontr-gerilla örgütleriyle, uzmanları, ajanları ve adamlarıyla, haşhaşıyla, üsleri ve casus uçaklarıyla Amerikan emperyalizminin olduğu bugün artık yadsınmayan, tartışma konusu bile yapılmayan bir gerçek. Amerikan yayınlarından, müdahalenin yapıldığı sırada Demirel hükümetinin dışişleri bakanı olan İhsan Sabri Çağlayangil'in açıklamalarına kadar birçok önemli belgede, 12 Mart ve CIA sözcükleri yanyana kullanılıyor. Bu sayımızda, 12 Mart'a ilişkin değerlendirmeler, belgeler ve yorumlar geniş biçimde yer alıyor. Biz burada, 12 Mart'a gelişin ve müdahalenin yapıldığının Amerikan emperyalizminin çıkarlarıyla nasıl örtüştüğü sorusuna yanıt olabilecek bazı önemli gelişmeler üzerinde duracağız.

12 Mart'a nasıl gelindiği araştırılırken, 1960'lı yılların kimi iç ve dış olaylarını gözden kaçırmamak gerek. ABD Başkanı Johnson'un İnönü'ye yazdığı ünlü mektup, İnönü'nün Başbakan olduğu azımlık hükümetinin yıkılışı, ABD iç çevrelerinin çok yakından tanıdığı Süleyman Demirel'in Başbakan oluşu... Ve tüm bu gelişmelerle birleşen kimi önemli belgeler: Amerikalı Albay Dickson'a yazılan 1966 yılında Senatör Haydar Tunçkanat tarafından TBMM kürsüsünden okunacak olan rapor, yönetimdeki Adalet Partisi ile ABD emperyalizminin ortak çıkarlarını öznetmesi ve "Anayasa değişikliği", "sol eğilimlerin birlik yaratması" önlemek üzere boğulması", "rejime sadık olmayan subay ve devlet memurlarından en tehlikelilerinin tasfiyesi" biçiminde üç ana amaç belirlemesi açısından ilginçtir. Bu üç amaç da, 12 Mart'ın uygulamalarıyla gerçekleştirilmiş, müdahalenin temel işlevini oluşturmuştur.

Gerek Johnson Doktrini'ne, gerekse Türkiye'de de yayılacak ve kontr-gerilla, özel harp stratejilerine temel oluşturacak Ayaklanma Kuramları na kaynaklık etmesi nedeniyle üzerinde durulması gereken bir belge de Rockefeller Grubu Raporu. Bu rapor, ABD Dışişleri Bakanlığı için 1956'da hazırlanmışsa da, 15 yıl sonrasının Türkiye'sini yakından ilgi-

III. Bölüm 1965 - 1970

lendirmektedir. "Bizim güvenliğimizi sadece açık saldırılar tehdit etmiyor. Bu açık saldırılar yanında, ondan daha tehlikeli, fakat saldırı görünüşünde olmayan başka çins tehditler de vardır. Bu tehditler; içerden yapılmak istenen değiştirme ve dönüşümlerdir. Bu maskeli saldırılar, bazen iç harp şeklinde, bazen ihtilalci hareket şeklinde, bazen demokratik akımlar ve reform hareketi biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu alanda Yunanistan bize birinci örneği, Vietnam ikinci örneği ve nihayet Ortadoğu olayları üçüncü örneği verdi. Bizim amacımız, bu ve buna benzer akımları önlemektir. Bu akımlar dikkatleri üzerine çekecek derecede geldiklerinde bizim izlememiz gereken iki yol vardır. Gerek bizim, gerekse komünist olmayan diğer dünya devletlerinin güvenliğini sağlamak için; mahalli kuvvetler ve akımlar tarafından sıkışık durumda bira-

re silahlı yardımlar yapmak zorunluluğunu duymalıyız. Bu zorunlulukla yapılacak askeri müdahale, ne klasik askeri stratejiye uymakta, ne de gelecekte diplomatik müdahaleye benzemektedir. Bu askeri müdahalenin kendine özgü bir biçimi ve niteliği vardır. "Rockefeller Grubu Raporu"nda yer alan bu sözlerin 1967'de Yunanistan'da, 1971'de Türkiye'de alınan

dönüşüyor, anti-emperyalizm kitlelerin ortak politikası haline ahıyordu. 1965 yılında Demirel'in iktidara getirilmesi sorunları çözmemiş, işçi hareketi 15-16 Haziran direnişini gerçekleştirecek bir olgunluğa doğru gelişirken, gençlik hareketi Altın Filo'yu yüksek sesle protesto etmesini bilmiş, toplumsal dönüşüm istekleri aydın hareketini de içine alan geniş bir

kesime-farklı görüşlerde, farklı biçimler alarak da olsa -yayılmıştı.

Bu gelişmelerin yanı sıra, 1965-70 döneminde Türkiye'nin izlemeye başladığı dış politika, 1950'lerde ABD'nin alıştığı çizgiden biraz çıkmış ve ekonomik büyümeyi iktidarının temel hedefi yapan Demirel hükümeti, temsil ettiği sınıf ve zümrelerin yararlarını dış politikaya da yansıtmıştı. Demirel-Çağlayangil dış politikası, kuşkusuz "anti-emperyalist" amaçlarla değil, ancak pragmatik bir yaklaşımla iç dinamikleri öne çıkararak oluşturulmuştu. Bu politikanın, üslerin kullanılmasının sınırlanması, Ortadoğu'da İsrail'e karşı Arapların yanında belirgin bir tavır alınması, haşhaş ekimi, Sovyetler Birliği ile ekonomik ve siyasal ilişkilerin geliştirilmesi gibi uçları vardı ki, özellikle Ortadoğu'nun son derece kritik bir konjonktürde olduğu o günlerde, ABD tarafından pek de hoş karşılanılmıyordu.

Türkiye'nin üç stratejik yatırım, SSCB yardımı ve kredisiyle uygulanmaya konuldu. Toplam değeri yarım milyar dolar olan Aliğa Petrol Rafinerisi İskenderun Demir-Çelik Kompleksi ve Seydişehir Alüminyum İşletmelerinin Sovyet teknik yardımı ve krediyle, Demirel döneminde başlatılması iki ülkeyi yakınlaştırdı, üçüncü ülkeyi düşündürüyordu.

Ote yandan, ABD yönetiminin "bütün Türk-Amerikan ilişkilerini etkileyecek ve yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılacak kadar önemli" gördüğü İncirlik Üssü başta olmak üzere, Amerikan askeri üs ve tesislerinin kullanımına da önemli sınırlamalar getirilmişti. ABD üsleri ancak NATO'yu doğrudan ilgilendiren bir durumda ve NATO çerçevesinde kullanılabilecekti. 1970 yılında Kı Ürdün-Lübnan olayları sırasında, Başbakan Demirel bu yer politikayı şu sözlerle vurguluyordu: "... Ortadoğuya asker taşıyacak hiçbir yabancı uçak Türkiye'den havalanmayacaktır".

1960'lı yılların sonunda, Türkiye'nin dış politikasındaki önemli bir değişim de, Arap-İslam dünyasıyla yakınlaşma eğilimiydi. Bu eğilim, Arap-İsrail savaşında, İsrail'in karşısındaki açık tutumunda da sergilenmiş-

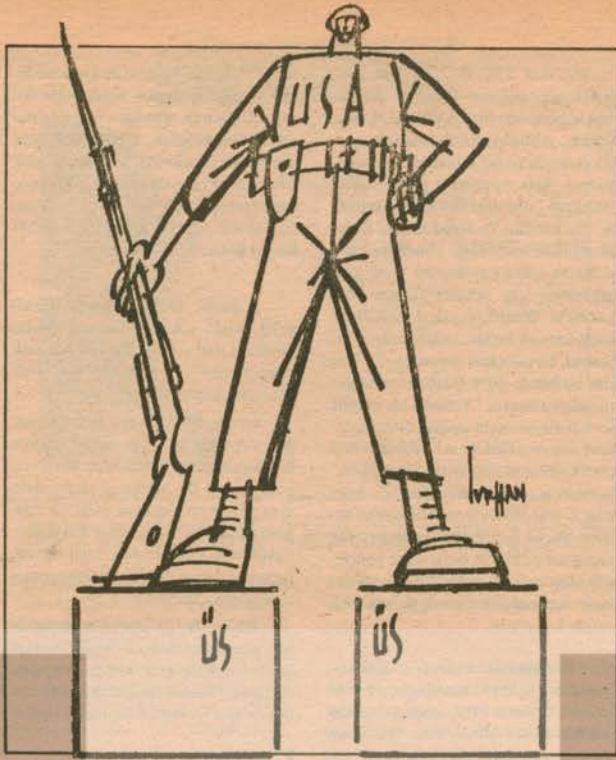
kılmış olan dost hükümet ve rejimle-önelimleri çağırıldığı bir gerçek. Nitekim, Başkan Johnson 1966 Vietnam Devlet Başkanı'ni 1966 yılında Honolulu'da karşıladık, gene Vietnam-Yunanistan-Türkiye adlarını birarada sarfedecekti: "Eğer komünist mütecevazlar Vietnam'da kazanırlarsa, Kutsal Savaş dedikleri müdahale yoluyla, Kore'de açık tecavüz, Filipinler, Yunanistan ve Malezya'da ayaklanmalar, Türkiye'de tecavüz tehdidi veya dünyanın herhangi bir yerinde seçimlerle elde edemediklerini, yapabilecekleri inancına sapsapacaklardır."

Evet, Amerika Birleşik Devletleri 1960'lı yılların sonlarına yaklaşırken, Türkiye'yi kaygıyla izlemekteydi. Çünkü sol güçleniyordu, toplumsal muhalefet geniş kesimleri kucaklıyordu, işçi sınıfı hareketi örgütlü güç ile sendikal ve siyasal düzlemde ilk kez önemli bir yaptırım unsuruna

ti. Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in BM Genel Kurulu'nun 22/VI/1967 tarihli konuşmasından birkaç tüme aktaralım: "Şimdi biz Arap uluslarına olan derin sempati ve dostluğumuzu tekrarlıyoruz ve tarihinin bu ağır ve zor dönemini kısa sürede geride bıraktıklarımızı göreceğimiz şeklindeki içten umudumuzu belirtiyoruz. (...) Türkiye hükümeti bu ilkelere ışığında güç kullanarak toprak ele geçirmeyi onaylamayacağını derhal açıklamıştır. (...) Şimdi İsrail hükümeti ağır bir sorumluluk altındadır. Barış koşullarına dönüşü daha zorlaştıracak başka girişimlerden sakınlmalıdır. Özellikle Kudüs konusunda dünyayı bir oldu-bitti karşısında bırakmamalıdır."

Türk dış politikasının bu yeni tercihleri, Amerikan yönetiminde tartışmalara konu olurken, ABD'nin Türkiye'ye ne kadar karşıabildiğini, Türkiye'den nasıl yararlanabildiğini dünya kamuoyunun gözleri önüne seren iki gelişme, yeni bir anlaşmazlık doğurmuştu. Bunlardan biri, Türkiye'deki üslerden havalanarak, SSCB üzerinde gözlem uçurları yapan U-2 Casus uçaklarıydı. Bu uçaklardan birinin Sovyet topraklarına zorunlu iniş yapması, olayı ortaya çıkarmış, ABD ile imzalanmış olan anlaşma yalnızca "bilimsel ve meteorolojik araştırma yapan uçakların Türkiye'deki üslerden havalanmasını" öngördüğünden hükümet olaya tepki göstermişti. Bu tepki, gene anti-emperyalist bir biçimden değil, iç dinamiklere yönelik pazarlıklardan doğuyordu. Nitekim, Çağlayangil, daha sonra Amerikalı yetkililere U-2'ler konusunda yaptığı teklifi şöyle açıklamaktı: "Ya beraber bir mukavele yaparız, sen açıkça söylesen, Türkiye'ye tecavüz Amerika'ya tecavüzdür, bunu yapmaya kalkışanı ben Amerika olarak mahvederim, dersin. Rusya'nın muhtemel tecavüzüne karşı beni her çeşit imkânla, silahla, güvencikle müdafaa edersen. Ama başka türlü olmaz. Amerika olarak, 'sen üslerini aç, ama benim hesabıma karışma' dersin olmaz. Sen Amerika olarak hesabımı değiştir, güvenliğinin hepsini sağla, ben de üslerimi kullanıma açayorum."

Haşhaş ekimi sorununa gelince... Bu konu, ABD'nin iç politikasına ilişkin çıkarlarında Türkiye'yi nasıl kullanmak istediğini somut bir örneği olmasının yanı sıra, Çağlayangil'in "12 Mart'ta CIA vardır, haşhaş vardır" sözleriyle, kullanımın izleyeceği yöntem açısından da ilginçlik kazanmıştır. 1968'de işbaşına gelen ABD Başkanı Richard Nixon'un Watergate skandalının patlak vermesi öncesinde, 1972 yılında yeniden seçilebilir planlarının bir parçasıdır haşhaş konusu. ABD gençliğinin önemli bir sorunu haline gelmiş olan uyuşturucu alışkanlığına yönelik çözümler getirmek, milyonlarca oy anlamına gelecektir. Bu hesap, Nixon'un önce "Amerika'ya giren afyonu üretmekte

olan ülkelere sert tedbirler uygulanması" çağrısında karşıılı bulacak, daha sonra 21 Temmuz 1970'de Senato Alt Komite Toplantısında Adalet Bakanı John Mitchell'in ağzından "Türkiye'nin uyuşturucu maddelerin kaçakçılığının önlenmesi amacıyla ekim sahasının kısıtlanmasını kararını almaması halinde, bu ülkenin cezalandırılmasını destekleyeceğim" e varacaktır. Birkaç ay sonra, "cezalandırma biçimi" de somutlandı. Mitchell şöyle der bu kez: "Ülkemize kaçak gelen eroinin yüzde 80'i Türkiye'den gelmektedir. Bu kaynağı ülkenin menfaati açısından iptal edilecek için alınabilecek tedbirler vardır. Ticari ambargo bunlardan biridir." Aynı günlerde, Şili'den Ortadoğuya ülkelerin kaderinde oynadığı rol ile ünlenmeye aday bir kişilik, Henry A. Kissinger, bir Kabin toplantısında şu direktifi verir: "Hükümetleri değiştirme pahasına, eroin akımını durdurun..."

Ever, 65-70 dönemi, gerek içteki siyasal gelişmeleriyle, gerekse dış politikadaki çıkışlarıyla, ABD'nin Türkiye'den pek de hoşnut olmadığı yılları kapsıyordu. CIA emrinde çalıştığı bilinen Büyükelçi Commer'in görevi atandıktan 11 ay sonra istifa etmek zorunda kalması, Vietnam'da ABD eliyle gerçekleştirilen insan kıyımına duyulan tepkiyle de birleşince anti-emperyalist hareketin ulaştığı boyutu gösteriyordu. 1 Aralık 1968'de 40 üniversite öğretim üyesi, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a çektiikleri telgrafta "Vietnam pasifikasyon hareketinin ünlü lideri, Robert W. Commer'in yüksek katınıza sunacağı itimadnamesinin reddedilmesini ulu-

sumuzun onuru açısından yararlı görürüz, diyorlardı." Anti-emperyalist mücadelenin böylesine geniş bir çevreyi içine katmış olması, Washington'un kaygısının geleceğe dönük olasılıkların neler olabileceğini tartışma düzeyine ulaşmasına da yolaçmıştı. Öyle ki, Türkiye'de üç yıl görev yapan Amerikalı diplomat Robert M. Fresco, ülkesine döndükten sonra 14 Eylül 1970 tarihli "Nation" dergisine verdiği demeçte, "Demirel Amerikan aleyhtar solcuların üzerine fazla gidemez. Her yandan gittikçe artan muhalefet karşısında, Demirel fazla dayanamaz. Şayet değişecekse yerini ya ordu, ya da muhalefetteki CHP alabilir" diyebiliyordu.

Öte yandan, CIA patentli kontrgerilla hareketi uygulanmaya başlanmış, başta Türkiye İşçi Partisi yöneticileri ve binaları olmak üzere, pekçok demokrat kişi ve kurum, saldırıların hedef olmaya başlamıştı. Özellikle bir "sağ-sol çatışması" olarak gösterilmek istenen ve kamuoyunun tepkisini demokratik öğrenci hareketinin üzerine çekmeyi amaçlayan bir plan çerçevesinde Gençlik Katliamı başlatılmıştı. Galata'nın ayaklanma kuramında, "meşru müdafaa" olarak adlandırılan eylem biçimi, MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş tarafından Ülkü Ocakları'nın etkinliklerinin adı olarak konulmuş, Ülkü Ocakları Genel Başkanı da "bizim istihbarat örgütümüz, devletin örgütünden güçlüdür" biçimindeki açıklamalarıyla etkinliklerinin çerçevesini dile getirmişti. Gençlik üzerindeki silahlı baskı öğrenci yurtlarını basılması ile kitlesel boyutuna da geliştirilmiş, 1968'in Kanlı Gece'si pekçok yurtta yinelenir olmuştu. Bu

olaylar, artık neyin yaklaşmakta olduğunu elevermekteydi. Ankarada Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Yurdu'na polis ve sağcı komandolar tarafından yapılan baskın üzerine TİP Genel Başkanı Behice Boran'ın 25 Ocak 1971 tarihinde verdiği demeçten bazı bölümleri birlikte okuyalım:

"SBF öğrenci yurdunda geçen hunhar, kanlı olaylar bir defa daha şüpheye mahal bırakmayacak şekilde göstermiştir ki, toplum polisi ve genellikle güvenlik kuvvetleri iktidar tarafından devletin tarafsız asayiş gücü olarak değil, açıkça taraf tutan bir zulüm vasıtası olarak kullanılmaktadır. (...) Bu olayda da sağcı komandoların polisle birlikte tedhiş hareketine katılması ve bunun önlenmemesi dikkat çekicidir. Öyle anlaşılıyor ki, Milli Güvenlik Kurulu'nun bildirdiği sağcı faşist teröre cesaret vermiştir. Gittikçe vahimleşen bu durumda bütün ilerici güçlerin faşist uygulamalar karşısında birleşmesi zorunludur. Aradaki ayrıklar ne olursa olsun, bugün, Anayasa çizgisinde birleşmesi ve bu çizginin savunulması zorunluluğu vardır."

Burada ister istemez, Dickson Raporu'nda temel amaçlardan biri olarak belirlenen "sol eğilimlerin birlik yaratmasını önlemek üzere boğulması" hedefi aklımıza geliyor. Bu hedefin Amerikan emperyalizmi ve onun işbirlikçileri eliyle, sürekli gündemde tutulması sürecinin sonunda yapılmıştır 12 Mart. ABD 1971 yılının başında kararını vermiştir. O günlerde, Amerikan Büyükelçisi Çağlayangil'e telefon eder, "eviniz bir viski içmeye gelim" der. Viskiler içilirken konusur Büyükelçi: "Sayın Çağlayangil, biz devlet olarak Türkiye'deki gelişmelere sabrederiz ama, devlet dışında olanlar, devleti bile dinlemeyenler, sabredemeyebilirler..." 12 Mart'a ilişkin ipuçları Çağlayangil'e yalnızca Büyükelçi tarafından da ulaştırılmayacaktır; Bangladeş yolculuğu sırasında Tahran'a uğrayan Dışişleri Bakanı, orada Şah Rıza Pehlevi ile görüşür. "Endişe duyuyor musun? Bir iş çıkacak sizden, askerlerden bir şeyler çıkacak. Türk-İran dostluğu tarihten gelmiş, Türk-İran dostluğu bana babamdan miras kalmış. Bunların hepsi güzel. Türk-İran dostluğunu muhafaza etmek için endişe ediyorum. Ama siyasettir bu, daha fazlası olmayabilir, üzülme. Siyaset bu, her şeyin sırası gelir, zaten sen de böyle düşünürsün. Asker bir şey çıkaracak..." Şah'ın sözleridir bunlar.

KIBRIS SORUNU VE AMBARGOYA GİDEN YOL

Doğu Akdeniz'in en büyük ve konumu nedeniyle stratejik öneme sahip adası Kıbrıs, başından beri NATO'nun ve ABD'nin Ortadoğuya yönelik ilgisinin odak noktalarından bi-

rini oluşturmuştu. Adayı uzun yıllar denetiminde tutan İngiliz emperyalizminin yerini alan ABD ilgisi, 1960'lı yılların başından itibaren, Türkiye'nin dış politikasındaki çıkmazlarından birini oluşturmuş, bu çıkmazın nedeni de, ABD'nin yönlendiriciliğinin Kıbrıs konusundaki tutumlarında belirleyiciliğini uzun süre korumasından kaynaklanmıştır. İngilizlerin Süveyş'i boşaltmak zorunda kalışları lebaşgösterensorun, daha ilk aşamada bir Rum-Türk çatışması şeklinde dönüştürülmüş ve adada yüzylarca barış içinde yaşayan bu iki halkın nasıl olup da soykırımlara varacak bir kan dökümü içinde kendilerini buldukları pek tartışılmamıştır. Oysa Kıbrıs'ta üs edinme gayretleriyle bu çatışmaların başlaması arasındaki eş zamanlama, gözden kaçabilecek bir rastlantı değildir. Daha doğrusu, rastlantı değildir. İki halkın birbirine karşı küskürtleştirilmesi planı ustalıkla uygulanmış, bu da yabancıların "barışı korumak" için adada işlenmelerinin zeminini hazırlamıştır.

Türk-Amerikan ilişkilerinde Kıbrıs sorunu, 1960'lı yılların başında ağırlık kazanmış ve Amerikan politikası ülkenin askeri çıkarları çerçevesinde ırkçı-soven akım ve eğilimleri desteklemek yönünde gelişmiştir. 60'ların ilk yarısında açıkça Enosis yanlısı olan ABD'nin Başkanı Johnson Türkiye'ye yaptığı ziyaretler sırasında İsmet İnönü'ye, Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesini, Kıbrıs'lı türklere adayı terkedenlere önemli yardımlar yapılmasını, adada kalacakların güvenliğinin sağlanmasının da kurulacak NATO üsterine bırakılmasını teklif etmiştir. Yani Enosis teklifi edilmiştir. Ancak öte yandan, Johnson Züriç ve Londra Andlaşmaları'nın geçerli olduğunu vurgulayarak Yunan hükümetinin teklifini de çekmiş, adada ABD'nin denetimini sağlayabilecek tüm formüllerin Washington'ca destekleneceğini her iki tarafa da hissettirme yolunu seçmiştir. ABD için önemli olan Kıbrıs'ın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmamasıdır.

Nitekim, bu olasılığın önlendiği her an Kıbrıs sorununun "sorun" olarak kalmasını, ABD'nin işine yaradığı 1967-68 yıllarında somut olarak gözlemlenebildi. Yunanistan'da Albaylar Cuntası'nın işbaşına gelmesiyle birlikte, ABD Kıbrıs sorununun, hem Albaylar Cuntası'nın Yunan halkı açısından prestijini arttırmak, hem Türkiye'de sürekli bir tedirginlik yaratmak ve özellikle de SSCB'nin Kıbrıs konusundaki tavırını Türk halkına karşı anti-sovyet bir propaganda unsuruna dönüştürmek, hem de Orta-doğudaki tansiyonu istediği düzeyde tutarak, her an "anahtar" devlet rolünü oynamak amacıyla kullanmaya başladı. 1 Kasım 1967'de adaya girmesi Makarios'ca yasaklanan Rauf Denktaş'ın tutuklanması ile başlayan bir süreçte, bu politika tüm boyutlarıyla yaşama geçirildi. Türk köyleri

basıldı, kan döküldü. Bu günlerde, ABD yönetiminin konuyla ilgilenmekle görevlendirdiği bir kişi, Cyrus Vance, Atina-Ankara arasında mekik dokudu ve bir bilmecedan esinlenilerek Türk başından kendisinin "süpürge" diye bahsedilmeye başlandı. Bir yandan Yunanistan'daki faşist yönetimin, kendisine yönelen tepkiyi başka yöne kaydırması planı gerçekleştiriyor, öte yandan Türkiye Makarios'la, dolaylı olarak da SSCB ile karşı karşıya bırakılmak isteniyordu. Sovyet büyükelçisi Smirnov 23 Kasım tarihinde Türk Başbakanıyla görüştüğün sonra, "Yunanlı monarist ve faşistlerin suçlu politik davranışları ve masum Türklerin kayınpın sebep olan Cuntanın hareketleri hakkında" konuştuklarını açıklayacaktı. Aynı gün, Cyrus Vance gene Türkiye'ye geliyor, ancak Esenboğa Havaalanında toplanan ve büyük bölümünü gençlerin oluşturduğu protestocular nedeniyle uçağı Mürted'e iniş yapmak zorunda kalıyordu.

Bunalım uzun sürmedi. Nitekim bunalım yoktan varılamak isteniyordu. Önemli bir çatışmaya dönüşmeden de söndürülüyordu. Ancak sorunun gündemde kalmıyacaktı.

15 Temmuz 1974'e gelindiğinde yeni bir noktadan patlak verecekti. Başpiskopos Makarios'a karşı düzenlenen CIA patentli Sampson darbesi, bir anda ortalığı karıştıracaktı; Başbakan Ecevit, Kıbrıs Çıkartması'na dek varacak düşüncelerini o gün şöyle açıklayacaktı: "Bu darbe, Yunan cuntası tarafından düzenlenmiş ve ileride açıkça Enosis'i hedef alan bir harekettir. Durum son derece ciddidir ve hafife alındığı takdirde Türkiye bundan çok zararlı çıkar. Ben Türk ordusunun yeteneklerine inanıyorum. Derhal gerekli hazırlıklara başlamamız, hem de vakit kaybetmeden yürütmemiz şarttır."

Gerisi gelecekti. 1974 çıkartması ve sonrasında olan gelişmeler, Kıbrıs'ın bugünü belirleyiciliği açısından bir bütünlük taşıdığı için, bu konunun ayrıntılı ele alınmasını önümüzdeki bölümlere bırakıyoruz. Ancak burada tek bir noktayı anımsatmakta yarar var. O da, ABD'nin çıkartma konusundaki tutumu ile Ecevit hükümetinin bu tutuma karşı olumsuz tepkileridir. İngilizlere çıkartma öncesi yaptığı görüşmeler sırasında ABD'nin garantörlüğünü reddeden Ecevit, daha sonra Amerikan temsilcileriyle birçok kez biraraya gelmişti. Henry Kissinger'in iletmiş olduğu mesaj "Amerika yapılan darbeden dolayı, Türkiye'nin müdahalesine karşıdır" diyordu. Daha sonraki görüşmelerde de bu tutum genel çerçevesiyle sürecekti.

Öyle ki, Kıbrıs sorunu, bu kez de 1973 seçimleriyle işbaşına gelen Ecevit hükümetinin diğer uygulamalarıyla birleştirilerek, ABD'nin Türkiye'ye yönelik yeni bir önlemine gerekçe oluşturulacaktı. Ecevit'in işba-

şına gelmesini, "kuşku ile karşıladığını" Dışişleri Bakan Yardımcısı Joseph Sisco'nun ağzından ilk anda duyuran Washington, CHP hükümetinin haşhaş ekimine izin vermesine büyük tepki duydu. Kıbrıs çıkartmasının sonuçlanışı biçimiyle de birleşince, Aralık 1974'de Kongre'nin aldığı kararı Başkan Ford onayladı.

5 Şubat 1975 tarihinde Türkiye'ye yapılan Amerikan yardımının kesildiği ilan edildi. Yardım kurumu "nimetlerini", "tehdidiyle" geçici bir süre için de olsa sonluyordu.

Geriye kimi sorular kaldı. Örneğin, Ecevit'in 15 Temmuz'da Afyon'a haşhaş ekimini denetlemek üzere yapacağı gezi ile Sampson darbesinin aynı gün gerçekleşmesi nasıl bir rastlantıydı acaba? 12 Mart'ın kurumsallaştırılması çabalarında nasıl bir başarısızlığı simgeliyordu, 1973 seçimi ve sonrası dönem?

Bu arada, 70'li yılların ilk yarısının tamamlanmasıyla birlikte, toplumsal muhalefet bir kez daha susmaya çağırılmaya çalışıldı. Yürürlükte olan yasa ve kararların bir kısmı iptal edildi.

AMERİKAN YARDIMININ NİMETLERİ...

riyordu. Gelecek yıllar çok önemliydi...

Kaynaklar: (birinci bölümde yazılanlara ek olarak)

1. Cüneyt Arca'yı tek, **Demirel Dönemi 12 Mart Darbesi 1965-1971**, Bilgi Yayinevi, Ocak 1985.
2. İsmail Cem, **Tarih Akademi 12 Mart**, Cem Yayinevi, İkinci basım (iki cilt birarada) 1978.
3. Uğur Mumcu, **Suçlular ve Güçlüler**, Tekin Yayinevi, Beşinci Basım, Şubat 1976.
4. Ergin Eroğlu, **12 Mart devam ediyor mu**, Soyut Yayınları, Kasım 1974.
5. Süleyman Demirel, **1971 Buhram ve Aydınlığa Doğru**, 1973.
6. Harun Karadeniz, **Olaylı Yıllar ve Gençlik**, May Yayınları, İkinci Basım, Ağustos 1975.
7. Raşit Nuri İleri, **Mihri Belli Olayı**, Anadolu Yayınları, III Cilt, Eylül-Kasım 1976.
8. Ali Gevgili, **Türkiye'de 1971 rejimi**, İstanbul 1973.
9. Bakanlıklararası Kurul, **Beyaz Kitap: Türkiye Gerçekleri ve Terörizm**, Başbakanlık Basımevi, 1973.
10. Nusret Kirişçioglu, **12 Mart İnkönü-Ecevit ve Tahkikat Encümeni Raporu**, Baha Matbaası, 1973.
11. 1971, 72, 73, 74, 75 yılları **Akşam, Vatan, Cumhuriyet** gazeteleri.
12. 1970 ANT dergileri.
13. Yalçın Küçük, **Türkiye Üzerine Tezler**, III.Cilt, Tekin Yayinevi Ocak, 1987.

Özellikle çocuklar arasında, bir dönemde çok yaygın bir söz, espriydi. Bir çocuk arkadaşına, "yardım" adı altında ama zarar yarından çok daha fazla olan bir şey yaptığı zaman, buna "Amerikan Yardımı" denirdi. 12 Mart'ı, haşhaş ekimi konusunu, Kıbrıs sorunu belki de hiç bilmeyen yedisekiz yaşındaki çocuklar, derede, gölde, denizde oynamaya mı gittiler, soğuk suya bir türlü alışmayan arkadaşlarını islatır... sonra da "buna Amerikan yardımı denir" diye kıs kıs gülsürlerd. Amerikan "yardımının" yükünü, tehdidini Türkiye gibi çok iyi bilen bir ülkenin çocuklarının bu oyunu, belki de, konu üzerine yapılan en anlamlı yorumlardan biriydi. Konu üzerine yapılan başka yorumlar, açıklamalar da vardı. Aşağıda farklı yıllarda, ABD'de bu konuda söylenen, yazılan görüşlerden birkaç örnek sunuyoruz. BAŞKAN TRUMAN: "Yabancı devletlere yapılacak yardımlar, onların iktisadi ve siyasal güvenliklerini sağlamakla beraber, aslında Amerika'nın güvenliği uğruna yapılmış yardımlar olarak düşünülmektedir. ABD'nin bu güvenliğinin artırılması için yabancı devletlerin askeri güçlerini arttırmak yönünden çaba göstermelerini istememiz gereklidir." (1947)

MC NAMARA (1967 yılında Temsilciler Meclisi Dışişler Komitesi'nde yaptığı bir konuşmada): "Askeri yardımlarımızın amacı, az gelişmiş ülke askerlerini ABD ideolojisine göre yetiştirmek ve onlardan, gelecekte, gerektğinde o ülke yönetiminde yararlanmaktır."

Daha kesin olarak belirtmek gerekirse, Latin Amerika'ya yapılan yardımlarda güttüğümüz temel amaç, gerekli olduğu yerlerde, polis ve diğer güvenlik kuvvetleriyle birlikte, gereksinilen iç güvenliği sağlayacak yetekte yerli askeri ve yan-askeri güçlerin yetiştirilmesine yardımcı olmaktır."

ABD TEMSİLCİLER MECLİSİ DIŞİŞLERİ KOMİTESİ BAŞKANI: "Dış yardımların eleştirilen herkesin karşısında, Brezilya silahlı kuvvetlerinin Goulart hükümetini devirdiği ve bu güçlerin demokrasi ilkeleri ve ABD tarafından olma yönünde koşullandırılması, ABD askeri yardımının temel eği olduğu gerçeği dikilmektedir. Bu subaylardan bir çoğu AID programı çerçevesinde Birleşik Devletler'de eğitilmişlerdir." (1968)

AMERİKAN KONGRESİ ARŞİV SERVİSİ (Servis'in Senato Dışişler Komitesi için hazırladığı raporunda): "Birleşik Devletlerin savunulmasını doğrudan doğruya katkıda bulunmaları da stratejik bir konuma sahip olmaları... bir çok ülkeye yaptığımız askeri yardımların asıl sebebi bunlar değildir. Asil siyasi sebep, general ve amirallerin iktidar devralmak üzere yetiştirilmeleridir. 1) ABD'nin savunulmasını doğrudan doğruya katkıda bulunan ülkelere, 2) Stratejik konumu yardım edilmesini gerektiren ülkelere yardım yapılmaktadır."

TERESA HAYTER (Yazarın "Emperyalizmin Yardımı" kitabından): "Yardım sözcüğünün insancıl anlamı ardında gizlenen, belirli bir siyasalın yeryüzünde egemen kılınması çabası, belirli bir ekonomik sistemin yürürlükte kalmasını gayretlidir. Bu amaçla ulaşmak için krediler, ülkelerin gerici siyasal güçlerini yaşatmak için dağıtılır. Gerekli görülüyorsa iç politikalarını karşılıklı, hükümet darbeleri düzenlenir ve ne olursa olsun sömürü çarkı dönsün istenir. Yardım Kurumu bir hükümetle anlaşamazsa ve hükümetin politikasından da hoşnut değilse, yardım vermeyeceği ve vermekte olduğu yardımı kesmeye ya da azaltmaya karar verir."

29 Kasım 1932'de Fransız radyolarından meteorolojinin hava raporu sunuluyordu: "Önce bir kuzey rüzgar, sonra batıdan hafif, ilımlı bir rüzgar." Bu sırada Banker Chirac'ın evinde yoğun bir doğum telaşı yaşanmaktadır. Doğan çocuğun yaşam yönemesinin meteorolojisi raporundaki gibi akacağını kim bilebilirdi? Chirac'ın yaşamı ilkin kuzeyden gelen bir esinti, sonra batıdan gelen bir anafora akıp gitti.

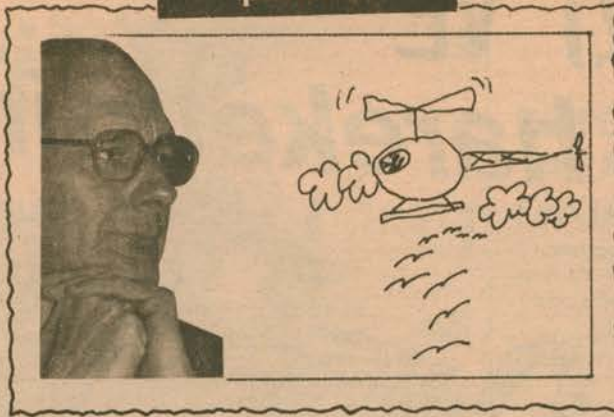
Chirac'ın ilk gençlik yıllarına ilişkin yorumların özü, biraz dağınık ve hülyalı bir genç olduğu üzerindedir. Buluş çağını aşkıktan sonra en önemli konu kadınların gizemidir. Gizemin çözümü İngiliz hemşirelerinin kollarında arar. Derslerde aklı İngiliz hemşirelerine kaydığını parlayan bir öğrencilik yapamaz. Arkadaşları bu hülyalı dağınık, elleri ayakları kocaman çocuğa 'heli-kopter' adını takarlar.

Helikopter lise öğrencisiyken siyasetle tanışır. FKP'nin başlattığı nükleer silahsızlanmaya karşı kampanyada bir militandır. Aralık 1949'da imzaya açılan Stockholm bildirisini sokaklarda insanlara sunar. Nöbetçi polisler Chirac'a kendilerinden istediği imzayı karakolda veremeyi önerirler. Chirac karakolda tutuklanır, fişlenir. Chirac uslanmaz, bu kez de lise kapısında Komünist Parti gazetesi L' Humanite satarken görülür.

Lise bitiminde Siyasal Bilgilerde okumaya karar veren Chirac'ın en yakın arkadaşı sosyalist Rocard'dır. (Rocard 1988 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, Mitterand aday olmazsa Chirac'ın en büyük rakibi olacaktır.)

Derken meteoroloji raporunun önsansını günü gelir. Chirac'ın fikir yaşamında değişimler başlar. O sıralar Siyasal Bilgiler'de, Amerika'ya gidip Harvard yaz okulunda okuma modası başlamıştır. Chirac, ABD elçiliğine vize almak için başvurur. Ne ki elçiliğin koridorlarında Ne Cartı deşeyişinin soluğu dolmaktadır. Stockholm bildirisine imza atmış ve toplanmış, tutuklanmış, fişlenmiş, solcularla sıkı fıkı ilişkilerde bulunmuş öğrenci Chirac'ın vize isteği geri çevrilir. Seçkinler mahallesinde oturan Chirac hatırlı dostları ve etkili tanıdıklarını araya sokarak vize peşinde koşar. Chirac çabalarına kısa bir sürede yanıt alır. Anti-Amerikan Etkinlikler Komisyonunun önüne çıkar. Komisyon üyeleri, Chirac'taki gizli teşebbüs ruhunu kavramakta gecikmez, Amerika'nın kapıları Chirac'a açılır.

Chirac Harvard yaz okulunda Ünlü Henry Kissinger'in öğrencisi olur. Chirac geçimini sağlamak için buluşçuluk, zengin kızlara cankurtaranlık, Güneyli dul kadınlara şöforlük yapar. (Derslerde neler öğrendiği tarihin yapılarında ortaya çıkaracaktır.) Chirac, Güney Carolina'lı milyarder bir pamuk tüccarının kızıyla nişanlanır. Gerçi yüreği Paris'te satılan olan soylu kızı Bernadette de Courcel'de kalmıştır. Ama

türk dostu bir helikopter

Amerika'da aşsız ve aşksız yaşanmaktadır. Okul Chirac'ın gereksinimlerini karşılama yolları gösterse bile düşerler daha büyüktür.

Chirac yaz okulu ile birlikte nişanı da bitirir. Paris'teki en önemli işi Bernadette'yi taylamak olur. Kütüphanede, kitap sırasında gördüğü Bernadette'ye yaklaşıp, "Matmazel dört, beş öğrenciden oluşacak bir çalışma grubu kuracağım. Benim çalışma grubuma katılır mısınız?" der. Bernadette, Bayan Chirac olmaya giden yola ilk adımı atar.

Siyasal Bilgileri bitiren Chirac, bürokrat yetiştirilen 'Ulusal Yönetim Okulu'na girer. Hayranı olduğu De Gaulle'nin partisinin üyesi olmayı da unutmaz.

1962 yılında Başbakanın özel kalem müdürlüğü ile başlayan yükselişi 1974 yılında başbakanlık koltuğuna oturana dek sürer. 1974'te rüşvet yemekte ünlü Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing görüş ayrılığına düşer ve başbakanlıktan çekilir. 1976'da kendi partisini kurar. Amaç De Gaulle'cü geleceği sürdürmektir. 1977 yılında Paris Belediye başkanı olur. 1981 yılında cumhurbaşkanlığı seçimini Mitterand'a kaptırır.

Seçim sonuçlarına Chirac'la birlikte Sam Amca da üzülür. Fransa uzmanı İrving Brown çalışmaya başlar. Brown 1936 da iktidarda olan sosyalist Leon Blum'un yakın arkadaşıdır. Birlikte işçi ve emekçi sınıflarla burjuvazi arasında yumsak-vastık döşemeye çalışırlar. Brown, komünistlerin işçi sınıfı içinde yayılmasını önlemeye çabalamaktadır. Yıllardır süren çabalarının

ürünlerini almak için Brown yeniden aktif olarak Fransa masasının başına geçer.

Teflon başkan Reagan gerekli açıklamayı yapar: "Dünyanın dört bir tarafındaki özgürlük savaşçılarına yardım etmek, ABD yönetiminin başlıca görevlerinden biridir" diye buyurur.

Sam Amca totaliter ve olağanüstü dönemlerle kesintiye uğrayan ülkelerdeki demokrasi için savaşan örgütlere ve sendikalara destek verecektir. Avrupa Parlamentosu'nun da yardımı ile "Demokrasi İçin Ulusal Fon" oluşturulur.

Sam Amca'nın gözünde sosyalist başbakan Fabius'un sosyalist hükümeti diktatörlüktür. 'İşçi Gücü Sendikası' ve 'Ulusal Öğrenci Birliği' Fabius'a karşı yoğun bir kampanya başlar. 'Demokrasi İçin Ulusal Fon' özerk bir kuruluş olarak çalışacaktır. Ama dünya büyüttük, bir danışmanlık kurumuna şiddetli gereksinim duyulabilir. ABD Dışişleri bakanlığı 'D.İ.U.F.'ye gönüllü danışmanlık yapma inceliğini gösterir. Örgüt ve sendikalara yapılacak yardımları dağıtma görevini, ABD'nin en güçlü sendikalarından birinin kolu 'Özgür Sendikalar Kurumu' üzerine alır. İrving Brown bu sendikadan Uluslararası İşler temsilcisidir. İrving bir Fransız siyasetçisi rahatlığında amacını açıklar: "İşçi Gücü'nü niye mi destekliyoruz. Çünkü CGT Fransa'yı mahvetmek üzere hazır bekliyor. Biz her şeyi açık açık yapıyoruz, ama CGT'nin nereden yardım gördüğünü kimse kanıtlayamıyor. İşte demokrasi ve diktatörlük arasındaki fark." Yavaşça da fısıldar, Fran-

sız işçilerini CGT'nin elinden kurtarmalıdır. Fon başkanı, 1.5 milyon dolar verdikleri 'İşçi Gücü Sendikası'nın anti-demokratik kuruluşu CGT ile rekabet edebilmesi için maddi yardıma gereksinimi olduğunu açıklar.

Chirac'ta Fransa'yı anti-demokrasiden kurtarmak için seçimlere girer. Yeni Liberalizm programı ile sağ cephenin başkanı olur. Programını meclise sunar. Yangından mal kaçırır gibi yasalar çıkarır. 65 kamu kuruluşunu özel sektöre ve yabancı sermayeye satacağını açıklar. Fransız kamuoyu ayaklanır. Ulusal değerlerimiz satışa çıkarıldı görüşü yaygınlaşır. O sıralar Fransa'da konuşulan başbakanımız, Chirac'ı teselli etmeye çalışmaktadır:

Özal: Programımızda özel sektöre devir var mı?

Chirac: Evet. Özellikle rekabete dayalı her şeyi özel sektöre devredebiliriz. Ancak banka sektörü vakit alacak 5-10 yıl gerektirebilecek. Fransa bugün Batı dünyasının en devletçi ülkesi haline geldi. Devletleştirilen fabrikalar ihraçta yapmak için zararına mal satıyorlar.

Özal: Millileştirmek kolay, tersi çok zordur. Biz de çeşitli dallarda tekel-leri kaldırıyoruz.

Chirac kamu sektörünü özel ve yabancı sermayeye satarak, Alman faşistleriyle işbirliği yaptığı için her şeyi kamulaştırılan burjuvazinin suçlarını unutturma çabasına girmektedir. Büyük sermayeye vergi indirimi, sosyal yardımların azaltılması, sigorta primlerinin yükseltilmesi ile tekelci burjuvaziye finans kolaylıkları yaratmayı amaçlar. TFI TV kanalının satılması ile iletişim kanallarının karanlık kalmasına yol açmak ister. Toplumun her kesimine çatısından bir armağan çıkarır. Seçim yasası çıkarılır. Toplumda bir sessizlik egemendir. Fransız toplumu bir depolitizasyon sürecini yaşamaktadır. Cezaî savaş kahramanı Chirac, yabancılar yasasını da meclisten geçirir. Gözaltı süresinin uzatılması, kimlik kontrollerinin artması, olaüstü teröre karşı timler kurulması, Chirac'ın yaşamı kısıncasına alma çabalandır.

Toplumda egemen olan sessizliği öğrenciler bozar. Üniversitelere ilişkin yasa tasarısını ortaya çıkmasıyla öğrenciler başkaldırır. 23 Kasım - 8 Aralık arasında yayılan öğrenci gösterileri, Chirac'ın ilkin şiddetle bastırarak amacına yönelmesi, sonrada tasarıyı geri çekmesi ile sonuçlanır. Siyasal sorunlara duyarsızlaştırılan öğrenciler ülke düzeyinde komiteler ve koordinasyon birliğiyle haklarını ararlar. Öğrencilerin ardından işçiler son 40 yılın en büyük grevine başlarlar. Demiryollarında başlayan grev, kamu sektörü ve çeşitli sanayi dallarına yayılır.

Fransız halkı Chirac'ın armağan paketinden payına düşenleri aldıktan sonra sorar: "Bu adam hiç sakin durmaz mı? Neden durmadan huzursuzluk çıkarır?"

JACQUES CHIRAC

8 MART VE kadın hareketinin dönemi

Tarihsel gelişim içinde toplum tarafından ikincil konuma düşürülen kadının, toplumsal ve siyasal mücadelelere aktif katılımları ancak devrimler, ayaklanmalar gibi önemli toplumsal olaylarla olabildi. Kadınların yoğun biçimde katıldıkları ilk kitle hareketiyle tarih sahnesine çıkmaları ise 1789 Fransız devrimiyle oldu. 1789 devrimini izleyen yıllarda, toplumsal mücadele ile kadın hakları mücadelesi iç içe bir gelişme göstermekteydi.

Fransa'da kadınlar 1789 devrimiyle birlikte "siyete" dahil olma, yurttaş kabul edilme mücadelesine giriyorlardı. Kadının kendi adına söz sahibi olmasını, siyasal hak eşitliği isteyen burjuva feministleri de tarih sahnesine bu dönemde çıkarıyorlardı. Tarihin ilk kadın feministi Olympe de Gouge, "tüm kadınlara oy hakkı tanınmasını" istemektedir. Siyasal hak eşitliği talebi çerçevesinde ortaya çıkan bu ilk feminist hareket 1793 Konvansiyon'unca durduruldu.

Devrim ortamı tüm Avrupa'yı etkilemişti. Nitekim İngiltere'de Mary Wollstonecraft İngiliz radikal feministlerin ilk belgesini 1792'de yayınlıyordu. Bütün insanların kendi kaderlerini belirleyebilme hakkına sahip olmaları gerektiğini söyleyen Wollstonecraft, kadınların kurtuluşunu yine de erkeklerden, onların tanımaya bakul edebilecekleri eşit haklar

dan beklemekteydi.

İngiltere'de kadın sorununun gündeme gelmesi sanayi devrimi ile sayıca kalabalıklaşan ve giderek örgütlenen işçi sınıfının, burjuvazi karşısına bir güç olarak çıkmasından sonra oluyordu. Fakat sınıf çatışmalarının itmesiyle başlayan mücadele esas olarak sosyalizmden kopuk bir feminist hareket olarak geliyordu. Buna karşılık Fransa'da kadınların mücadelesi doğrudan sanayileşme bunalımlarının içinde biçimleniyor, kadın hakları sosyalistlerin mücadelesi platformuna giriyor ve kadınların kurtuluşunun proleteriyaya bağlı olduğunu görülmüştü.

Fransa'da 1848'de kadın haklarını savunan günlük bir gazete çerçevesinde eyleme girişen 103 işçi derneği bulunmaktaydı. Eşit işe eşit ücret ve kreşlerin kurulması için mücadele ediyorlardı. 1848'de Amerika'da da kadınların mücadelesi, sosyal mücadele içinde başlıyordu. Amerikalı kadınlar, zenci kölelerin yanısıra kadınların da kurtarılmaya muhtaç oldukları keşfederek, kurtuluşu oy hakkı çerçevesinde gören ve adını bundan alan "suffraget" örgütlerini 1869'da kuruyorlardı. Burjuva ve küçük burjuva kökenden gelen okuma, meslek edinme olanağını bulan kadınların öncülüğünde gelişen "suffraget" hareketi, batılı ülkelerde de hızla yayılıyordu. Aile hukukunda, çocukların vesayetinde, mirasta, doğum kontrol olanaklarından yararlanmada en başta alınması gereken hakların, siyasal haklar olduğunu sa-

vunuyorlardı. Onlara göre kadınların önlerine engeller çıkararak ve eşitsizliklere yol açan tüm yasalar, erkeler tarafından yapılmıştı. Eğer kadınlar oy verecek olurlarsa, yasaları kendi lehlerine çevirmek için bir silahlı ellerine geçirmiş olacaktı. Böylece 1870'lerden sonra kadın hareketinde ilk ayrımla ortaya çıkıyordu. Kadın hakları mücadelesini işçi sınıfıyla bağlarını koparmadan sürdürerek sosyalizm mücadelesi ile bütünleşenlerle esas olarak burjuva ve küçük burjuva kadınların yürüttüğü ve kapitalist sistem içinde girişilecek reformlarla, kadınların hak eşitliğini sağlayamay amaçlayan radikal feministler birbirinden ayrılıyorlardı. 1871'de Komün'ün uğradığı yenilgi Avrupa işçi hareketinin merkezini Fransa'dan Almanya'ya kaydırıyordu. 1870'lerde Almanya kapitalist toplumun en geri kalmış ülkelerinden biri iken 1871'den itibaren kapitalizm hızlı bir gelişme gösteriyor ve buna paralel olarak kadınlar hızla emek gücüne dahil olmaya başlıyorlardı. Bu iki faktörün etkisinde ileri kapitalist ülkelerde kadın hareketi daha çok burjuva kadınların başını çektiği "suffraget" hareketinin önderliğinde gelişirken, Almanya'da 1870'lerden 1914'lere kadar sosyalist çizgide gelişiyor ve sosyalizmle bütünleşen kadın hakları mücadelesinin önemli bir aşamasını oluşturuyordu.

İşçi sınıfı hareketi içerisinde gelişen kadın hareketi İkinci Enternasyonal ile birlikte burjuva kadın hareketine cephe alıyordu. 1889'da Paris Kongresi'ne Alman delegasyonu ile birlikte katılan Clara Zetkin feminist hareketi karşı devrimci olarak nitelendiriyor ve feminist hareketle uzlaşmacı girişimleri reddediyordu. Kadınların işçileşmelerinin, kapitalist siste-

ŞÜKRAN KETENCİ: "Kadın, çok ağır işçiliğine karşın yarattığı de"

Bizde sadece kadınlar gününün değil, bütün özel günlerin birkaç yazı yazılması, toplantı düzenlenmesinden öte bir anlam ve işlevi olmuyor. Olsa olsa sorunlar ancak ilgili olanların çevresinde bir kez daha gündeme gelmiş oluyor.

Yasalar düzeyinde, diğer

haklardaki geriliğimize bakıldığında kadın haklarında ileride olduğumuzu bile söyleyebiliriz. Ancak pek çok alanda olduğu gibi, yasalarla tanınmış haklar kağıt üzerinde kalmaktadır. Köyde hem tarlada çalışan, hayvanlara bakan, evin bütün işleri ile birlikte çocuklarını büyüten kadın, çok ağır işçiliğine karşın yarattığı

değerlerin kullanımında söz sahibi değildir. Daha çok yaşlılığında özellikle ana olarak geleneksel bir saygınlığı da olsa, genellikle ailenin en çok yıpranan ve o ölçüde de horlanan bireyidir.

Kentlerde ailesinin geçimine katkıda bulunmak için dışarda çalışan, para kazanan kadının göreceli olarak

haklarını elde ettiği, kullanabildiği düşünülebilir. Ancak bu konum sadece çok iyi eğitim görmüş, meslekte çok başarılı ve toplumun geleneksel baskılarından kurtulabilmiş parmakla sayılabilecek kadar az kadın için söz konusudur. Ev dışında çalışıp para kazanan kadınlarımız genellikle evde oturanlardan da fazla

yıpranırlar. Hem evde bütün işlerden, çocukların bakımı ve eğitiminden sorumludurlar. İkinci bir iş olarak dışarda erkeklerle aynı ağır koşullarda çalışırlar. Aile içinde saygınlıkla kolay kolay değişmeyen gelenekler nedeniyle arınmadığı gibi, çoğunlukla kazandıkları paranın kullanımında dahi yeterince söz ve karar

sahibi değil den yapmanın içine garmaya güçleri kal

Kenttün yükünü mizin da d numda olu yiz. Monoz para kaza

meçleri

sanatta, devlet yönetiminde söz sahibi gelişkin bireyler olmuşlardır.

Kadın hareketinin tarihi, kadın sorununun toplumsal ve sınıfsal özünün kavranmasıyla, çözümün toplumsal yapının değiştirilmesinde olduğunu göstermektedir. Bu da kadınların mücadelesini toplumsal mücadele ile örtüşürmekte ve kadınla erkeğin birlikte savaşımını gerektirmektedir.

Kadınların kurtuluşu için toplumsal mücadeleyi reddederek, her yönüyle bağımsız bir kadın hareketini savunan ya da sorunu erkek egemen toplum belirlemesiyle ortaya koyarak erkek düşmanlığına varan feministler ise soruna çözümsüzlüğü getirmektedir, sorunu saptırmaktan öteye gidememektedirler. Oysa kadın hareketinin toplumsal mücadelenin bir parçası olarak görenler demokratik kadın hareketini oluşturmuşlar, siyasi partilerin kadın kollarında aktif olarak çalışarak toplumsal mücadeleye katılmışlar ve annelik hakkı, eşit eğitim, eşit çalışma gibi pek çok konuda kazanımlar elde etmişlerdir.

Türkiye'de ise kadın, az gelişmiş sosyo-ekonomik yapının ve yürürlükteki rejimin emekçi yığınlar üzerindeki etkisinden payını alıyor. Ezilen, sömürülen, hareket alanı daraltılmak, yaratıcı potansiyeli kısıtlanarak istenen, düşünmemeye zorlanan, kendini geliştirmesinin yolları tıkanan, özgüvenini yitirme çizgisine itilmeye çalışılan insanlarımız içinde kadınlara, sistemin belirlediği bu kişilik biçimiyle daha çok sınırlanıyor. Çünkü kadın, bir yanda ücretli-emekçi, öbür yanda eş-anne olarak çift yönlü sömürüyle karşı karşıyadır. Kadınlarımız, toplumsallaşmak, dayatılan bu kişilik biçimini kırabilmek için ekonomik özgürlüğünü kazanarak toplumsal üretime katılmalıdır. Toplumsal üretime eşit olarak katılmasında karşı karşıya bırakıldığı sorunları aşmalıdır. Bunu yapabilecek güç ise demokrasi savaşımının bir parçası olan demokratik kadın hareketidir.

Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat Şiirin Tekeli Birikim Yayınları Yerli Araştırmalar Dizisi Mart 1982

ENTERNASYONAL'IN YARATICISI EUGENE POTTIER

Ölümünün üzerinden 100 yıl geçti, ama türküsü milyonların dilinde, yüreğinde...

"İlk türküsünü bestelediğinde sosyalist işçiler en fazla on-onbeş kadardı. Bugün ise on milyonlarca proleter Eugene Pottier'in tarihsel ezgisini ağızlarından düşürmüyorlar." Lenin, bu sözleri Enternasyonal'in yaratıcısı işçi-sair Pottier'in 25. ölüm yılında yazmıştı. 2-3 Ocak 1913 tarihli Pravda'da yayımlanan yazıda Pottier'in türküleriyle dünyanın tüm işçilerini birleşmeye çağırıldığı vurgulayan Lenin, "Ünlü işçi ezgisi Enternasyonal'in sözleri bütün Avrupa dillerine çevrilmiştir. Hem sadece Avrupa dillerine değil, bulunduğu ülke nerisi olursa olsun, yazdı nereye sürüklerse sürüklesin, ülkelerinden uzaklarda dilini bilmediği bir yerde ne kadar yabancılık duyarsa duysun, bilinçli bir işçi ünlü Enternasyonal ezgisiyle birçok arkadaş, birçok dost edinebilir. bütün ülkelerin işçileri, mücadelelerinin öncüsü olan işçi-sairin ezgisini tekrar ele almışlar ve bu ezgiyi işçi sınıfının bütün dünyada söylenen türküsü haline getirmişlerdir" diyor.

4 Ekim 1816'da Paris'de doğan ve tüm yaşamını işçi sınıfının mücadelesine adanmış Eugene Pottier'in yüzüncü ölüm yılı, 1987 boyunca dünyanın her yerindeki işçi sınıfı örgütleri çeşitli etkinliklerle konserlerle anılacak. Enternasyonal, her yıl olduğu gibi coşkuyla söylenecek dört bir yandan, bir umut, direnç ezgisi, bir birlik marşı olarak çınlayacak. Yoksul ama asla yılmayan yaşamıyla Pottier'in dünya işçi sınıfının onurlu tarihine yazılan adı saygıyla tekrarlanacak.

Bu yoksul ama asla yılmayan yaşam, Paris'in ambalaj ve kumaş fabrikalarında biçimlenmeye başlamış; Pottier fabrikada yaşadıklarını türküleştirirmeye almıştı. "Yaşasın Özgürlük" adlı ilk türküsünü 14 yaşındayken yazdı, 1840'tan başlayarak Fransız'da yapılan her işçi toplantısında onun türküleri söylenir oldu. 1871'de Paris Komünü'ne milletvekili seçildi. 3600 seçmenin 3352'sinin oyunu aldı. Kanlı bozgunun hemen sonra, 1871 Haziran'ında Enternasyonal'i yazdı.

Komün çökmüştü, sürgünde geçecek bir yaşamı Pottier'i bekleyen. 1876'da Amerika Birleşik Devletleri'nde iken "Amerikan İşçilerinden Fransız İşçilerine" başlıklı bir şiir yazdı. İşçi sınıfının kardeşliği simişti türkünün sözleri-ne. 1880'de Fransız'a döndü ve İşçi Partisi'ne girdi. 1884'te ilk şiir kitabını yayınladı. 1887'de çıkan ikinci kitabı "Devrimci Türküler" adını taşıyordu. Aynı yıl içinde yaşama veda etti. Aradan yıllar geçtikten sonra, Pottier'in ölüm günü Lenin tarafından şöyle anlatılacaktır:

"8 Kasım 1887 günü, Parisli işçiler Pottier'in cenazesini, kursuna dizilen Komünülerin gömüldüğü Pere-Lachaise Mezarlığı'na götürdüler. Polis bir takım karışıklıkların çıkmasına yol açtı ve işçilerin taşıdığı kızıl bayrağı zorbalıkla aldı. Cenaze alayına büyük bir kalabalık katılmıştı. Her yandan "Yaşasın Pottier!" çığlıkları yükseliyordu. Pottier yoksulluk içinde öldü. Ancak arkasından gerçekten ölümsüz bir anıt bıraktı. O işçi sınıfının davasını türkülerle yayanların en büyüklerinden biri oldu."

Aradan tam 30 yıl geçecek ve Pottier'i bu sözlerle anan Lenin'in önderliğinde, dünyanın ilk sosyalist devrimi gerçekleştirilecekti. 30 yıl daha sonra, 1940'ların 50'lere yaklaştığı günlerde, dünyanın en büyük işçi sınıfı liderlerinden biri, Enternasyonal'in en güzel söyleyen bir işçi sınıfı şarkıcısına şöyle yazacaktı: "Ümitsiz korkuyorlar Robeson, ümitsiz... Korkuyorlar kartal kanatlı canaryam, türkülerimizden korkuyorlar..." 40 yıl sonra Pottier'in yüzüncü ölüm yılında, Enternasyonal'den halâ korkanlar vardı.

min gelişmesine bağlı olarak kaçınılmaz ve yararlı olduğunu savunarak, Enternasyonal'in kadın işçilerin örgütlenmesi sorununu üstlenmesi gerektiğini ortaya atıyordu. İkinci Enternasyonal'in 1907 Stuttgart Kongresi aynı yıl yine Stuttgart'ta toplanacak olan Enternasyonal Sosyalist Kadınlar Kongresi'ni desteklemeye karar vermişti. Bu kongrede Enternasyonal bir kadın örgütü kurulması, sekreterliğine Zetkin'in getirilmesi ve Zetkin'in çıkardığı Alman İşçi Kadınlarının Dergisi'nin, Kadın Enternasyonal'i'nin resmi yayın organı olmasını kabul ediliyordu. 1910'da İkinci Kadın Enternasyonal'i Kopenhag'de toplandı ve 1857'de 40 bin New York'lu işçinin greve gittiği gün olan 8 Mart tarihini, grevi yaparken çıkan yangında ölen işçi kadınların anısına Enternasyonal Kadınlar Günü ilan etti.

Bu arada Rusya'da gelişen devrimci harekette kadınların etkinliği giderek artıyordu. 8 Mart (23 Şubat) 1917'de kadınlar "Ekmek, Barış, Özgürlük" diyerek Petrograd'da gösteriler yapıyorlar ve Uluslararası Kadınlar Günü, devrimin başlangıcını oluşturuyor.

Sovyet hükümetinin kuruluşuyla 1917 Aralık'ından itibaren kadınların stütüsünü yeniden düzenleyen bir dizi yasa çıkarılmaya başlandı. Doğum yapan kadınlara 16 haftalık ücretli izin veren, boşanma hakkını tanıyan, meşru ve gayri meşru çocuklar arasındaki hukuki farkları kaldıran, kurtaj hakkını tanıyan, kadınlara eşit çalışma hakkı, eşit eğitim hakkı, eşit siyasal hakları tanıyan yasalar çıkarıldı. Ayrıca Anne ve çocuğun korunması ve gözetilmesine ilişkin özel yasal düzenlemeler yapıldı. Böylece kadınlar, günlük yaşamın her alanında erkeklerle eşit konuma getirilmişlerdi. Kadınlar toplumsal sömürünün olmadığı bir toplumda toplumsal üretime katılarak yaratıcı potansiyellerini geliştirmişler ve bilimde,

İşçilerin kullanımında söz sahibi değil..."

İki ağır işi biriktiren, sosyal yaşamı ve haklarını zamanları nede

hatta çocukları tarafından kadın özelliğiyle kişilik olarak aile içinde ezilmesine, becerilerinin gerilemesine yol açar.

Sadece kenitte evde oturan ve ekonomik koşulları iyi kadınlarımızın bu kez sömürülen değil, sömüren konumunda olduklarını söyleyebiliriz. Eve gelen yardımcı kadın, ya da modern araçlar sayesinde

yapacak işi olmamanın can sıkıntısı ile sapsamalar, yazılmalar içindedir. Kumar partilerinde öldürülen zaman içinde, hiç de haklarını kullanabilmenin mutluluğu içinde olduğunu söyleyemeyiz.

Elbette gelişmiş ülkelerde de kadınların pek çok sorunları var. Ancak içinde buldukları ekonomik, sosyal

ve geleneksel koşullar sayesinde gerçek yaşamda kadınların yerleri çok daha ilerde. Gelişmiş toplumun erkeği ve kadını, insan olarak aynı haklara sahip olduklarını aralarındaki farkın sadece cinsiyetten kaynaklandığını bizden daha fazla bilincinde olarak, sorunları paylaşmayı daha iyi beceriyorlar.

NETAŞ GREVİ KARARLILIK VE DAYANIŞMA ÖRNEĞİ

Ali Candan

Türkiye işçi sınıfının grev hakkı için verdiği mücadele, ekonomik demokratik haklar mücadelesinde önemli bir bölümü ve aşamayı oluşturur. İşçi sınıfının

etkin mücadele araçlarından biri olan grev hakkının yasalarda yer alması Türkiye işçi sınıfının uzun yıllar süren; çetin mücadelesi sonucunda gerçekleşmiştir.

Cumhuriyet öncesinde başlayan bu çetin mücadele, örgütlenme hakkının önündeki engellerin kaldırılmasından demokrasinin önündeki engellerin kaldırılmasına kadar uzanan bir süreçtir.

şılık gelir. Grev hakkının yasalarda yer aldığı 1963 yılına kadar geçen yıllar, bundan sonra gelen yıllarda grev hakkının önüne konulmaya çalışılan yeni engellere karşı işçi sınıfına deney ve bilinç taşıyan yıllar olmuştur. Bu mücadelenin günümüze taşınan en değerli deneylerinden biri de; mücadelenin nitel ve nicel olarak ulaştığı boyutun pekçok engeli fiilen ortadan kaldırdığıdır. Ancak bunun ardından istemler kazanılmış hakka dönüşebilir. Grev hakkının başta yasalar olmak üzere pekçok yapıyla engellenen yıllarda yapılan grevler ve ulaştıkları boyutlar ve etkileri bunun somut örnekleridir.

Grev hakkının yasalastığı 1963'ten bu yana geçen yıllarda da işçi sınıfının mücadelesi, tümüyle bu mücadeleyi köreltmeye yönelik saldırılara hedef oldu. İşçileri yola getirmek, sınıf anlayışlarını köreltmek ve hepsinin ötesinde, örgütlenme mücadele kapasitelerini saktlamak için herşey yapıldı. Emekçilerin örgütlü birleşik gücünün, demokrasinin güvencesi ve geleceğin habercisi olduğunu çok iyi bilirmesi sözkonusu baskılar "zorunlu" kılıyordu. Aynı zorunluluk, 24 Ocak kararlarıyla ekonomik altyapısı belirlenen ve 1982 anayasasıyla kurumsallaştırılan yeni siyasi iktidarı oluşturmuştur. Ve 80'li yıllar anti-demokrasinin kendisini tam boy gösterdiği yıllar olmuştur.

Egemen güçler anti-demokrasiyi bir saldırı ve savunma yöntemi olarak daha önce de kullanmışlardı. Ancak saldırı sonrasında ayakta duran, daha bilinçli bir işçi sınıfı, daha örgütlü bir halk, yani daha geniş bir demokrasi cephesiydi.

Geçtiğimiz Şubat ayı içinde üçüncü ayım dolduktan sonra sona eren NETAŞ grevi de 12 Eylül felsefesiyle kurumsallaşan anti-demokrasiyeye karşı en önemli ekonomik-demokratik karşı koyuşlardan biri olmuştur.

NETAŞ işçilerinin grevi bu özelliği nedeniyle iktidarın dikkatini doğrudan üzerine çekmiş durumdur.

Hem hükümetin grev kırıcı tavrı, hem de işverenin görüşmelerde takındığı uzlaşmaz tavır da gösteriyor ki, asıl hedef Otomobil-İş'in gücünü kırmak. Başka bir deyişle, tüm özellikleriyle içinde bulunduğumuz dönemin en önemli grevi olan NETAŞ grevinin uğratılacağı başansızlıkla, yasalarla da tümüyle ortadan kaldırılmaya çalışılan grev silahını tekrar susturmak. Ve gündemde olan pekçok grev öncesinde yalın bir hava yaratmak.

Grev, böyle bir bakışla değerlendirildiğinde NETAŞ işçileriyle ve Otomobil-İş sendikasıyla dayanışma bir kat daha önem kazanıyordu. İçinde buldukları tüm güçlüklerle karşı grevi büyük bir dirençle sürdüren NETAŞ'lı işçileri bu onurlu çabalarında desteklemek tüm demokrasi güçlerinin görevi ve sorumluluğu olarak öne çıkıyordu. Başka bir deyişle, hem grevi başarıya götürecektir hem de demokrasi güçlerinin birliğinin önemini somutlayacaktır bu dayanışma.

NETAŞ işçilerinin kararlılığıyla birleşen dayanışma, Otomobil-İş Sendikası Genel Başkanı İhan Dalkılıç'ın sözleşmenin imzalanmasından sonra söylediği sözlerle anlamını buluyordu: "Grev yapılamaz denilen koşullarda bu grev yüzde yetmiş işçilerin taleplerini karşılayacak bir biçimde sonuçlanmıştır. Tüm arkadaşlarımızı yürekten kutlarım."

Toplumsal değişim isteği, değişimin dinamik güçlerinin bilinci ve kararlılığıyla gerçeklik kazanacaktır. NETAŞ grevi '80 sonrasında bu güçler üzerine serpilen ölü toprağın savrulabileceğini göstermiştir. Son altı yılın en büyük grevi olma özelliğinin kazanımlara dönüşmüş olması grevin altı çizilmesi gereken sonuçlarındandır.

Sözlerimizde sonunda bir kez daha tekrarlıyoruz, unutmayalım anti-demokrasisi, demokrasi güçlerinin birliği ve dayanışması olmadan yerini demokrasiye bırakmaz.

Demokrasi güçlerinin güçlerini pekiştirdiği, parlamentonun demokratik biçimde oluştuğu bir gelecekte, başta Anayasa olmak üzere, anti-demokratik içerikli tüm yasalar değişmelidir, değişecektir. Elbette ki bu öncelikle demokrasi güçlerinin biriktelliğinin güçlendirilmesine bağlıdır. Bugün ise, üzerimizdeki baskılara yenilerini katacak olan Ceza Yasası değişikliğine birlikte karşı konmalıdır.

maz. Bu nedenle toplumsal yaşamın çeşitli alanlarında somut ilişkileri düzenleyen yasa değişikliklerine gidilir. Bunda da öncelikle, çıkarılan çatışan sınıf ve katmanlar arasındaki somut ilişkilerde çatışmanın en yoğun olduğu alanlardır. Temel yasalar diyebileceğimiz bu yasalar, Ceza Yasası, İş Yasası, örgütlenme ve demokratik hak ve özgürlükleri düzenleyen yasalar v.s. den oluşur.

Türkiye yakın geçmişte bu süreci yaşamıştır. 12 Eylül'le birlikte sınıfsal güçler dengesinde önemli değişiklikler oluşmuştur. Ne yazık ki bu değişim de gücünü ve avantajını arttıranlar, çıkarları demokrasiden, demokratikleşmeden yana olmayan sınıflar olmuştur. Bu değişiklik hukuk sistemimizde de etkisini göstermiş ve 1982 yılında demokratikliği oldukça

ında yer almaktadır. Bunun başta gelen nedeni 141, 142 ve 163 gibi düzenleme ve örgütlenme özgürlüklerinin üzerinde demoklesin kılıcı gibi sallanan maddelerin varlığıdır. Faşizm döneminde İtalyan Ceza Kanunu'na eklenen maddelerden alınan 141 ve 142. maddelerdeki suçlar için, İtalyan Ceza Kanununda bu suçlar için konulmuş cezalardan daha ağır cezalar konularak "demokratik"likte İtalyan Ceza Yasası bile geride bırakılmıştır. Dahası anti-demokrasi rüzgarlarının estiği çeşitli dönemlerde bu cezalar sürekli artırılmıştır.

İşte demokrasi güçlerinin böylelerine yakındığı Ceza Kanunu bugün tümüyle yeniden düzenlenmek üzere kamuoyunun tartışmasına açılmıştır. Bu tartışmalarda demokrasi güç-

değil. Ceza Kanunu değişikliği de, demokrasi güçlerinin dayatması ya da zorlaması ile gündeme getirilmiş değil. Gündeme getiren, bugüne değin demokratikleşme yolunda hiçbir olumlu adım atığına tanık olmadığımız ANAP. Yasa değişikliğinin gündeme getirilmesinde etkili olmayan demokrasi güçleri, bu değişikliğin yasalaşması sürecinde de değişikliklerin içeriğini etkileme olanağına sahip değiller. Tüm bunlar ceza kanunu değişikliklerinin gündeme gelişinin demokrasi güçlerinin yararına oluşan bir güçler değişikliğinin sonucu olmadığını gösteriyor. Tersine, 12 Eylül'den sonra güçlü duruma geçeneğin, güçlerini pekiştirme yolunda atılan son adımlardan birini oluşturmaktadır, değişiklik tasarısı.

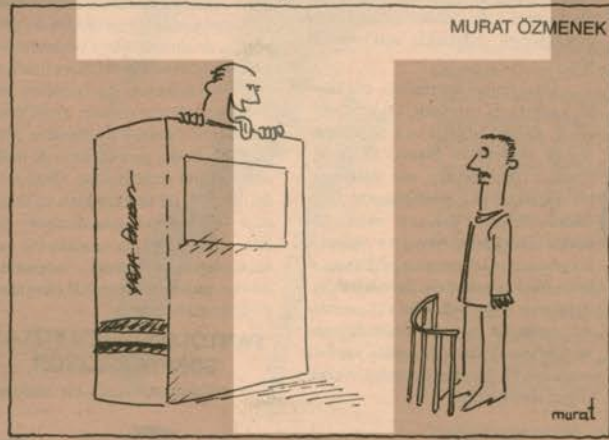
Aslında öntasarının anti-demokratik içeriğini sergileyebilmek için, içeriğine ilişkin birkaç örnek vermek yeterlidir. Çünkü değişikliklerin getireceği hiçbir demokratik yenilik yoktur. Ölüm cezaları olduğu gibi korunmuş, düşünce ve örgütlenmeyi cezalandıran maddelerin kaldırılması bir yana yeni düşünce suçları icad edilmiştir. Değişiklik öntasarısının bu niteliğini örnekleyen maddeleri zaten kamuoyunda tartışılmakta. Bizim amacımız da, tasarının anti-demokratik hükümler içerdiğini kanıtlamak değildir. Amacımız, bu tasarıya, yapılacak tartışmalarla demokratik bir içerik kazandırabilmenin koşul ve olanaklarının olmadığını anlatmaktır. Tasarının kimi saygın hukukçularında içeren bir komisyonca hazırlanmış olması, tasarının "kamuoyunun" tartışmasına açılması, kimi kesimlerde, tasarının demokratik niyetlerle hazırlanmış olduğu ve tartışmalarla anti-demokratik içeriğinin düzeltililebileceği yanılgısına düşme eğilimi gözlenmektedir. Oysa bu tasarının, değişikliği gündeme getirenlerin demokrasie yaklaşımı ve gündeme geliş zamanındaki anlatmaya çalıştığımız nesnel koşullar nedeniyle, demokratik etkilenmelere kapalıdır. Tasarının tartışmaya açılması yalnızca değişikliğin yapılabileceğine demokratik bir görünüm vermesi amaçlanmaktadır. Böylece bir yandan değişikliği karşı olabilecek tepkiler frenlenmiş, hem de batı ülkelerine karşı görüntü kurtarılması olacaktır.

Selim Özen

Ceza Yasası Değişiklik Tasarısı Tartışılırken

Toplumsal yaşamdaki değişim ve gelişmeler, toplumun bütün kurumlarında olduğu gibi hukuk sisteminde de etkili olurlar. Bir ülkedeki sınıflararası ilişkilerdeki, sınıfsal güçlerdeki değişimlerin, ekonomik ya da teknolojik gelişmelerin hukuk kurallarını etkilememesi olası değildir. Ancak bu tek yanlı bir ilişki değildir, hukuk da toplumsal ilişkileri etkiler değiştirir. Bu nedenle hukuk kurallarının da canlı varlıklara benzer bir yaşam çizgisi vardır, toplumsal ilişkilerden doğan gereksinmelere yanıt verebildikleri ölçüde doğar, gelişir veya yok olurlar.

Toplumsal gelişimlerin sarsıntısız ve ağır gerçekleştiği dönemlerde, hukukun bu değişimlerden etkilenmesi de yavaş yavaş olur. Hatta toplumsal ilişkilerdeki kimi değişimlerin hukuk sistemine hemen yansımadağı da olabilir. Ancak toplumsal ilişkilerdeki köklü değişikliklerin, sınıfsal güçler dengesinde önemli dalgalanmaların olduğu dönemlerde, bu değişimler ilk etkisini hukuk sisteminde ortaya koyarlar. Çünkü güçler dengesindeki değişme sonucu daha güçlü hale gelen, oyunun kurallarını, yani hukuk sistemini kendi dünya görüşü ve çıkarlarına uygun hale getirmek, kendi çıkarlarına uygun bir sistemi kurumlaştırmak ister. Toplumdaki dalgalanmalar sonucu kendi yararına oluşan güçler dengesini, kurumlaşarak korumayı amaçlar. İşte bu nedenle güçler dengesinde oluşan köklü değişimlerin sonucunda geniş çaplı yasa değişiklikleri gündeme gelir. Yeni siyasal yapılanmanın çerçevesini oluşturmak üzere yeni bir Anayasa yapılır, ya da yapılacak değişikliklerle Anayasa bu siyasal yapılmaya uygun hale getirilir. Anayasalar da yapılan değişiklikler yeni siyasal yapılanmanın genel çerçevesini çizmekle birlikte, güçler dengesi yararına değişen kesimlerin egemenliğini pekiştirmeye tek başına yeterli ol-

ça tartışılır, bugünkü Anayasa yürürlüğe sokularak, yeni siyasal yapılanmanın genel çerçevesi çizilmiştir. Anayasa değişikliğinden önce ve sonra önemli toplumsal ilişkileri düzenleyen yasalarda değişiklikler yapılmıştır. İş Kanunu, Toplu İş Sözleşmesi Grev Ve Lokavt Yasası, Sendikalar Yasası, Siyasal Partiler Yasası, Dernekler Yasası gibi demokrasinin varlığı ya da yokluğu açısından belirleyici nitelikteki Yasalar'da değişiklik yapılmış, DGM ve YÖK gibi Yasalar çıkarılmıştır. 12 Eylül'le birlikte değişen güçler dengesinin izlenimi çok net biçimde bu Yasalarda görmek mümkündür. Hepsisi de değişen güçler dengesinde avantajlı duruma geçen sınıf ve kesimlerin çıkar ve özlüklerini yansıtmaktadır, yani anti-demokratiktir.

Ölkemizin gündemine bugünlerde yeni bir yasa değişikliği sokulmuştur. Türk Ceza Kanunu değişikliği öntasarısı kamuoyunun tartışmasına açılmıştır. Bilindiği gibi, yıllardan beri ceza kanununun değişmesi, demokrasi güçlerinin istemlerini ilk sırala-

lerinin tavrı ne olmalıdır? Bize göre, demokrasi güçleri Ceza Kanunu değişikliğinin bu dönemde yapılmasına karşı çkmalı, geleceğe bırakılmasından yana olmalıdır.

Önce yıllardır demokrasi güçlerinin başlıca yakınmalarından birinin yürürlükteki ceza kanunu, başlıca istemlerinden birinin de ceza kanununun değişikliği olduğunu söylemek; ardından fırsat ayağı gelmişken bu değişikliğe karşı konulmasını istemek çelişki gibi görülebilir. Bunun gerçekten çelişki olup olmadığını tartışalım.

Yazımızın başında önemli yasa değişikliklerinin, toplumdaki güçler dengesinde oluşan bir değişikliğin etkisi sonucu ortaya çıktığını söylemiştik. Bu çerçevede ceza kanunu değişikliğinin gündeme gelişinin hangi etkilenmeler sonucu ortaya çıktığını belirlemek gerekiyor. Toplumumuzda demokratik bir kıpırdanışın olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ne ki bu kıpırdanış, siyasal ve hukukta yapıldığı bunun için somut değişiklikler yaratacak boyutlara ulaşmış

ratik içeriğini sergileyebilmek için, içeriğine ilişkin birkaç örnek vermek yeterlidir. Çünkü değişikliklerin getireceği hiçbir demokratik yenilik yoktur. Ölüm cezaları olduğu gibi korunmuş, düşünce ve örgütlenmeyi cezalandıran maddelerin kaldırılması bir yana yeni düşünce suçları icad edilmiştir. Değişiklik öntasarısının bu niteliğini örnekleyen maddeleri zaten kamuoyunda tartışılmakta. Bizim amacımız da, tasarının anti-demokratik hükümler içerdiğini kanıtlamak değildir. Amacımız, bu tasarıya, yapılacak tartışmalarla demokratik bir içerik kazandırabilmenin koşul ve olanaklarının olmadığını anlatmaktır. Tasarının kimi saygın hukukçularında içeren bir komisyonca hazırlanmış olması, tasarının "kamuoyunun" tartışmasına açılması, kimi kesimlerde, tasarının demokratik niyetlerle hazırlanmış olduğu ve tartışmalarla anti-demokratik içeriğinin düzeltililebileceği yanılgısına düşme eğilimi gözlenmektedir. Oysa bu tasarının, değişikliği gündeme getirenlerin demokrasie yaklaşımı ve gündeme geliş zamanındaki anlatmaya çalıştığımız nesnel koşullar nedeniyle, demokratik etkilenmelere kapalıdır. Tasarının tartışmaya açılması yalnızca değişikliğin yapılabileceğine demokratik bir görünüm vermesi amaçlanmaktadır. Böylece bir yandan değişikliği karşı olabilecek tepkiler frenlenmiş, hem de batı ülkelerine karşı görüntü kurtarılması olacaktır.

Ceza Yasası değiştirilmeli, çağdaş, demokratik, insanlık için içeriğe kavuşturulmalıdır. Ama 12 Eylül izlenimini silinmediği koşullarda ve 6 Kasım seçimiyle oluşan parlamento eliyle değil. Demokrasi güçlerinin güçlerini pekiştirdiği, parlamentonun demokratik biçimde oluştuğu bir gelecekte, başta Anayasa olmak üzere, anti-demokratik içerikli tüm yasalar değişmelidir, değişecektir. Elbette ki bu öncelikle demokrasi güçlerinin biriktelliğinin güçlendirilmesine bağlıdır. Bugün ise üzerimizdeki baskılara yenilerini katacak olan ceza yasası değişikliğine birlikte karşı konmalıdır.

Tanzimat Komünistleri ve Fizikte Etki Tepki Prensibi

Kastamonu Meslek Yüksek Okulu bir taşra üniversitesi. Tüm taşra üniversiteleri gibi öğretim üyesi kadrosu yetersiz, öğrenim olanakları kısıtlı, ders programlarının bilimsel yeterlikten, üniversite öğreniminin gerektirdiği kültürel çevreden yoksun ve tüm taşra üniversiteleri gibi gerici uygulamaya ve örgütlenmelerin tirmandırıldığı bir yüksek okul.

Kastamonu Meslek Yüksek Okulu öğrencileri geçtiğimiz aylarda SHP'ye başvurular. Öğrenciler başvurularında, okullarında mesleki eğitimden çok din eğitimi gördüklerinden yakınıyorlar ve konunun bir an önce TBMM'nde görüşülmesini istiyorlar.

Kastamonu Meslek Yüksek Okulu Müdürü Doğan Aydal daha önce de sayfalarımızda yer almıştı. Geçtiğimiz yıl okul idaresi yeterli sayıda otobüs vermediği için iftar yemeğinden yürüyerek dönen öğrencilere

otobüs çarpması sonucu iki öğrenci ağır yaralanmış ve iki öğrenci de yaşamlarını yitirmişti. Okul Müdürü Doğan Aydal kazada yaşamlarını yitiren öğrenciler için saygı duruşunda bulunulmasına izin vermemişti. Çünkü O'na göre kaza geçiren öğrenciler "yolda yürümesini bilmeyen aptallar"dı. Müdür, saygı duruşunda bulunmak isteyen öğrencileri "Ben de-rebeyim! Hepinizi okuldan attırım." türü tehditlerle dağıtmıştı.

"SİZ DAĞDAN İNMIŞSİNİZ!"

Okulun öğretim kadrosunun yaklaşımı da en az Müdürünkü kadar "insancıl". Müdür vekili Gazi Akar, öğrencilerin dağıldıklarını, evlerinde çarşaf bulunmadığını ve pilavla soğan yediklerini iddia ediyor. Gazi Akar, öğrencilerin aralarına ajan koyduklarını ve "işlerine yaramayan öğrencileri" de "kollarından tutup atacaklarını" rahatlıkla açıklayabiliyor.

Öğrenciler üzerindeki baskılar bu kadarla da kalmıyor. Okul öğrencileri, namaz kılanlar ve kılmayanlar olarak ayrılmışlar. Namaz kılan öğrenciler cuma günleri izin alabiliyorlar. Derslere geç gelebiliyorlar. İstedikleri dergiyi, gazeteyi okuyabiliyorlar. Dergimize başvuran öğrenciler piyasada bulunmayan gerici yayınların okulda elden ele dolaştığını belirtiyorlar. Öğrenciler bu tür yayınların yurtlarda da bolca bulunduğu ve 1 Mayıs dolayısıyla yurttan yapılan aramada bir öğretim üyesince saklandığını söylüyorlar.

OKUL DUVARLARINDA MEVLÜT DUYURULARI

Kastamonu Meslek Yüksek Okulu'nun duvarlarında mevlüt duyurularına rastlamak olası. Zaman zaman da cami hocaları kendileri gelerek kantinde öğrencilerle görüşüyor, el öptürüyorlar. Kaza ve ölüm olaylarından sonra otobüs verileceği konusunda idarece söz verilmesine karşın hâlâ bir gelişme yok. Varolan iki otobüsten biri özel işler için kullanılıyor, cuma namazlarına bu otobüslerle gidiliyor.

Kastamonu Meslek Yüksek Okulu'nda yaşam bazı öğrenciler için hiç de kolay değil. Cuma günleri namaz saatlerinde olağandışı sessizlikte mescite gitmek yerine kantinde oturmayı yegleyen öğrenciler "kara listelere" alınıyorlar. Oysa okulda iki tane yurtta, iki tane de idare binasında olmak üzere 4 mescit var. Kara listelere geçmek istemeyen öğrencilerin salt sınıf geçmek için mescite gittiklerini öne süren öğrenciler, listelere alınmak için başka gerekçelerin de bulunabileceğini belirtiyorlar. Okul içinde ileri cergi ve gazeteleri okumak bazı öğrencilerce engelleniyor. Bu öğrenciler, idarenin kendilerine yetki verdiğini söyleyerek, "hoşlanmadıkları" gazete ve dergileri okuyanları tehdit ediyorlar.

PANTOLON GİYEN KIZLAR SINIFTA KALİYOR

Okulun açışında bir konuşma

yapan Müdür Yardımcısı Kemal Yaman, kızların pantolon giymelerinin yasak olduğunu ve bu ve benzeri kurallara uymayan öğrencilerin disiplin cezası alacaklarını açıkladı. Bunun gibi disiplin yönetmeliklerinde yer almayan ancak "uyulması gereken" kurallardan biri de kız ve erkek öğrencilerin birlik te dolaşmaması. Yine idarece yetki verilen kişiler birlikte gezenleri saptıyorlar ve Gazi Akar gereken cezayı veriyor: "Kim akşam akşam kızlarla dolaşıyorsa bana bildirin, onların notlarını yarıya indiririm!"

OKULUN YASALARI

Yukarda anlattıklarımızdan da anlaşılacağı gibi Kastamonu Meslek Yüksek Okulu'nun kendine özgü yasaları var. Yasa koyucular: okul idaresi, uyulayıcılar, yine idare ve çevresindeki öğrenciler.

İnkılap Tarihi dersi öğretim görevlisi Burhan Şahin, dersinde Atatürk'ten söz etmemesiyle ünlü. Öğrencilerin belirttiğine göre derste bir kez "Osmanlı Efendisi" olarak Atatürk'ten söz edilmiş. Yine ders notlarında "Bilindiği gibi Kurtuluş Savaşı başlamış ve Atatürk, Maresal Fevzi Çakmak gibi isimler bu savaşta şöhret kazanan isimler olmuşlardır," denilerek Atatürk'ten söz edilmiş. Burhan Şahin, ulusal kurtuluş savaşını anlatmamak için 2. sınıfların dersine girmiyor. Namaz saatlerinde derslere geç geliyor ve girmedikleri dersleri işlenmiş gibi gösteriyor. Geçen yıl MCP'nin Kastamonu Kongresine katıldığı ve kongreye götürüldüğü pek çok öğrenciyle birlikte Türkçe'nin elini öptüğü biliniyor.

Muhasebe ve Ekonomi derslerine gelen Ahmet Kürşat Çelik Türk 'ün ise yüksek okul bitirdiği ise kuşku. Öğrenciler Muhasebe ve ekonomi derslerinde daha çok islam dini ve Türklerin tarihinin anlatıldığını ve yağmur yağarken hep birlikte "salavat getirmelerinin" istendiğini belirtiyorlar.

Öğrenciler Müdür yardımcısı ve aynı zamanda Türkçe öğretmeni olan Gazi Akar'ın Türkçe derslerinde "Çocuklar Osmanlı Türkçesi Cumhuriyetin ilanıyla son bulmuştur. Daha sonra bu güzel dilimizi Alfabeyle getirerek bozdular." sözlerinin kendilerini pek şaşırtmadığını, çünkü Gazi Akar'ın derslerde Türkçe dışında pek çok konuya bu bakış açısıyla değindiğini belirtiyorlar. Çok kadınlı evlenmenin dinin gereği olmadığını, kravatın gerekliliğine kadar pek çok konu "Türkçe" dersinde tartışılıyor.

AÜ KASTAMONU MESLEK YÜKSEK OKULU

- 1966-1967 Öğretim yılı I. Dönem Türk İnkılap Tarihi 1. Vize imtihan soruları (...)
- 2- Aşağıdakilerden biri diğerinden farklıdır. İşaretleyiniz.
- a) Peçenekler
b) Hunlar
c) Avarlar
d) Bulgarlar
- 3- Aşağıdakilerden hangisi farklı bir özelliğe sahiptir
- a) Kumantlar
b) Macarlar

- c) Çarlıklar
d) Topalar
(...)

5- Avrupa Ortaçağa aşağıdakilerden daha çok hangiinin etkisi ile başlamıştır. İşaretleyiniz.

- a) Osmanlılar
b) Haçlı seferleri
c) Macarlar
d) Hunlar

6- Avrupada "Türk etkisi" bakımından biri diğerlerinden daha etkili olmuştur. İşaretleyiniz.

- a) Osmanlılar

- b) Anadolu Selçuklu
c) Büyük Selçuklu
d) Macarlar
(...)

Haçlı seferlerinin çıkışında aşağıdakilerden hangisi daha çok etkili olmuştur. İşaretleyiniz

- a) Kutsal yerler
b) Türk ülkelerinin zenginliği
c) Kilsenin islam düşmanlığı
d) Anadolu'nun alınmak istenmesi
(...)

TANZİMAT KOMÜNİSTLERİ VE FİZİKTE ETKİ TEPKİ PRENSİBİ

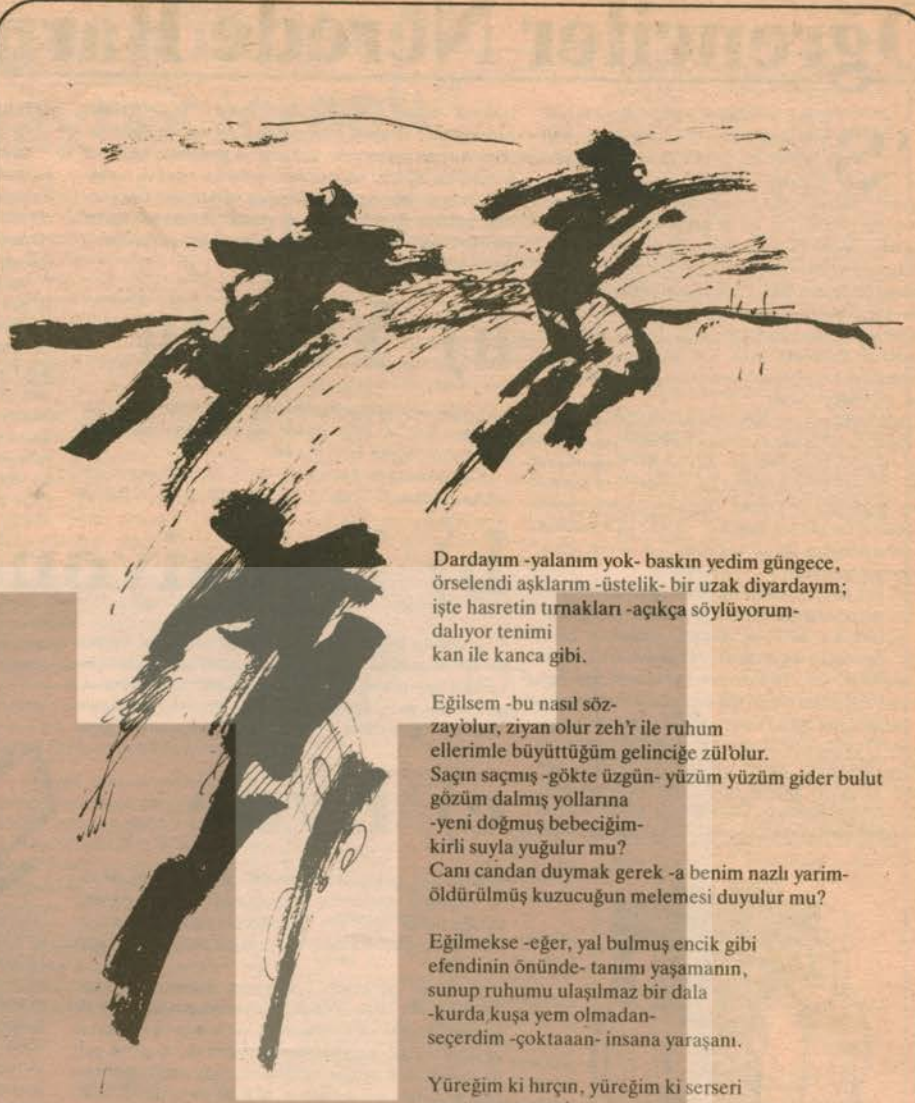
Öğrenciler SHP'ye yaptıkları başvuru da, bazı öğretim görevlilerinin derslerde suç olacak nitelikte konuşmalar yaptıklarını belirtiyorlar. Örneğin, üniversiteden silah zoruyla mezun olduğunu övünerek anlatan H. Cahit Doğan öğrencilere, sağcıların sağcılarla, komünistlerin de komünistlerle kalmalarının doğru olduğunu anlattıktan sonra fizik bilimine katkılarını da esirgmiyor: "Tanzimattan beri komünistlerin yapmış olduğu hareketlere karşı biz milliyetçilerin de bir tepkisi olmuştur. Onlar otomatik silahlarla tepemize dikilmişler, biz de atadan kalan silahları duvardan indirip karşı koymuşuz. Bugün pek çok milliyetçi muhafazakar arkadaşımız suçsuz yere hapis yatmaktadır." Derste sık sık küfür de eden H. Cahit Doğan, kendisini şikayet etmeyi deneyenlerin geçen yıllarda kendilerinin emniyete gittiklerini, gazeteye isminin verilmesinin ise kendisini meşhur etmekten başka bir işe yaramayacağını ve ilerde milletvekili olup herkesin başına bela olabileceğini anlatıyor.

KANTİNDE HAFİF MÜZİK YASAK

Şu anda öğrenciler lokantadan daha pahalı yemek yiyorlar. Bir porşyon et yemeği dışarda 400 lirayken okulda 430 liraya yeniyor. Ayrıca yemek parası da ödeniyor. Okul Müdürü Doğan Aydal kapitalist bir sistemi benimsedikleri için okul kantinini özel kişilere işlettiklerini söylüyor. "Devletin imkanları kısıtlı, bununla yetinmek zorundasınız. Biz size daha ucuza yemek yedirebiliriz, fakat bunun için adam tutmamız gerekir. Bu adamlara da devletin para vermesi gerekir. Bunun için biz buraları özel kişilere verdik. Para devletin cebinden çıkacağına öğrencilerden çıkarsın". Okuldan verilen yemek yardımını yalnızca 1000 lira. Bununla da ancak iki kez yemek yenebiliyor.

Okul kantininde hafif müzik çalınması yasak. Halk müziği ve arabesk parçalar çalınıyor.

KMYO'daki uygulamalar bu kadarla kalmıyor kuşkusuz. Bunlar öğrencilerin derleyebildikleri. Bu kadarı bile KMYO'nda gerici uygulamaların idare eliyle örgütle ndiğini ve sürdürüldüğünü kamılamaya yetli. Dergimize başvuran öğrenciler şimdiye kadar konuyla ilgili pek çok yere başvurduklarını, ancak baskıların daha da artmasından başka bir sonuç alamadıklarından yakınıyorlar. Bir öğrenci derneğinden söz etmenin hemen hemen olanaksız olduğu KMYO'nda baskılara karşı çıkan öğrenciler bu tutumlarını sürdürdüklerinde geçen yıl kaza sonrasında olduğu gibi kendilerine bir belgenin imzalatıldığı ve "siyasi suçlu" olarak okuldan atıldıklarını belirtiyorlar. ●

Dardayım -yalanım yok- baskın yedim güncece,
örselendi aşklarım -üstelik- bir uzak diyardayım;
işte hasretin tırnakları -açıkça söylüyorum-
d alıyor tenimi
kan ile kanca gibi.

Eğilsem -bu nasıl söz-
zay'olur, ziyan olur zeh'r ile ruhum
ellerimle büyüttüğüm gelincige zül'blur.
Saçın saçmış -gökte üzgün- yüzüm yüzüm gider bulut
gözüm dalmış yollarına
-yeni doğmuş bebeciğim-
kirli suyla yağulur mu?
Canı candan duymak gerek -a benim nazlı yarım-
öldürülmüş kuzucuğun melemesi duyulur mu?

Eğilmekse -eğer, yal bulmuş encik gibi
efendinin önünde- tanımı yaşamamın,
sunup ruhumu ulaşılmaz bir dala
-kurda kuşa yem olmadan-
seçerdim -çoktaaan- insana yaraşanı.

Yüreğim ki hırçın, yüreğim ki serseri
-evet evet serseri-
aşklarım ki -bin gül bahçasında sınırsız
bir gül gibi- gizlidir
-ay vurmasın- tüte tüte dolanır
-gider- yare olanır.

Cenk Çeşitlemesi

I

Dahn dudağı diye öptüğüm gül
yaraladı ağzımı -varsın yaralasındeli
bağrım duldasında
bin gül goncası saklı.

Umut üzere -sevdiçem- dil üzere
yüreğim -ki sadece- öpüşlerin estirdir,
gölge gölge bulanmış
teslim olmuş yığılğı budanmış
yüzlerin değil.

Uykularım darmadağın -ne yazar-
sabahlarım -yine de- gün işini bıçaklı.

Yüreğim ki poyraz, yüreğim ki haşarı
bıçkın, civan, atmaca;
kan ile kanca ile "dur" diyorlarsa ona
kana da kancaya da dişediş yanıt verir.

dahn dudağı diye öptüğüm gül
yaralamış ağzımı -gecer, muhabbet yarasıdır-
yazık ki -rengi'çin cenk verdiğim-
gülü de yara sarmış.

Zorluklarmış kuşatan -menim balam vay vay
ne menem derde düşüp- kimi ne!
Dağda doğan -nasıl ki- rüzgâr'le coşarsa
derde doğan -bu kesin- cenk ile çelikleşir.

Nihat Behram

Öğrenciler Nerede Barınıyor? Gül Bilgin

"Sıcak bir odayı, ne küçük ne büyük ama apaydınlığı. Çok fazla eşya yoktu, döktüğü de... Rahat bir koltuğa yarı uzanmış, kitaplığından bir kitap çekmiş okuyordu. Yaşamından memnundu. Sevimli komşuları ve çok iyi anlaştığı bir ev arkadaşı vardı. Sonra uzun uzun saatin zili çaldı. Gözlerini açar açmaz, uykuya döner. Önce sona eren düşünce devam etmek istediye de başarmadı. Tepesindeki pencereden görünen sokak lambası odanın perişanlığını anımsamasına yetecek kadar ışık sızdırıyordu. Parasızlığa, onu bu bodrum kalındaki nemli, bu gibi tek göz odaya ve komşuların sorgulayıcı bakışlarına hapseden herşeye söylener ek kalktı."

Çoğumuza yabancı olmayan bu senaryo, her gece her yüzlerce evde yeniden sahneleniyor. Oyuncuları, üniversite öğrencileri. Ya mekân? Kurgumuza evler daha uygun düşüyorsa da, yurtlarda da benzer şeyler yaşandığı bir gerçek. Değişen, gözlerini açan öğrencinin kendinden başka üç ya da beş hemcinsini, metal dolapları görüp, komşular yerine yurt idarecilerini anımsaması...

Her yıl üniversite sınavına giren öğrencilerin, yüzde 15-25 kadarı üniversitelere kayıt olma olanağını elde edebiliyor. DPT ve ÖSYM verilerine göre, 1984-1985 öğretim yılında ÖSYM sınavına başvuran öğrenci sayısı 437.118 iken, yeni kayıt kontenjanı, Açık Öğretim Fakültesi dahil, 132.543 olarak belirlenmiş. Bu da başvuran öğrencilerin yaklaşık yüzde 30'u, Açık Öğretim Fakültesi'ni kapsam dışı bırakırsa, yüzde 25'i demek. Ancak, bu 'şanslı' yüzde 25 ya da 30'un içinde yer alabilmek yeni sorunlarla karşılaşmaya aday olmak anlamına geliyor. Özellikle, bu 'şanslı' öğrenci öğrenimini sürdürmek için ailesinden uzağa göçmek

ralarına verilen ilk yanıt haline getiriyor. Oysa rahatlık görecel bir kavramsa da, emir-komuta mantığıyla yönetilen, normal kapasitenin üstünde ve genellikle sağlıksız koşullarda öğrenci barındırılan yurtlarda, nasıl ve ne kadar rahat edilebileceği yaşadıkça öğreniliyor. Öte yandan, yurtlara girmek de, en az yurtta rahat etmek kadar zor, bir başka deyişle; yaşam göçmen öğrenci için sanıldığı kadar kolay değil.

a) Yurtta

Yurtlar cephesinin iki yönü var. Birisi Kredi ve Yurtlar Kurumuna (KYK) bağlı yurtlar, diğeri de kimi kişi ya da kurumlarca açılan Özel Yurtlar.

KYK'na bağlı yurtların 1972'de 18.300 olan toplam yatak kapasitesi, 1977'de 28.336'ya, 1982'de ise 39.006'ya

b) Pansiyonda

(1) çıkarılmış ama, 1986 yılına geldiğimizde Özel İktidarının binbir çaba ile arttırdığı iddia ettiği yatak sayısı ile yurtlara başvuran öğrenci sayısı arasında 15.000'lere varan bir açık var. Yüzbin kişi olduğu tahmin edilen toplam 'göçmen' öğrenciden, 15.000 kadarı (2) barınma yoğun-

c) Evde

luğu yüksek, olanaklarının sınırları hem dar, hem de kalın çizgilerle belirlenmiş bu yurtlarda kalmaya gönüllü olduğu halde, listelerde adlarını bulamamakla somutlanan deneyimleri sonucunda, yeni bir seçenek için yola çıkıyorlar.

İlk durak, genellikle, özel yurtlar oluyor. Eğer ayda 20-25 bin lira yatak ücretini, artı mekân parasını, artı diğer harcamaları karşılayabilecek bir aileden geliniyorsa, ve tabii temizlik, geceleri sinema tiyatroya vb. ne gitme, yurda verilen onca paranın karşılığını almak isteme gibi özel zevkler de göz ardı ediliyorsa, özel bir yurtta gönül rahatlığıyla kalınabilir. Yok, eğer böyle hobiler (belki de fobidir, kimbilir) söz konusuysa; acilen başka bir seçenekle sorunu çözmeye çalışmak gerekecektir.

PANSİYONERLİK ÇÖZÜM OLUYOR MU?

Pansiyoner olarak bir evde kalma nimeti (?) daha çok kızlara nasip oluyor. Çoklukla yaşlı kadınlar tarafından sunulan bu hizmet karşılığında, hem bir eve kavuşuluyor, hem de sabırlı olmanın yolları iyice belleniyor. Ve öğreniliyor ki, pansiyoner alan yaşlı kadınlar en ince detaylarına kadar tüm yaşamlarını, yedi sülalelerini, dertlerini, ve akıllarına gelen her şeyi anlatabilecekleri üste para veren dinleyiciler arıyorlar.

20-50 bin lira arasında para ödenen, çoğunlukla kahvaltılı ve akşam yemeği ücreti dahil olan, elektrik, su, havagazı, yakıt gibi harcamaların da paylaşıldığı pansiyonlarda da huzura kavuşmak gösterilen olağanüstü sabra ve hoşgörüyü karşın mümkün olmuyor. Eve giriş çıkış saallerinden, banyo gününe ve banyoda kalış süresine, gece ders çalışarak fazla elektrik tüketmeden, herhangi bir arkadaşın gelmesine dek bir çok şey sorunlar yumağı olup çıkıyor.

Tonton, düşünceli pansiyon sahipleri ise az bulduğundan, bu tür pansiyonlarda kalma olasılığı çok düşük.

Pansiyonerlik de sorunu çözmeyince, geriye okulu bırakmak dışında, tek seçenek kalıyor denenmedik: Bir ev...

YOLLAR AŞINMAZ, YA SINIRLER?...

Semtlere ve evlere göre değişiklikler gösterse de, ev kiraları öğrenci bütçesinin çok üstünde seyrediyor. Bu durum, bir kaç öğrencinin birleşerek ev tutmasını zorunlu kılıyor. Ama, birlikte kalınlarla anlaşmak bil yana, onları bulup biraraya getirmek de oldukça zor. Dahası yaşanacak evi bulmak da...

Bol ilanlı gazetelere her sabah göz atmak gözleri; ya da "tamam bugün" umuduyla, bir 'KİRALIK' yazısı görmeye hasret yollarda yürümek yolları aşındırma. Bu arada bir kaç komisyoncumak da gelinine katkıda bulunabilir. Bu aşamaların atlatıldığını varsayarsak, yeni evini öğrencilere verecek kadar cesur, fedakar, münevver insan evsahibiyle karşılaştıkça sonra da devr-i saadet başlamıyor. Çünkü evi gördükten sonra, evsahibinin fedakarlığının neredeyse bir zorunluluk olduğu, evi istenilen kiraya, öğrencilerden başka

tutacak daha zor durumda birinin epey zor bulacağı kolayca anlaşılıyor. Hemen hemen tümü bodrum katlarında, güneş alamayan, rutubetli, doğru dürüst banyosu, mutfakçı olmayan bu evciklerde, kulaklarda evsahibinin uyarıları, sağlığını ne kadarının yitireceği hesaplanmadan; ama kirayı ödedikten sonra ay sonunu getirebilmek için ince ince hesaplar yapıp yaşamayı göze almak cesurca bir karar sayılabilir. Kiraların görcece düşük olduğu semtlerin kent merkezine ve okula uzak olmasının doğurduğu ulaşım sorunlarına bir de eve biraz geç gelindiğinde ya da arkadaşların gelip gitmesi karşısında hedef olunan öğrencileri 'potansiyel suçlu' olarak gören komşuların yarı meraklı yarı sorgulayıcı bakışları eklenince verilen cesur karardan kuşku duyulmaya başlanabilir. Üstelik, evde dış dünyaya karşı kurulan cephe çözümlü, bazen açık açık yaşanan, kimi zaman da dile getirilemeyen anlaşmazlıklar insanları yavaş yavaş 'örpülü'yor...

Elbet, bir evi arkadaşlarla paylaşmanın bunca götürüsü yanında, pek çok getirisi de var. Yurtta olsun, pansiyoner kalınan evde olsun karşılaşılan baskıların türü evlerde değişiyor, ve daha çekilir oluyor. Her biri ayrı çevrelerden gelen ve bu çevrenin/ailenin değer yargılarına taşıyan insanlar biraraya gelerek yaşamaya, daha doğrusu zorlukları birlikte göğüslemeye, parayı, tasayı, sevinci paylaşmaya çalışıyor, direniyorlar. Ve gerek yurtta kalarlarken, gerek pansiyoner olanlar, zorluklarının çokça altını çizmeden bir evin özlemini duyuyorlar.

d) Hiçbiri

(1) DPT V 5 Yıllık Kalkınma Plan Destek Çalışmaları: 1
(2) Yeni Gündem, Sayı: 35

zorunda... İşte bu noktada YÖK, vizeler, yetersiz anfiler, harçlar, yüklü program vb. sorunlara, daha yavaş yavaş ve ivedilikle çözüm bekleyen bir daha ekleniyor: BARINMA SORUNU

Üniversite çağına gelmiş ve artık kendisine, yalnız kendisine ait bir mekâna sahip olmak isteyen, buna karşın çeşitli nedenlerden dolayı ailesi ya da akrabalarıyla birlikte yaşamak zorunda olan öğrencileri bir tarafa bırakır ki, olaya 'göçmen' öğrencileri açısından bakarsak, barınma sorununu çözümlenmek için kullanılan bir kaç seçenekle karşılaşıyoruz; yurtlar, pansiyonlar ve öğrenci evleri.

YURLARA GİREMEYEN BİR, GİREN BİN PIŞMAN

Yurtlar, evinden kısa bir zaman sonra ayrılacak öğrenci in de, ailesinin aklına gelen hemen hemen ilk seçenek oluyor. Yurtlarda hem görcece daha ucuz hem de daha rahat barınabileceği düşüncesi yurtları, "nerede barınacağım", "çocuğum nerede kalacak" so-

BEETHOVEN BİR DEVRİMCİYDİ

Devlet Cezaevi Komutanı Don Pizarro, hiçbir suçu olmayan Florestan'ı tutuklamış, gizlice cezaevinin en kötü hücrelerinden birine atmıştı. Florestan'ın karısı cesur, mücadeleci bir kadın olan Leonore'dir. Bu haksızlığa boyun eğmeyecek, suçsuz kocasını kurtarmak için erkek kılığında gardiyan olarak cezaevine girecek. Florestan'ın hücrelerinde öldürüldükten sonra kazıliverilecek bir çukura gömülmesi emrinin çıktığı gün, kocasını kurtarmayı başaracaktır. Cezaevi komutanının cezalandırılışı ile karı-kocanın sevgi dolu kucaklaşmaları, tutukluların ve halkın coşkusuyla birleşecek; haksızlığa karşı özgürlükten yana zafer sesleriyle kapanacaktır perde.

Bu sesler, operanın yaratıcısının özgürlük tutkusunun yankılarıdır aynı zamanda. 18'inci yüzyılda Sevil kentinde geçen olay, Beethoven'ın tek sahne eseri olan Fidelio'ya konu olmuştur. 57 yıllık kısa yaşamına, orkestra ve oda müziği için yazılmış yüzelliye yakın yapıt sağdıran bestecinin adı, bugün insanlığın evrensel kültürünün önemli bir parçası, çağdaş müziğin yaslandığı mirasın köşetaşlarından biridir. Klasik müzikle en ilgisiz olanlarımız bile en azından bir Beethoven adını biliriz, onun dokuzuncu senfonisi hiç klasik müzik konseri dinlememiş olanlarımızın kulaklarına bile pek yabancı değildir. Peki Beethoven'ın bir devrimci olduğunu biliyor muyuz?

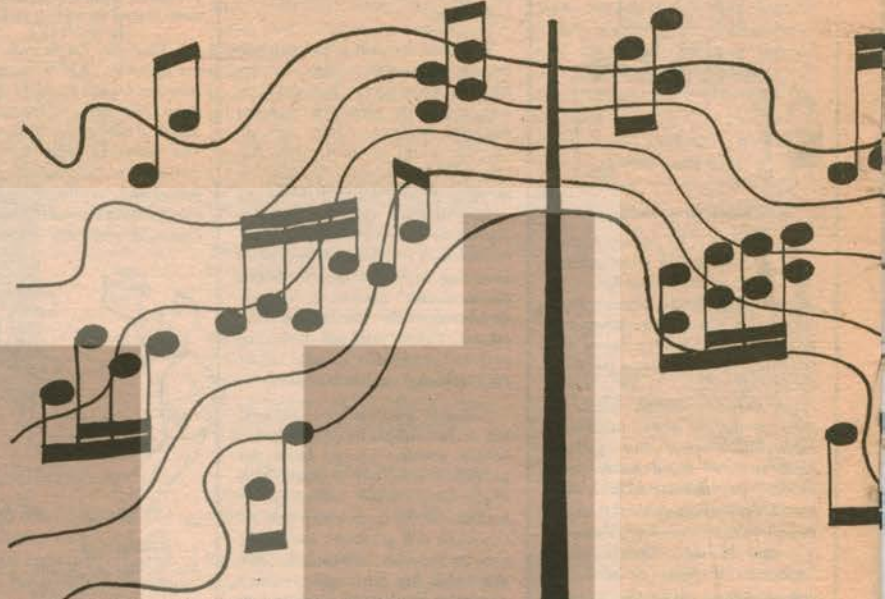
Fransız Devrimi yapıldığında ondokuz yaşındaydı Beethoven. "Eşitlik, özgürlük, kardeşlik" ilkelerini benimsemişti. Bunu müziğine yansıttı. Aristokratıya, özellikle de kilisenin egemenliğine duyduğu tepki, bu çevrenin benimsediği "klasik" ve "rokoko" tarzlarından sistemli biçimde ayrılmasına neden olmuştu. Müzikte yarattığı devrim, yepyeni bir teknik ve o güne kadar ulaşılmamış bir yalınlıkta yansıttığı karmaşık müzik yapısı ile gösterdi kendini. Ama onun devrimciliği, yalnızca sanatında kullandığı biçimle sınırlı kalmadı hiçbir zaman. Dönemin ilerici sınıfı burjuvazinin hedefleri, demokrasi ve bağımsızlık, müzik yazmasının asıl nedenini, içeriğini de oluşturuyordu. 1802 yılında bestelediği üçüncü senfonisini, bu ilkeleri benimsemiş görünen Napolyon'a adanmıştı. Ancak Korsikalı'nın 1804'de "imparatorluğunu" ilan edışı, onu öylesine büyük bir düş kırıklığına uğrattı ki, senfoninin adını "Eroica" olarak değiştirdi. "Bir zamanlar büyük olmuş bir alçak adama" yazdı notanın kapağına. Hem Goethe'ye olan hayranlığı, hem de bağımsızlık düşüncesine olan saygısı onu bu ünlü şairin kahramanı Egmont'un öyküsünü de müzikleştirmeye yöneltti. İspanya Kralı'na karşı bağımsızlık için ayaklanan Belçika ve Hollanda halklarının başkaldırısını yazdı Egmont Müziği adlı yapıtında. Türk Marşı olarak bilinen "Atina Harabeleri" oyun müziği ise, yüzyıllarca Osmanlı egemenliğinde kalan Yunanistan'ın bağımsızlık mücadelesini konu alır. Marş başladığında, uzaktan kılıç şakırtıları gelir yenigercilerin. Giderek yaklaşır, ama aynı müzik onların uzaklaşp gitmesine, sessizliğe gömülmelelerine dek vardır. Gençlik yıllarında başlayan kulak rahatsızlığı, 49 yaşında tam bir sağırılık halini alan Beethoven'ın pek iyi tanıdığı bir sessizliktir bu. Ama o sessizliğin içinde geleceğe kalacak büyük müzik yapıtları çıkarılmasını bilmiştir.

Dünya görüşü, sözler kadar açıklayıcı olmayan seslerde gizlendiğinde müziğin neye, hangi sınıfın çıkarlarına hizmet ettiği de doğrudan, nerede, nasıl yapıldığına, kime hangi yoldan ulaştığına bağlı oluyor. Ezginin çağdaş, evrensel müzik anlayışının neresinde olduğu da, gene yapıldığı toplumun kültürel geçmişi ve bu geçmişin bugün hangi sistem içinde özümsemiş geliştirildiğine göre saptanabiliyor. Bugün Nazım'ın dizelerini en ilkel ses kalıplarıyla birleştirerek sunan bir müzik parçası kolaylıkla 'devrimci' nitelik kazanabiliyor belki, ama sözleri kaldırın, o müziğin çağdaşlığı, hatta 'arabeskliliği' karşısında şaşkınlığa uğrayabiliyorsunuz.

MÜZİĞİN İŞLEVİ VE KLASİK MÜZİK

Fransız Devrimi'nin üzerinden iki yüzyıl geçti. Burjuvazi, bugün artık devrimci değil, gerici, karşı-devrimci bir sınıfın adı. Beethoven'ın müziği de çağ-

bakımdan müzik, tartışma götürmez biçimde edebiyattan ayrılır, ekonomik ilişkileri ve yaşam koşullarını gösteremez o. Ama öyle de olsa, bir Fransız filozofu bakın ne diyor- Dışişleri Bakanı olsaydım, ben öyle sanıyorum ki, Mussorski'nin müziği Sen Peters-

daş müzik kalıplarıyla karşılaştırıldığında devrimci değil artık. Peki nedir "devrimci müzik"? Beethoven'ın müziğini anlatırken, hep konulara bağvurmanın nedeni ne? Sözden bağımsız müzik, sözlü olmayan müzik neyi anlatabilir, nereye kadar anlatabilir? İlerici mi gerici mi olduğu hangi kistaslara göre belirlenir? Bizimki gibi, müzik geleneğinde çokselselik olmayan bir ülkede çokselselik müzik nasıl bir konuma gelebilir? Klasik müzik, neden burjuva kültürüyle özdeşleştirilir?

Günlük yaşamımızda en dolaysız biçimde yer alan, bize her yerde, her zaman doğrudan ulaşması olanaklı tek sanat dalı, tek anlatım, dönüştürme aracı olan müziğin üstlendiği işlev, biçiminin soyutluktan kaynaklanan bir ayrıncılık taşıyor. Doğrudan doğruya yararcı bir amaç gütmüyor belki, ama gene de gerçekliğin kavranmasında belli bir rol oynuyor. Bilimsel maddeci estetik şöyle açıklıyor bunu: "Bu

Devrimcilik, Çokselselik ve

Kl

burg'daki Fransız elçiliğinin göndermiş olduğu raporları anlamakta bana yardımcı olurdu. Doğrudur bu, çünkü müzik bir halkın ruhunu ve geleneklerini, belli bir toplumsal düzenin doğurduğu duyguları ve ölçümleri dile getirebilir gerçekten.⁽¹⁾ Ancak bu dile getirilişin ardındaki dünya görüşü, sözler kadar açıklayıcı olmayan seslerde gizlendiğinde müziğin neye, hangi sınıfın çıkarlarına hizmet ettiği de doğrudan, nerede, nasıl yapıldığına, kime hangi yoldan ulaştığına bağlı oluyor. Ezginin çağdaş, evrensel müzik anlayışının neresinde olduğu da, gene yapıldığı toplumun kültürel geçmişine ve bu geçmişin bugün hangi sistem içinde özümsemiş geliştirildiğine göre saptanabiliyor. Bugün Nazım'ın dizelerini en ilkel ses kalıplarıyla birleştirerek sunan bir müzik parçası kolaylıkla "devrimci" nitelik kazanabiliyor belki, ama sözleri kaldırırsın, o müziğin çağdaşlığı, hatta "arabeskliliği" karşısında şaşkınlığa uğrayabiliyorsun. Sözün müziği belirlediği -özellikle de kulağı

çoksesliliğin temeli olan armonik yapıya alışkın olmayan, tekil melodileri izlemekle sınırlanmış bir toplumda- yadsınamaz bir gerçek. Bu sınırlılık ise hem müziğin, içki sofralarının fon müziği, kısa bir dolmuş yolculuğunun tek eğlencesi, ders çalışırken iyi bir eşlik gibi işlevlerle başlayıp bitmesi, hem de belirli koşullarda üretilip sınırlı bir çevreye sunulan çoksesli müziğin, klasik müziğin giderek burjuvazinin tekeline girmesi sürecinde iyice daralıyor. Bir yandan yaşamımızdan kovuluyor müzik, yaşamımız müziksizleştiriliyor; birarada, hep bir ağızdan konuşuyla türkü söyleme, marş söyleme alışkanlığı iyice uzaklaşıyor bizden. Ötede, klasik müziği dinlemeyi öğrenme çabası içinde olmak bile bir garip "devrimci" mantık adına küçümseniyor. Günün birinde biri çıkıyor, "ben Nazım'ı arabesk söyleyerek halkın yaşamına soktum, dolmuşlarda çaldırdım" diyor.

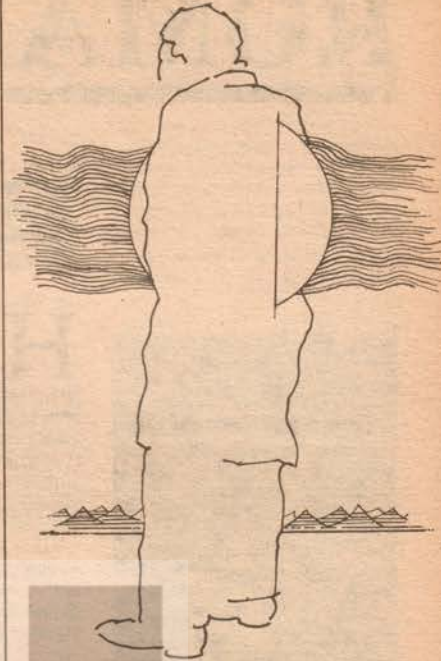
Kuşkusuz, bu kargaşa içinde evrensel kalıcılıkta olan, gelecektekine yana olan her şeyi yaşamın bir parçası yapmayı her alanda olduğu gibi, müzikte de öngören bir anlayış, TRT'ye, resmi müzik eğitimine ve plak-kaset piyasasının kurallarına karşın mücadelesini hep sürdürdü, sürdürüyor. Bu mücadelenin

aklımıza getirdiği ilk ad Ruhü Su. "Devrim sözcüğünden, uygarlığa, özgürlüğe ve insanca bir yaşama yönelik çabaları anlıyorum. İster hazırlayıcı, ister yansıtıcı olsun, sanatın da hem bu çabaların içinde, hem bu çabaların bir sonucu olarak varılması gerekir." diyen Ruhü Su, klasik müzik ile devrimci müzik üzerine düşüncelerini çokseslilikte birleştiriyordu: "Klasik batı müziği sözünden, çoksesli müziği anlıyorum. Bugünkü çoksesli batı müziği aşağı yukarı bin yıldan beri Batı'da gelişen bilimin, sanayinin ve teknolojinin, kısacası, Batı Toplumunun ulaştığı kültür düzeyinin ürünüdür. Bu gelişme, çoksesli müziğin hem yerini, hem de ulaşılabilir olma koşullarını anlatır bize."⁽²⁾ "Müzikte ileriye dönük olmamanın, devrimci olmanın ölçüsü nedir? Bu ölçü her toplumun içinde bulunduğu koşullara göre değişebilir. Örneğin bir Batı toplumu için devrimci müzik 'çoksesli müzik'tir' diyemeyiz bugün. Çünkü müziği çoksesli olduğu halde kapitalist bir düzen içinde olan Batı toplumları var. Ama bizim toplumumuz için 'devrimci müzik çoksesli müzik'tir' diyebiliriz. Hele devrimini gerçekleştirmiş bir toplumun müziği mutlaka çoksesli olacaktır. Bir şeyi çağımız içinde geldiği yerden başlatmak devrimci düşünceye en uygun olanıdır. Müzikte de ölçü bu, bizim toplumumuz için."⁽³⁾

Müziği ilerici, devrimci bir anlatım aracı olarak geniş kitlelerin yaşamının parçası yapmak; halk müziğini, klasik müziği, politik şarkılardan çocuk şarkılarına marşlara uzanan bir yansıtma geleneğini tüm çeşitliliğiyle toplumsal yaşamın unsurları haline getirmek; çoksesliliği, müzikteki evrensel formların tümünü birtoplumun tüm kesimlerine benimsetmek hiç kuşkusuz, ancak müziğin üretilmesinin ve tüketilmesinin koşullarının tümünden geçtiği bir sistemde, sosyalist bir ülkede mümkündür. Geçtiğimiz günlerde ülkemize gelecek konserler veren Sovyet kemancı Victor Pikayzen'in dediği gibi, "Klasik müziğin de, halk müziğinin de, başka halkların müziğinin de, protesto şarkılarının da öyküsünü ilkökul çağındaki çocuklara anlatmakla müzik kültürünün ilkadımları atılabilir ancak". Beethoven'in yaşamını, Fidelio'nun öyküsünü öğrenmek bile müziği anlama çabasının önemli bir parçası olabiliyor. Bu çaba, hiç kuşkusuz, tek seslilik ve söze bağlılık sınırlarını zorlamakla da, klasik müzik gibi evrensel bir anlatım biçiminin yaşamımızın dışına çıkarılmasına karşı durmakla da, türkülerimizi geriye dönük her adımı, her yozlaşmaya karşı ama gelişmeye açık her değişimin yanında yer alarak ısrarla söylemekle de bağlantılı. Her türlü kısırlaşmaya karşı çeşitliliği, ileriye, evrenseli savunmak gerekiyor. 1985 yıl'ında ülkemizde konserler veren genç Kübalı piyanist Jorge Luis Prats'ın bu çeşitliliğe ilişkin olarak ülkesinden verdiği örnekle yazımızı bitirelim:

"Devrim öncesi bir işçinin klasik müzik dinlemesi olanaksızdı. Devrim ise altyapıyı ve bunun etkisiyle tüm üstyapısal kurumları olduğu gibi müzik yaşamını da kökünden değiştirdi. Müzik toplumsallaştı. Şimdi herkes ülkenin her yerinde istediği müziği dinliyor, yapıyor, yaratıyor. Şimdi her şey gibi klasik müzik de yaşamın gerçek üreticisi olan işçilere ulaşabiliyor. 'La Nueva Trova' (Yeni Truva)'dan klasik müziğe, folk müziğinden bale müziğine tüm türleri çağdaş bir anlayışla kucaklayan bir kültür politikamız var. Tüm Kübalar bu kültür hareketinin içindeler sanki."

1. Avner Ziss, Gerçekliği sanatsal özümsemenin bilimi: Estetik, De Yayınevi, Mart 1984.
2. Ruhü Su-Sadık Dikna Erden, "Yöresellikten Ulusalığa-Ulusalıktan Evrensellik'e" Bilim ve Sanat Dergisi, Aralık 1985.
3. Ruhü Su: "Müzik halkın ölçümlerini dile getirmelidir", Yürüyüş Dergisi, Mayıs 1976.
4. Jorge Luis Prats: "Gerçekçi Müzik Dünyaya Doğru Kavrar", Bilim ve Sanat Dergisi, Aralık 1985.

Deniz Feneri'nden

barba hristos'un anlattıkları:

ay yıkılınca üstümüze

hep yol boyunca düşündüm bunları
sadece kuşların aralancına ölümün kapısı
şarkı söyleyen çıplak ve yalnuz.

sesleri çarkların ve dişilerin
seslerine benzeyen kuşlardı.

babam derdi ki,
"bütün tiranlar ölümlüdür"

"acılı günlerde daha çok konuşacaksın
ama zorda kalınca da susmasını bileceksin"

eskiden merdiven altlarına gizlenen gölgem
o saklı bulutların izlerine yapışmış
gök köpürdüğü zaman çılgin dişlere dalan

çocuktu.

gümüş kararmıyordu ıslak değildi yağmur
iğdelerin ve keçi boynuzunun üzerinde
henüz gezinmemişti kanlı ellerimiz.

ay yıkılınca

ay yıkılınca

koca bir çınar gibi üstümüze
sislerin arasında kırmızı bir ay.

kimi sözleri söylemeye sevdâ yetmemişti
aşkın bile umarsız halleri olurdu
peki şimdi kim bildirecekti ateşin vaktini

bize.

Behçet Aysan

Alev Sevinç

1986 Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Odülü
"Deniz Feneri" adlı şiirinden

asik Müzik

ROMAN SANATI ÜZE

Çağdaş anlatı, uzamdan ve zamandan ayrılarak düşünceyi üreten dizgede, akışın durması esasına dayanıyor. Bizim çağdaş romancılarımız, bu esasın zorluğunu sezememiş görünüyorlar. Tarihsel uzamdan ve zamandan uzaklaşarak cinsel sayıklamalara, uydurma devrimci uyarlamalara yaslanarak roman yazdıklarını sanıyorlar.

Her insanın yaşamında, ilginç olaylar vardır. Gezdiğimiz, gördüğümüz değin değişir, çeşitlenir tanıdığımız insanlar. Avcı palavrasını, hep bu gözle görmüşümdür. Kimi zaman, içki masalarında, topluluklarda, söyleşideki dostlardan birisi, "Yaz yahu, bunları!" diye atılır. O an, gerçekten, bu insanların yaşamlarını yazın tarihine armağan etmeliyim! diye geçiririm içimden. Kimileri, salt içinden geçirmekle de kalmayıp coşkuyla söz veririm oradakilere. Ama, ertesi gün, düşünürüm. 'Bu kişinin yaşamından alacağım herhangi bir kesit, insanın evrensel yolculuğuna, hangi katkıda bulunacak?' Yanıtım, bu insanın yaşamından insanın serüvenine bir katkıda bulunamayacağı biçiminde gelişir; o insanla ilgili bir anıyı, yüz kez anlatsam bile, onun yaşamının sanata dönüştürebileceğini anlarım.

Kökeninde, yaşam öykülerinin iyi birer yazı ürünü olabileceğini düşünsem bile, onların birer yazın ürünü olabileceğini düşünemiyorum. Ancak, herhangi bir yaşamöyküsü, sanat ürününe tuttuğu aynasıyla bir katkıda bulunabilir ve bu katkısı derecesinde değerlendirilebilir. İlginç bir kişinin, topluma önemli yararları dokunmuş birinin, üstün yetenekleriyle insanlığı ahlaksal, duygusal, zihinsel açılarından iyi örnek olmuş kimsenin yaşamı, test başına, ilginç bir inceleme ve araştırma konusu olabilir. Öyle ki, bir sanatçı, kendi yaşamından aldığı kesitlerle, özünün ruhsal yapısını, sanat sürecini, dizgesel biçimde inceleyebilir, ama böyle bir yaşamöyküsü, yine de roman olmaz. Belki, birçok öykünün, oyunun ya da romanın yazınlarında gereç (malzeme) olarak kullanılabilir. Yaşamöykülerinin, sanatsal üretim açısından, yalnız şiir ürününü açıkladığı savını geçerli sayabiliyorum. Coleridge, Thomas Pöole'e yazdığı bir mektupta, yaşamöykülerinin çağdaş dizgenin oluşmasındaki önemine değinir. (Letters, 1797 Şubat, C. I. s. 4). Coleridge, Biographia Literaria'da, kişinin ahlaksal, duygusal ve zihinsel gelişimini özümsemeye çalışan görüşlere yer veriyor. Salt bu açıdan bile baksak, yaşamöyküsü, herhangi bir etkin kişinin yaşadığı olayların anlatımıdır, ve bu durumuyla, yaşamöyküsünün sorunları, tarihinin sorunlarıyla çakışır. Oysa sanatsal üretimin sorunları çok ayrıdır.

Kıssı, herhangi bir yaşamöyküsü, bir bilime, belki ileride bilim niteliği

kazanabilecek bir alana gereç olabilir, katkıda bulunabilir, ama salt kişinin başından geçmiş yaşamış bir olayı içeriyor ya da yansıtıyor diye, bir sanatsal ürün olan romanı oluşturamaz. Roman, bir anlatı biçimidir. Tarihte tanıdığımız anlatı biçimlerinin üzerine, ilk kez Aristo düşülmüştür. Her zaman, bilginin dizgesel olarak kavranmasından yana olan Aristo anlatı sanatını, destan, mit (efsane) ve trajedi olarak düşüntüyor. Destanla miti, tarihten çok felsefeye yakın buluyor. Destan, ilkel komünal toplumların başlattıkları bir anlatı türü olarak düşünülebilir. Giderek, kişinin Tanrısallaştırıldığı aşiret toplumlarında, Tanrı'nın olağanüstü niteliklerinin devredildiği toplum önderinin, toplumun tarihiyle bütünleşen yaşamının çeşitlendirilmesi, geniş coğrafya alanlarında fiziksel olarak büyümesi, bu büyümenin sonucu, yeni yeni örgellerle (motif) zenginleşmesi, destanı, bir gerçekliğin yansıtıcısı olarak geliştirmiştir. Köleci toplumlarda, giderek 'tanrı insan' yerini yitirmeye başlamıştır. Feodal toplumlarda, yeni üretim biçiminin gereği, 'tanrı insan'ın doğuştan üstünlüğü, Tanrı'ya hizmet yoluyla 'tanrıyla bütünleşen insan'ın üstünlüğüne dönüşmüştür. 'Evliya, ermiş kişi, aziz' gibi kahramanlar, bu dönem, anlatı sanatının kişilerini oluşturmuşlardır. Feodalitenin yıpranmaya başlaması, olayların kahramanların, tapınaklardan, tekkelerden kurtarıp kırsal yaşamdan seçmiştir. Çünkü, feodaliteye karşı çıkışın ilk izlerine, ezilen kitleler, kırsal kesimde rastlanmıştır. Kimi, bir bey kızına tutulmuş bir aşkın, kimi, bey kervanını soyup köylüye dağıtmış eşkiyanın, kimi, kaleler yıkılmış bir alpin yaşamı, anlatı konusu olmuştur. Ve sonunda, burjuva toplumunda, yeni toplumun insanını anlatmak üzere romanlaşmıştır anlatı.

Roman, bu tarihsel gelişiminden uzaklaşarak salt eğlenme yeteneklik, vakit geçirme ürünü olarak düşünmek, her yaşamöyküsünün bir roman olabileceğini varsaymak, romanı hafife almak anlamını taşır. Oysa, roman, çok ciddiye alınması gereken bir sanat ürünüdür. Her şeyden önce, roman kahramanı, tarihsel süreçten seçilmiştir. Oblomov'un eşsiz bir roman kişisi olarak süreklilik biçimde örnek gösterilmesi, feodaliteden burjuvaziye geçerken uyum sağlayamayan bir soyunun yaşamını yansıtmasıdır, Hüseyin Rahmi'nin Utanmaz Adam'ındaki Avnussalâh'ın seçimi de boy-

ledir. Halit Ziya'nın bütün kahramanları, hatta yardımcı kişileri bile, tarihsel süreçten ürünüdürler. Toplumsal bir dönüşümü yansıtırlar tümü de. Reşat Nuri'nin her kahramanı, böyle bir niteliği yansıtır. Feride, feodal düzenin inancına, kültürüne, toplumsal yapısına ters düşen bir kadındır. Osmanlı toplumunda, iş yaşamına giren bir kadının karşılaştığı yaşam zorluklarının ötesinde, Osmanlı toplum yapısının kadına verdiği yeri, abartısız biçimde anlatmaktadır. Kemal Tahir'in 'Türk insanını arama'sı, bir romancının sanatsal davranışının net olması gerektiğini çok yalın olarak ortaya koyar.

'Ben olay anlatıyorum!' diyerek roman yazılmaz. Roman, her şeyden önce, bir yapı sorunudur. Salt, tarihsel süreçten bir insanı olarak da roman yazılmaz. Halide Edip, en güzel tanıttır. Romanın bir estetik amacı vardır. Anlatılan konunun tam bir tutarlılığı olmalıdır. Ve en sonunda, amacına yakışır bir etkiyi hesaplamalıdır. Demem o ki, roman, yaşamdan özgün olarak yapılmış bir seçimi ifade eder. Yoksa, birtakım duyguları, istemleri etkileyecek, onları yanıtlıyacak ve doyasınacak olaylar, roman olmaz. Bir romanın yaşamla bağlantısının nasıl kurulduğunu anlayabilmemiz için, yazından bağımsız birtakım bilgilere sahip olmamız gerekir. Genellikle, iki türlü doğrudan söz edilir: Tarihsel doğru ve düşünsel doğru. Düşünsel doğrular, kavramlardan, önermelerden ve geneleçerlilikten oluşmuş görünür, daha doğrusu, bunlarla anlatılabiliyor. Oysa, sanatsal ürünler, bunlardan çok az yararlanıyor ya da hiç yararlanamıyor. Sidney, "Şair, hiçbir şeyi olumlamaz, bundan dolayı da, hiçbir zaman yalan söylemez" diyor. Olumlama yapılmadan söylenen her söz, anlatılan her olay, yansıtılan her durum, bir tarihsel tanklık ifade etmediği gibi, ille de olmuş bir olayın günlüğü değildir. Dünyanın ve toplumun imgesel yolla değiştirilmesini amaçlayan bir yaratıdır roman. Bu açıdan bakıldığında, romanın bir kurmaca olduğu, gerçekliğin kabaca bir yansıtması olmadığı, bütün bunlardan daha ciddi bir yaratım ve yansıtıcı görevi yaptığı anlaşılır.

İşte bu noktada, romanda gerçeklik sorunu ortaya çıkıyor. Kaynağında, sanatta gerçeklik sorunu, yüz yıllardan buyana tartışılan bir konudur. Ne ki, gerçekliğin yansıtılma yöntemi üzerinde çok durulmuyor. Sanatta gerçeklik tartışırken, bana göre, gerçekliğin kendisi değil de, yansıtılma

yöntemi tartışılmalıdır. Çünkü, gerçek'in ve gerçeklik'in ne olduğu, felsefenin tartışılabileceği sorunlardandır. Çoğunca, sanatsal gerçeklik'in sıradan gerçeklik olmadığı gibi bir kanı vardır okurlarda. Bu kanı bile, romanın kurmaca olduğunu göstermeye yeter. Kurmaca olduğuna göre, yaratının üst düzeyde olması, en azından, günlük olandan ve güncelden sıyrılmış bir algular dizgesini yansıtmaya bekleniyor. Oysa, kurmacanın gerçekliği, inandırıcı bir yaşam yorumu etkisi bırakmasıyla, her durumun, her ayrıntının, her örgeenin sıradan yaşamdan seçilmesiyle sarsılmaz. Gerçeklik, doğalcılık, gerçeküstüçülük ya da bunlar gibi birçok yazınsal ve düşünsel kuramlar, birer estetik kavrama, imgeleme sorunu olup 'gerçek'in değişik yansıtılması, aygınlaması ve yanılması biçimleridir. Tartışılması gereken, sanatın işlevidir. İşlevini yerine getiren sanatsal ürün, kendi tarihinde yerini alır.

Sanat, yaşamı yüceltir, soyulaştırır, giderek ülküleştirir (idealize eder). Bu da bir şavdır, bir işlevdir. Bu işlevi yerine getirmeye çalışan kuramlar, yönelişler, öğretiler vardır. Ama düşünmeliyiz ki, salt birer kuramdır, yönelişler, öğretiler, sanatın özü değildirler. Bir romancı, bir olay, bir durum anlatmaktan çok, bir dünya sunar okura. Yani yüzeysel dünyadan farklı 'anlatılan bir dünya' kurar. Ama, bu 'anlatılan dünya', deneysel dünyayla örtüşen yanlar taşır. Bir bakıma, romancı, deneysel dünyayla örtüşebilen bir dünya anlattığı ölçüde büyür. Yaşama benzerlik ya da uygunluk, herhangi bir ayrıntının gerçek olaylara tipitipine uymasıyla ya da 12 Eylül ürünü müzir kurulların değerlendirme yöntemleriyle araştırılabilir. Ne ki, bu tür değerlendirmeler ve araştırmalar, yaşam deneyimizin tam orta yerinde kalırlar. Romancı değerlendirmek, kurmacayı bulmak, ona bakmak demektir. Romancının dünyası, evrensel boyutları kavrayacak gerekli öğeleri kapsıyorsa, anlattığı durumu ya da olayların boyutları sınırlı kaldığı zaman bile, derinlik ve önemlilik taşıyorsa, estetik yansıtılmanın sıra düzenine göre özenle kurulmuşsa, romancı büyütür. Plastik sanatlar, genellikle, uzama bağlı sanatlar olarak bilinirler. Bunun karşısı, yazınsal sanatlar, 'zamana bağlı' yaratılar olarak düşünülür. Anlatı'nın tarihle bağlantısı, buradan çıkmasıdır. Öykü (kurmaca), history sözcüğünden geliyor zaten. Demem o ki, öykü, tarih yazımından kaynaklanıyor. Destanlar, efsaneler, halk hikâyeler, bilimsel tarihin gelişmediği dönemlerdeki toplumsal değişimleri yansıtan anlatılardır.

Öyküleme (kurmaca), toplumsal gelişmenin ve değişimin öylesine tarihidir ki, tarih olmamasına karşın,

toplumbilimsel çözümlerlerde yararlanılan en önemli kaynakça olmuştur. Roman için hiç kimse, 'roman olan budur', diye bir kural koymaz. Hatta, bugüne değin, 'bu romandır, bu roman değildir' diye kesin bir yargıya varılamamıştır. Ancak, destanlardan başlayarak bir gözlemleme girişirse, evrensel anlatı biçiminin büyük tarihsel sonuçları içeren kara ve deniz yolculuklarını konu aldığı görürüz. Oğuz Destanı, Şehname, Kalavala, Odise's, Moby Dick, Don Quixote, Gazap Üzümleri (ülke içinde de olsa), Atala ve René ve hepimizin çocuklara salık verdiği gibi Robinson Crusoe, böyle yolculukların öyküleridir. Savaş ve Barış ile Kara ile Kırmızı'nın öykülerinde de, aynı yöntemlerden yararlandığını görüyoruz. Bu romanlardaki kahramanlar da, genin bir coğrafya alanında, türlü yaşam biçimlerini harmanlar. Büyük savaşlar, tarihsel değişimleri gerektirdiğinden, o savaşların anlatımı da kurmacanın (öykülemenin) gereçleri oluyor. İlyada, Yaban, Yorgun Savaşçı, Spartaküs, Kaput bunlardandır. Büyük ailelerin oluşumları, yükselişleri ve dağılımları, romanın seçtiği konulardandır. Buddenbrooks Ailesi, Cevdet Bey ve Oğulları, bu türün örneklerinden sayılabilir. Kısası, tarihsel ve toplumsal çatışmaların kurmacanın gereçleri. Konular, her zaman bir çatışmayı içerir: Doğa-insan, birey-toplum, birey-birey, birey-kendisi vb. Çatışma dramı doğurur. Çatışmayı yakalamayan anlatılar, dramı yakalayamazlar. İçedönük bir çatışma bile, bir arayaş yolaçabilir. Kafka'nın Triol'u, bunun en güzel örneklerindedir.

Çağdaş anlatı, uzamdan ve zamandan ayrılarak düşünceyi üreten dizgede, akışın durması esasına dayanıyor. Bizim çağdaş romancılarımız, bu esasın zorluğunu sezememiş görünüyorlar. Tarihsel uzamdan ve zamandan uzaklaşarak cinsel sayıklamalara, uydurma devrimci uyarlamalara yaslanarak roman yazdıklarını sanıyorlar. Dikkat edilirse, romancının dünyasının deneysel dünyayla örtüşmesinden söz ediyoruz. Bu, romanın büyük değişimleri algılaması ve algılatması anlamını taşımaktadır. Zaman, yaşamın ciddiye alınmasını ölçütüdür. Son yıllarda, en çok satan kitap listelerinden adları düşmeyen romanları okumak, ciddiye almayan insanlara, Latife Tekin'in Berci Kristin Çöp Masalları'nda, sözümona toplumumuzun en büyük sorunlarından birisi olan gecekondular yaşamından kesitler veriliyor. Bir kurmacadan çok bir yığıma var bu romanda. Grev, cinellik, cinayet, devlet ve emekçi sınıfların çatışması, kadın sorunu, kumar ve içki, kısası her türlü çatışma. Ancak, romanın vazgeçilmez ve yadsınamaz özelliği olan kapsayıcılık niteliği yok. Basit

görüntülerden roman çıkarılmaya çalışılıyor. İpuçlarını, bu yapıtındaki Tırindaz Fidan'ın konu kadınlara verdiği yatıp kalkma derslerinden çıkardığımız Gece Dersleri'ye, özüm-senememiş içkonuşmalarla, canlandırılmamış eylemsel konuşmalarla, betimlemelerle, betimlemelerin aralarına katılmış özetlemelerle, yorumlarla, geriyedönüşlerle örülmüş bir sayıklamadan başka bir şey değil. Bir devrimcinin yaşamında her şey eksiksiz ve doğru değildir elbette, ama toplumu gerçekçi romantizm diye bir şey de vardır.

Mehmet Eroğlu da, Geç Kalmış Ölü'nde, kod adlarıyla yansıtmaya çalıştığı kahramanlarını, devrimci gençlerden seçmiş. Bir tuzığa düşmüş Eroğlu. Kaynağında, Hasan Bey'in, Kör Abdu'nun, N. Fuat'ın (Fuad'ın değil), Beatrice'in geçmişlerinden biraz biraz söz ederek romana yaklaşıyor. Ne ki, asıl kahramanların yaşamları, romana girdikleri yerde kalıyor. Roman kişileri, yaratılmış dünyanın kişileri olduklarından, tüm yaşamlarıyla bilinmelidir. Klasik romandaki kahramanların doğumlarından ölümüne değin işlenmeleri, böyle bir zorunluktan kaynaklanmaktadır. Elbette ki, çağdaş roman, klasik romanın estetiklerini kullanmayacaktır. Ama, Vedat Türkali'nin Mavi Karanlık'ındaki Korhan gibi, Nergis gibi, Özgür gibi, alkol ve şehvet bunalımları arasındaki karton kişiler de olmayacaktır. Şaşıyor muyuz, devrimcilerin cinsellikten ve alkolden başka dertleri yok mu? Hele, nedir Pınar Kür'ün

O çok satan Asılacak Kadın'ındaki kurmaca? Pınar Kür, romanın, insanın zaman içindeki görünümü olduğunu bilmiyor. Melek'in bacalarının arasına dalmış, Yalçın'ın tutkusal davranışlarını gölgelemiş, olmuş bir roman. O olaydan roman olmaz. Kırmızı Pazartesi'nden roman çıkmış ama, Marquez, orada tarihsel süreçteki insanı yakalamış. Sözü ettiğim romancılarımız, yaratılmış dünyanın deneysel dünyayla örtüşmesini gerek görmedikleri şiirsel bir çevreye algiyarak roman yazdıklarını sanıyorlar.

Kısası, her yaşam, roman olmaz. Her zaman, herkesin bir aşkı vardır. Ama, romanda yansıtılacak aşk, Askinya'nın aşkı olmalıdır. Tarihsel süreçte yakalanmış türküsel bir aşkıdır. Romanda, zamanın önemine değiniriz. Çünkü, yer, simgeleşmeye çok uygun olduğunda, özellikle kimi çağdaş akımlarda, 'atmosfer'e ya da 'ton'a döndürür. Ortaçağın karanlıklarında yazılan anlatılarda, hep böyle ton'lar yer almıştır. Henry James, Kurmaca Sanatı'nda, "Kişi, olayın belirle mesi, olayda kişinin canlandırılması değil de nedir?" diye soruyor. Ruslar, bu yüzden, anlatının kuruluşuna "örgeleme" diyorlar. Yani, roman, küçük küçük örgelemler, ayrıntıların üst üste konulmasından oluşan bir yapıdır. Örgeme, sıralamayı, hızı ve araçları kapsar. Her akımın örgeme yöntemi farklıdır, ama değişmeyen bir şey vardır: Bir şeyin öyleymiş gibi görünmesi, öyle olmasından önemlidir. Tarihsel süreçte yakalanmayan kişi, bu yüzden, roman kişisi olamıyor. ●

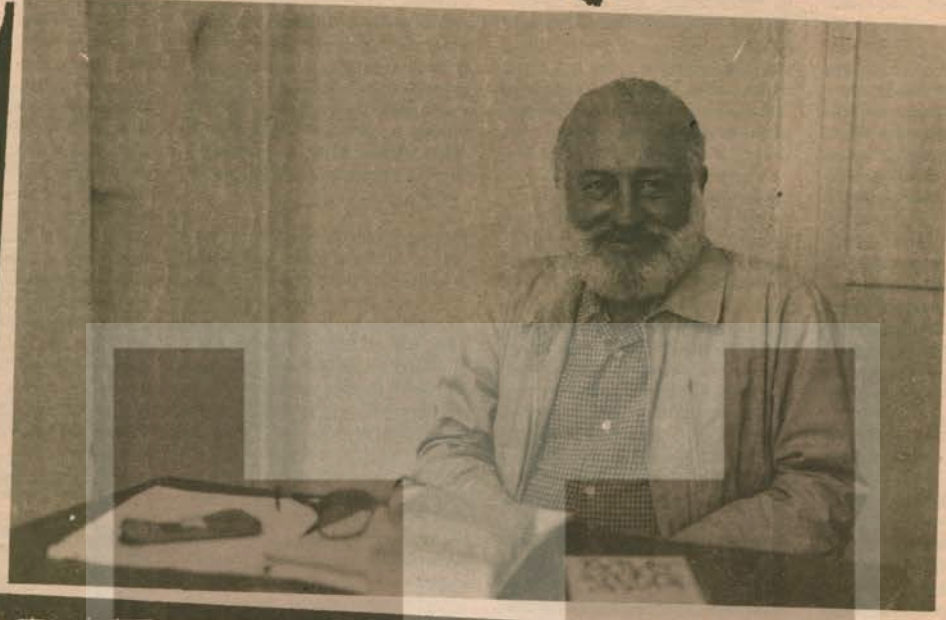
Lirik

Aklıma bahar düşmeden
ak düşen saçlarıma
gönülünü takivermen gülüm
sana çok değil,
her şey
bana çok görüldü.
Bir kapı önüde
yüzüme değiyor oysa
soluğunun kumruları.
Her şeye rağmen insanın
geç kaldığını anlaması
ne kadar acı!..

Hüseyin Atabaş

ÖZCAN YALIM

Nuri İyem'in Kadınları

Bastırmiş gözlerinin gizemli karanlığı
Kaşları mavzerler gibi çatılmış
Yüzyılların acısıyla bilenmiş dudakları

Susuz kıraçlardan bakıyorlar
Kerpiç damlardan
Tarlalardan

Bir ortaçağ yangını bakışları
Elleri buğday kokuyor
Toprağa kök salmış ayakları

Doğalı Güzelleme

Gözlerinin yangın gecesinde
Yüreğim çıra
Sen ilkyazın keklik çağlıtısı-canım!
Ben
Güz yeliyim göveren ormanına

Ne albeni bu
Altın tarlası güzelliğinin
Ekin dalgası saman tozgunu -canım!
Ben başak yorgunuyum buğday sürgünü
Sen
Dövenimsin dirgenim harmanımı kaldırmaya

Ayçiçeği

Ayçiçeği güne bakıyor
Çin'e çekili gözleri
Sesine anlar konup kalkıyor
Sapsarı akıyor sözleri

İlkyaz sürer sanıyor ağaçta çimde
Bilmiyor içlenmeye eğildiğini
Yıllardır salkımsögütlerin içimde
Hele bülbül dökümüne doğru - güzleri

Dere

Çakıllarda sıçrayan
Güç taşıyan çam iğneciklerini

Ama akıyor

Yalnızlar 3

Delilerevinde

Öyle yalnızdı ki adam
Kendisi bile yoktu yanında

Onlar

Suyun yandığını gördüler
Doğru bir sevdayı yaşadılar
Yanlış bir sevgiliyle

Çöl değildiler
Çöle sürülen güldüler
Kurudular
Küstüler
Ama
Gül koktu çöl

Koray Biçer

Gözler Büyürken

Beyinler

Küçültülüyor

hammer tarzı bağımsız çalışmanın engeli yoktur. Arka sokaklar oldukça potansiyel suçlar olacaktır, potansiyel suçlulardan bilgi toplamanın da yasalarca engeli ortadadır. Bizim de hak vereceğimiz bir ortamda Hammer'e iş düşmektedir. Arka sokak sakinlerinin yüzüne bakıldığında tümünün yedi göbek öncesi ve sonrasında katliamlar ve soygunlar yapılmış oldukları açık değil midir? Doğması oğlana dön biçen kafa sorunları Hammer'e çözdürülecektir. Hammer olmazsa Taggart'ı, o olmazsa başka biri çıkaracaktır. Baki Tuğ da rahat bir soluk alacaktır.

Hammer sorunlarımızı kanallardan birinde çözerken "öbür kanalda acaba ne var?" telaşına düşenler, "Ronald Ray Houston" da isimli doğaçlama diziyi atladılar. Ronald Ray isimli biraz kilolu bir kişi Houston'daki bir sağlık ticarethanesine gelecek sağlık kontrolünü yapacaktır. Ronald kontrol eden doktorlar cerrahi bir girişim gerektiriyor söylemişlerdi. Ronald Ray bir başbakandı. Yayılan haberle Tahtakale yerinden oynadı bir anda. Ray dünya gözüyle vatandaşlarıyla veda etti, onlardan hayır dualarını isteyen bir televizyon konuşması yaptı. Ucuz işgücü yaratmada usta olan Ray için duacılar üzerlerine düşenleri yaptılar. Başkanı bulunduğu parti meclisine, büyük Amerikan şirketlerinin şefleri gibi bir ses bandı gönderdi. Meclis grubu derin bir üzüntüye gark oldu. Tedirgin bir bekleyiş başlamıştı artık. Köprü satılan, baraj alışverişleri, öte dünyanın bu dünyadaki egemenliğine ilişkin gelişmeler, gelin-kaynana fikir savaşları, enflasyon, radyasyon, adamcağızın yüreciği dayanamamıştı. Dayana-

mazdı da. Memleketin sorunları yetmezmiş gibi gittiği ülkelerin ekonomik sorunlarına da çözümler arıyordu. "Serbest piyasaya geçin, devleti illegale indirin" öğüdü ile tarihe geçiyordu. Ray'ın büyük sırrı artık kamuoyuna malolmuştu. Kimileri ikinci bir adam arayışına girmişlerdi bile. Ameliyat günü geldi çattı. ray bir gelin gibi süslendi, eteklerine kur'an-ı kerim, nazar boncukları iğnelendi, tekbir nidaları ile ameliyata alındı. İçerdeki odadan ses geliyordu. Ameliyatın riski yüzde üçü ama Ray bir başbakandı, yeri doldurulabilirdi. Ameliyathane kapısı açıldı, doktor ihtilul gözlerle bekleyenlere baktı, yaşayacak dedi. Doktor Aslan hergün Ray'ın sağlık durumundaki gelişmeleri TV ekranından aktarıyordu. İnsanların bu önemli olayı anlamadıkları gibi bir vargıya ulaşan TV yöneticileri aynı gelişmeleri bir dakika sonra Houston'a özel gönderilen spikere aynı sonuçları anlatıyorlardı. Anlayış kit bir topluma karşı karşıya olmanın bilincinde iki saniye sonra Ray'ın partisinin sözcüsü "bakalım anlamamız mı" anlayış ile aynı gelişmeleri bir de vatan toprağından dinletmek nasıl olur diye bir deneme yapıyordu. Dinliyorduk. Telgraflar telefonlar, mektuplar yayıyordu sağlık ticarethanesine. Derken yeşil gözü hemşire Mary'nin açıklamaları telex görevlilerinin içini gıcıklatıyordu. Ray'e özel ilgi gösteren mary, onun çok seksi bir erkek olduğunu fısıldıyordu. Ray'deki olağanüstü irade ve yaşama direnci çekmişti, sağlık habertleri hem bir gizem içinden süzülerek veriliyordu, ray'ın ekran başına çıkmasını arzuluyorduk ki, eşi koluna girerek ropdşambri içinde karşımıza getirdi onu. O huup diye radyas-

yonlu çayı içen adam gitmiş, sinir kupa bir adam gelmişti. Telefon, telgraf, uydu aracılığı ile gelen tüm şifa dileklerini bir kitapta toplayıp entelektüel bir faaliyet yapacağına açıklarak konuşmasını sürdürdü. Duacılarla duaları için teşekkürlerini ilettiler. Arada bir bacak dekoltesini örtmeye çalışarak anlatıyordu. Elinde yazılı metin ve kalem olmadığı için sık sık yinelemelerde bulunuyordu. Duacılarla tekrar tekrar teşekkürü borç biliyordu.

Doktorları Ray için bir yasaklar dizisi hazırlamışlardı. Ray artık rüzgara karşı yürüyemeyecekti. Karısı yanında sigara içemeyecekti. Alanlarda konuşamayacaktı. Ama Ray iyileşir iyileşmez daha güçlü olarak döneceğini, bitirmesi gereken iş olduğunu söylüyordu. Filmin etkisi giderek yerini ekran işkencesine bıraktığında, basında sağlık ticarethanesinin Ray'a ayrılan bölümündeki dedikodulara kaydı ilgi. Ray'a ayrılan katta bir anda yangın alarmleri acı çalmaya başlamışlardı. Houston'a pikniğe giden ekâbirler içtikleri sigaradan dumana duyarlı alarmlerin çalışmasına neden olmuşlardı. Bir hengame, bir gürültüdür gidiyordu. Ray 'boğa gibiyim, beni artık salın' diyor-du!

Film sürüp gitmektedir. Bu doğaçlama filmin, duygu sömürsü temelinde yükselmesinden öte kitlesel sonuçlar doğuracak AIDS, radyasyon, deterjan, uyuz, tifo, verem, trafik anarşisi gibi çeşitlenmeler olan bir ülkede çekilmesi ilginçtir.

Mektup

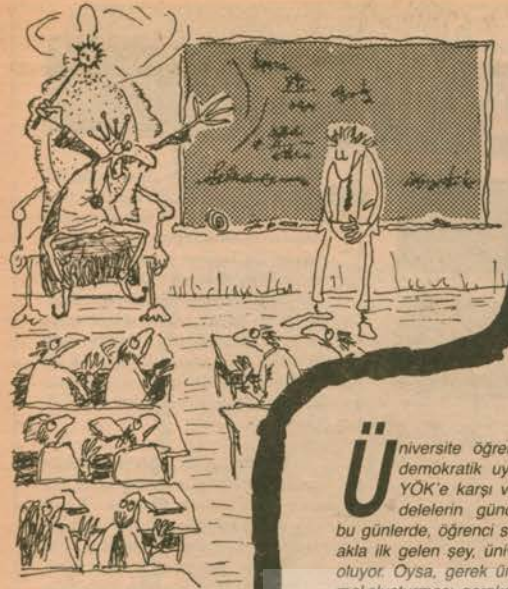
Güzel dostum buralardan gideli Bahar bitti yaz geldi
Bir şahin uçurduk yüce dağlardan
Kara haber tez geldi

Mapus bitti zindan bitti
Duruşmalar telörgüler görüşler
Volta, tesbih, tektip, gecrit
Anacığın son görüştün göz geldi

Kör bir elde yılan urgan
Yakılası darağacı
Yarım kalmış bir cigara
Cezaevi avlusuna güz geldi

Lütfiye Aydın

liseliden mektup “tek çıkar yol, bir iş bulup çalışmak...”

NURHAN SERİN

Üniversite öğrencilerinin, anti-demokratik uygulamalara ve YÖK'e karşı verdikleri mücadelelerin gündemde olduğu bu günlerde, öğrenci sorunu denince, akla ilk gelen şey, üniversite gençliği oluyor. Oysa, gerek üniversitelere temel oluşturması, gerekse, üniversitelere oranla, çok daha geniş bir öğrenci kitlesini kapsamı bakımından ortaöğretim, toplumsal açıdan, yükseköğretimden daha fazla önem taşır. Bir lise öğrencisi olarak, yaşadığımız olaylardan bazı kesitler sunup, lise öğrenciliğinin, en az üniversite gençliğinin sorunları kadar önemli olan sorunlarından, birkaçına değinmek istiyorum.

Şimdi sizlere Ankara'nın geçeköndü semtlerinden birindeki lisede, son sınıf öğrencisi olan bir arkadaşımızın, kitap konusunda, başından geçenleri anlatacağım.

Okullar açıldı iki hafta oluyordu ve arkadaşımız, henüz kitap alamamıştı. Öğretmen, neden hala kitap alamadığını sorar. O da, maddi imkânları yetersiz olduğunu, henüz hiçbir kitabını alamadığını söyler. Öğretmen ise, bir öğrenci olarak, ders araç ve gereçleri tam olarak okula gelmek zorunda olduğunu, bunun bir mazeret olamayacağını, üstelik kitabın pahalı olmadığını, isterse kendisinin bu parayı vereceğini söyler. Arkadaşımız, bunun bir çözüm olmadığını, kendisinin de bunu kabul edemeyeceğini belirtince, sert bir tepkiyle karşılır. Öğretmen, bunun yönetmeliklere aykırı olduğunu, kitap getirmeye dersi almayaacağını, gerekirse disiplini vereceğini söyler. Arkadaşımız, yine bu nedenle, başka bir öğretmen tarafından sorumsuzlukla suçlanırken, müdür tarafından, birkaç arkadaşıyla birlikte, dersten atılır. Son çare olarak, arkadaşlarımızdan para bulup, birkaç kitap alır. Diğer derslere ise, arkadaşlarımızın kitaplarıyla ilerlemek zorunda kalır.

Buna benzer bir olay da, Ankara'nın önde gelen liselerinden birinde gerçekleşiyordu. Kitap getirmeyen öğrenciler, tahtaya dizilerek dayak atılıyor, buna karşı çıkan bir öğrenci ise, disiplini veriliyor.

Kimse, ders araç ve gereçlerinin eksiksiz olmasının, çağdaş bir eğitim için gerekli olduğunu inkâr edemez. Ama burada, üzerinde durulması gereken asıl sorun, öğrencilerin okula kitap-

sız gelmeleri mi, yoksa bunu doğuran nedenler mi? Meseleyi, okula kitap getirmemek suçuna indirgeyip, öğrencileri sorumsuzlukla suçlamak, bunun nedenleri üzerinde durmamak, biçisel bir anlayış tarzıdır ve çağdaş bir eğitim sisteminin ürünü olamaz. Ayrıca öğrencilere yöneltilen suçlamalar ve verilen cezalar, mantıklı bir açıklama olmayan, çağdaşı bir uygulamadır.

Bekleme ve bütünüme sınavlarında karşılaştığımız önemli bir sorun var. Bu, hakettiğimiz notlar verilerek, kasıtlı olarak sınıfta bırakılmamızdır. Basında, mahkemeye başvurarak, kağıtlarının incelenmesini isteyen öğrencilerin inceleme sonucu, geçer not olarak sınıfı geçtiklerini okumuştuk. Tabii bunlar, sadece hakkını arayabilen birkaç öğrenci. Peki ya hakkını aramayanlara ne oldu dersiniz?

Kimi, sınavları kazandıysa halde, üniversiteye gidemedi. Kimisi sınıf tekrarı yapmaya veya bir yıl beklemeye başladı. Kimisi de, okulu bırakmak zorunda kaldı. Yıllarca verilen emekler, büyük umutlar uçup gitti.

Bunun sorumluları ise, bunların bir istisna olduğunu söyleyip, küçük birer hata olarak değerlendiriyorlar. Bunların bir hata olduğunu kabul etsek bile, küçük diye nitelendirilen bu hatalar, özellikle bizim gibi, ağır ekonomik koşullar altında okuyan insanlar için, hayatı bir önem taşımaktadır. Bu, hem bizim hem de toplumun kaderiyle oynamak demektir. Çocuklarına ve gençlerine, yeterli eğitimi sağlamayan bir toplumun geleceğine nasıl ümitte bakılabilir?

Geçtiğimiz günlerde, okullarda konuşulan konulardan biri de, getirilmek istenen yeni sınav sistemiydi. Bu sisteme göre, Türkiye'nin her tarafındaki ortaöğretim öğrencileri, yıl içindeki sınavlarda bilgisayarlarla hazırlanan ortak sorulara tabi tutulacak, sonuçları yine bilgisayarlar tesbit edecek. İlk bakışta, çağdaş gibi görünen bu sistem aslında oldukça adaletsizdir. Bu, modern araçlarla, çağdaş bir eğitim gören liselelerdeki öğrencilerle, Anadolu'nun bir köşesinde hertürlü araç-gereç ve öğretmenlerden yoksun, eksik bir eğitim gören öğrencileri aynı kefeye koymak demektir. Böyle bir şeyi değil uygulamak, düşünmek bile adaletsizliğin belirtisidir.

Ülkemizin, tamamen laik bir devlet olduğunu söyleyenler, irticayı, biçimselliği ön plana çıkararak, türban meselesine indirgeyenler, din derslerinin zorunlu kılınmasını, öğretmenlerin rahatca mezhep ayırımı yapabilmelerini, süre ezberlemeyi, namaz kılmayı, bilmeyi zorunlu tutulmasını, istediklerini yap-

mayanlara karşı tavır takımıp, cezalandırabilmelerini nasıl açıklayabilirler acaba? Hangi kanun, öğretmenlere bunu yapma hakkını tanıyor? Ya kanunlarda bizim bilmediğimiz bazı maddeler var, ya da bunların keyfi davranışlarına göz yumuluyor. Laik bir ülkede, hiç kimse bir başkasının din ve vicdan özgürlüğüne karışamaz, baskı yapamaz.

Okullarımızdaki eğitim sistemi, bizleri gerek üniversiteye, gerekse okul sonrası yaşama hazırlamaktan oldukça uzak. Üniversite hazırlıktan ve okuldaki yoğun dersler altında, ezilmiş durumdayız. Bir yandan okumaya çalışırken, diğer yandan, ekonomik güçlüğüne göğüs geriyoruz. Ne kendimize zaman ayırabiliyoruz, ne de, toplumsal yaşamda üzerimize düşen görevleri yerine getirebiliyoruz. Okuldaki eğitim yetersiz olunca, maddi imkânları elverişli olanlar dershaneye gidiyor. Geride kalan çoğunluk ise, bireysel çalışmalarla üniversiteye hazırlanmak zorunda kalıyor.

Statümüz gereği bizleri, okumaktan başka hiçbir sorunu ve görevi olmayan birileri olarak görüyorlar. Oysa bizler herşeyden önce insanız, toplumun birer ferdiyiz. Üstelik, genç kuşak olarak, toplumumuzun, sosyo-ekonomik yapısındaki tüm bozulukların yükünü, sırtımıza taşıyoruz. Öğrenciyi toplumsal yaşamdan soyutlayıp, robotlaştırılmaya çalışmak, çok mantıksız bir düşünce sistemidir. Öğrencinin başan durumunu, ders çalışma sistemine göre değil, toplumsal işlevine göre değerlendirmek gerekir. Okul ile okul dışındaki yaşam, bir bütünlük içinde yürür ve biri, diğerini direk olarak etkiler. İkisini birbirinden ayrı tutmak olanaksızdır. Sözde bu amaçla okullarda faaliyet gösteren rehberlik servisleri, göstermelik olmaktan öteye gitmiyor.

Ama bu arada, hiç aksamadan, tıkr tıkr işleyen tek şey var, o da disiplin kurullarının çalışmaları: Derste not tutmadığımızda, okula kitap getirmemizde veya bize yapılan hakaretlere karşı çıktığımızda, rahatça disipline gidebiliyoruz. Tabii bu örnekleri oldukça çoğaltabiliriz. Sağolsun, disiplin kurulları üzerine düşen görevi, "fazlasıyla" yerine getiriyorlar.

Şu anda istediğimiz, okulu, başarıyla bitirmek değil, sene kaybetmeden veya disipline gidip atılmadan bitirebilmek. Doğrusu bu koşullarda, okulu bitirebilmek, her yigidin kân değil. Zaten birçok arkadaşımız, okulu bırakıp çalışmak zorunda kalıyor. Ağır ekonomik şartlara, bir de okuldaki sorunlar eklenince, tek çıkar yol, bir iş bulup çalışmak oluyor.

...kitap getirmeyen öğrenciler, tahtaya dizilerek dayak atılıyor, buna karşı çıkan bir öğrenci ise disipline veriliyordu...
şu anda istediğimiz okulu başarıyla bitirebilmek değil, sene kaybetmeden veya disipline gidip atılmadan bitirebilmek.

Düzenli olarak sürdürmeyi umduğumuz bu köşede, son bir ay içinde yurtdışında yaşanan bazıları genel olarak önemli, bazılarının da önemli, büyük iletişim kaynaklarıyla okura ulaştırılmayan olaylara değineceğiz. Konularımız, hemen herkesin tartıştığı konular yanında, gözden kaçan şeyler de olabilecektir.

İNGİLTERE'de basın özgürlüğüne bir kez daha darbe indirildi. BBC'nin Glasgow'daki İskoçya Yayın Merkezi başkanı İngiliz polisi, **Duncan Campbell**'in belgesel filmine ait belgeleri aradı. Söz konusu film, İngiltere'nin casusluk yapmak için yıllardır kapalı kapılar ardından hazırlamakta olduğu bir satelitlin varlığını kanıtlamayı amaçlamaktaydı. Gazeteci Campbell, hükümetin bu konuyu parlamentodan gizlemekle anayasaya aykırı hareket ettiğini ileri sürmektedir. 31 Ocak Cumartesi gecesi BBC Yayın Merkezi'ne gelen polis, "daha önce "ülke güvenliği tehlikeye soktuğu" gerekçesiyle yayınlanmasından önce filmi kopyelerini ve belgelerini aradı. durumu protesto ederek konu üzerinde **New Statesman** dergisinde bir yazı yayınlayan Duncan Campbell'in evi ve derginin yönetim yeri de polisçe saatlerce arandı. Yayınlanmasından önce film, "Secret Society" (Gizli Toplum) adlı bölümük bir dizi olarak gösterilecekti. Geçen yıl da, Kuzey İrlandalı eylemcilerin konuşturulduğu bir belgesel filmi gösterimi aynı gerekçeyle yasaklanmış, BBC personeli bir günlük protesto grevi yapmıştı.

FİLİPİNLER'de yılın ilk ayı çok olaylı geçti. **Başkan Aquino**'nun hızla ama değişik kanatlardan özenle seçilmiş hükümlerle hazırladığı yeni anayasa, şu satırların yazıldığı sırada büyük çoğunluğun "evet" oyu aldı. Bu da, Marcos'un yenilgisi, Bayan Aquino'nun zaferi olarak yorumlanıyor.

Yeni anayasa tasarıları açıklandıktan da sonra bir grup asker başlattığı isyan girişimi başarısızlıkla sonuçlandıysa da, binlerce Marcos yanlısının gövde gösterisi yapmasına da olanak sağladı. Eski başkanın, Filipinler'e geri dönmek için uçak kiralayarak beklediği açıklandı. Kendisi belli ki epey daha bekleyecek!

Basansız isyan girişiminin belki de en önemli yanı, Genel Kumay Başkan'ı **Fidel Ramos**'un gerçek yüzünü ortaya çıkarmış olmasıdır. Yıllar boyu ülkeyi Marcos ile birlikte kardeş kardeş soyunların başında gelen Ramos'un bir gecede iyi bir insan oluverceğine, ne yazık ki çok kişi inanmıştı, başla

Bayan Aquino olmak üzere. Ülkedeki genci ve sağcı çevrelerin devlet içindeki kollarını kırmadan, ordunun ülke içinde önemli politik güç olma özelliğine son vermeden hiçbir şeyin kalıcı olarak değişmeyeceği ortadadır. Nitekim darbe girişimi sürerken General Ramos, yabancılara basın kameraları önünde, o kendi gücünden ve yetkisinin sınırsızlığından kuşku duymayanlara özgü yayık ve pişkin bir gülümsemeye, isyancıları "...komünizme karşı savaşan vatandaşlar" olarak tanımlayarak, kimlelin cezalandırılacağı konusunu, "hele bir araştırma komisyonu kurulsun da öyle..." şeklinde geçiştirtiliyordu. Oysa o sırada Başkan Aquino TV'de, "...bu ülkede yasalar vardır ve onları bozanlar, yasaların gösterdiği cezalara çaptırılırlar," diyordu. Filipin'de yaşananlar, aynen geçtiğimiz yıl Haiti'de yaşananlar gibidir, diktatörlerden bir gecede kurtulunabileceğini ama gerçek kurtuluşun bir gecede gelmeyeceğini kanıtlıyor. Zaman, bu ülkede gerçek egemenliğin kimin elinde olduğunu gösterecek.

FRANSA'da sağ hükümet, önemli bir darbe yedi. Başbakan **Jacques Chirac**'in Noel öncesi parlamentodan aceleyle geçirdiği ve işverene iş saatlerini, iş sezonuna ve üretim gereksinimine göre yükseltip azaltma hakkı veren yasa tasarı, Başkan Mitterand'ın vetosundan sonra, Anayasa mahkemesi'nden de geri çevrildi. Muhalefetin ve sendikaların karşı olduğu yasa tasarisına göre işverenler, üretimin artmasını istedikleri sezonlarda haftalık çalışma saatini 44 saate dek ek ücret ödemeden çıkarabilecek, düşük sezonda ise, ortalama 39 saati bulacak şekilde aynı oranda düşürebilecekti. Bunu önceden tahmin eden sağcı politikacılar, Anayasa Mahkemesi'nin "politika yaptığını" ileri sürerek saldırıya geçmişlerdi. Sağcının öfkesinin en önemli nedeni, seçimlerden az önce bu kurum başına, sosyalist birhükümet olan **Robert Badinter**'in getirilmesi olması. Anımsanacağı gibi Chirac hükümeti, daha önce yüksek öğrenimde getirmek istediği kısıtlıya değişiklikler yütünden gençlerin ve anne-babalar ile öğretimi görevlilerinin oluşan yetişkinlerin öfkelerini toplaması, bir öğrencinin ölümlü sonuçlanan olaylardan sonra yeni yasa tasarisını geri almak zorunda kalmıştı. (Yanlış okumadınız, bir öğrencinin bin değil!)

ANGOLA'daki kiralık askerlerden oluşan **UNITA** çetesine, CIA'nın Zaire'deki bir üsten doğrudan doğruya yardım da bulunduğu açıklandı. 1 Şubat tarihli **New York Times**'de açıklandığına göre, Güney Zaire'deki eski bir hava üssü geçen yıl üç kez kalkan uçaklarla, UNITA'nın Güney Angola'daki kampına önemli sayıda silah ve askeri araç-geçer taşımıştı. CIA görevlilerince Amerikan ordusundan yardım alınmadan gerçekleştirilen taşımalar, çevredeki yardım örgütlerinde çalışanlarca da görülmüştür. Bilindiği gibi UNITA'nın temel desteği Güney Afrika'dan gelmektedir. Amerikan senatosunun, bu ülkeye resmen silah satışı yasaklamasından ötürü CIA, üçüncü bir ülke kullanmıştır. Öte yandan Angola ile Zaire arasında iki yıl önce imzalanan saldırmazlık anlaşması, bu tür bir şeye olanak tanımadığı için, o yandan Zaire Başkanı **Mobutu Sese**ko'nun ne denli haberdar olduğu bilinmiyor.

ABD'den geçtiğimiz yıl resmi verilere göre 15 milyon dolar tutarında yardım alan **UNITA** çetesi, Angola'nın üçte birine yakın bir alanı elinde tutmaktadır. Son birkaç yıl içinde binlerce kişiyi öldüren bu çete, ülke içinde büyük ölçüde sabotaj ve hasar da bulunmuştur. Çete başkanı **Jonas Savimbi** geçtiğimiz yıl Vaşington'a gitmiş ve yalnız devlet başkanlarına uygulanan ve diplomasiye "kırması hali" karşılması denilen gösterişli karşılamaya uğramıştı.

İSVEÇ'de **Palme Cinayeti** konusu, iyiden iyiyeye çıkmazda girdi. Başsavcı ile Stockholm Emniyet Müdürü

arasındaki anlaşmazlık, sonunda parti başkanlarının, bu konuya eğilmesi için özel bir parlamento komisyonu kurulmasına da görüş birliğine varmasına yol açtı. Başsavcı **Claes Zeme**, Stockholm Emniyet Müdürü **Hans Holmér**'in "Temel iz" adını verdiği ve PKK'yı hedef alan iz in boş olduğunu, polis artık başka izleri sürmesi gerektiği görüşünde. Bu nedenle de, polis soruyacağı çektığı Kürtlerin tümü, savcılık tarafından, kanıt yetersizliğinden ötürü serbest bırakıldı. Öte yandan Hans Holmér, polis uzun süredir telefon dinleme izninden yararlandığını ama en son çok sayıda Kürtün evine bas-kün düzenlenmesinden üç gün

önce bu iznin, savcılığa geri alındığını, bunun da polislin çabaların büyük ölçüde baltalandığını açıkladı. Polis sözcüsünce basına açıklandığına göre, Palme'yi vuran silahın aynıysa ya da benzeri bir tabanca, bir Finli taraftan 5 bin kron karşılığı (yaklaşık yarım milyon lira) bir Kürde satılmış; Finlinin bindiği taksit şöförü, çok uzun süren taksit yolculuğunu ve Finliyi anımsatıcı, Polisin elindeki bir telefon bandında, "iki Kürt arasında geçen "...Palme'yi vurdunuz silahla. Holmér'i de vuracağız..." konuşması yer alıyor. Söz konusu Kürtlerin, uzun süredir telefonlanın dinlendiğini bildiklerini, polislin sürekli olarak rahatsız etmesini

tepkiler olarak, onları alay etmek için böyle konuşturulmuş söyledikleri, tanınmış gazeteci **Jan Guillou** tarafından açıklandı. Bu konuda son durum, hükümetin PKK-İzini sürdürülmesinden yana olduğu, polislin ise hükümetin direkt bir girişimi olmazsa, bu koşullar altında PKK-İzini sürdürmemeye karar verdiği yolunda. Polis çevreleri, bu konuda çalışan 140 kişilik grubun dağıtılacağı ve başsavcının emrine 20 polislin verileceğini açıkladı.

Öte yandan, daha önce bir açıklama yaparak, bu cinayet ardında politik neden aranmasını isteyen milletvekili **Jörn Svansson**'un ABD ve NATO ülkelerini suçlayan görüşlerine,

bilgisayara istihbarat yapılması konusunda uzman olan **Ulf Lindgarde** de katıldı. Söz konusu uzman, polislin eline geçen bilgilerin, birden çok kaynaktan geldiğini, bunlardan en önemlisinin, CIA ile ortak çalışan ama varlığı bile gizli olan **DCI** (Director of Central Intelligence) adlı örgütten geldiğini basına açıkladı. DCI çevreleri ile Avrupa İşçi Partisi'nin yakın ilişkisi olduğu olduğunu da sözlerine ekleyen Lindgarde, bu partinin ABD'deki başkanı **La Roche**'un evinde polisçe bulunan Palme cinayetiyle ilgili belgelerin varlığını da işaret etti. Başsavcının "diğer izler" arasında bunların bulunup bulunmadığını bilmiyoruz.

YARIN □ *Efendim, intiharların arttığı bir dönemde bireyin topluma ilişkisine değinerek söyleşimize başlayabilir miyiz?*

ALİ BABAĞLU ■ İntihar olayının sosyal olaylarla ilişkisinden başlayayım isterseniz. Sosyolojik olayların, ruhsal olay haline dönüşmesi ayrı bir formasyona sahiptir. Bir sosyal olay olan panik türü davranır, toplum halindeyken başka türlü davranır. Fakat toplumsal olaylar -son sentezde- daima bireylerin karar verme aşamasına dayanır. İşte bu nokta da işler karışır. Bir sosyal olay olan paniği ele alalım. Bu panik reaksiyonuna katılıp katılmamak, o anda paniği bizzat hissedip hissetmemeye bağlıdır. Bunun topluma bağlantısı ise toplum tarafından "ateşlenmiş" olmasıyla sınırlıdır büyük ölçüde. İşte tam da bu noktanın incelenmesi "disipliner" bir çalışmayı gerektirir ve örneğin bu noktanın bir biçimi olan intihar da sosyologlarla psikologların kesişme noktalarındandır.

YARIN □ *İntiharin toplumsal koşullarla, toplumsal olaylarla bağlantısını ele alacak olursak, neler söyleyebiliriz?*

ALİ BABAĞLU ■ İntihar olayının sosyal bir edim olup olmadığı, sosyal bir dürtüden ileri gelip gelmediği de kesin değildir. Bütün sosyal nedenli psikolojik tepkileri incelediğimizde aynı soruyla kar-

"Türkiye'nin toplumsal olarak içinde bulunduğu durum, toplumun kişilik yapısında çok ağır gedikler açabilecek nitelikte..."

şılaşıyor: "Neden herkeste oluyor da, bazılarında oluyor?" Tabii, burada koruyucu faktörler pek hesaba katılmıyor, sadece etmenler üzerinde çalışma yapıyor. Bakarsınız toplumsal şartlara, aile vb. şartlara, şizofreniye götürmesi gerekirken, bırakın şizofren olmayı, kenarından bile geçmez kişi. İşte, insanların büyük çoğunluğu, bu "korunmuş" kategoridedir.

İstatistik çalışmalarına baktığımız zaman, bireyin topluma bağlantısının pek de yolunda gitmediğini gösteren belli başlı üç kriter var elimizde. Biri intihar, biri suçlar, bir diğeri ise alkolizm. Bunların eğrilerinde bir yükselme görürsünüz istatistiklerde, bu toplumda birşeylerin yolunda gitmediğini anlarsınız kolaylıkla. Örneğin, intihar belli dönemlerde azalır, savaşa durumu gibi... Demek ki, bir sosyal yatağı var.

YARIN □ *Basına yansıdığı kadarıyla, intihar edenlerin büyük bölümü genç. Akla, gençliğin topluma ilişkin beklentileri ve bu beklentileri gerçekleştirememesi geliyor. Bir de panik olayından söz ettiniz. İlgisi var mı, efendim?*

ALİ BABAĞLU ■ Elbette, elbette var. Hatta paniğe hiç değinmeseniz bile var. Şöyle açıklayayım: İnsanın yaşamında, kendi varlığını meydana getirip topluma ilişkilerinde bir adaptasyon dönemi var. "Ben bir varlık geliştirdim kendim için, böyle bir de toplum var karşında. Bu varlığı toplum içerisinde nasıl bir yere oturtacağım?" sorunu... En zor kararların alındığı, en zor rollerin üstlenildiği dönem. Bu rolü bir de başarıyla uygulama sorunu var.

Gençlerin intiharlarının, di-

ğerlerinden ayırmedici yönü var, bir de o anda varolan yaşamsal bir problemin çözümü için intihar etmek. Yani, "çözüm" faktörü genç insan için çok daha belirleyici faktördür. Bu problemin ne kadar büyük olduğu da dışarıdan bakmakla kıyaslanamaz. Problem her zaman büyüktür. Belli kriterlere gitmek, "olmayacak birşey için kendini astı" gibi yargılara varmak, hiçbir şekilde doğru yaklaşım değildir. Hatta intiharla, intihar girişi arasında da, ne psikolojik ne de sosyolojik açıdan hiçbir fark yoktur. "Kaç tanesi intihar etmek istiyordu da beceremedi", "hangisi çevreyi biraz korkutmak istiyordu" gibi yaklaşımlar da tümüyle yersizdir.

Türkiye'nin toplumsal olarak içinde bulunduğu durum, toplumun kişilik yapısında çok ağır gedikler açabilecek nitelikte, aynı zamanda. Bu gedikler ne biçimde kendini gösterir belli değil. Bu anda intihar da, çözüm yollarından biri olarak kendini gösterecektir. Yani, intihar sayılarında -özellikle son iki yıl- belirgin bir artış olması beklenilir bir durumdur.

YARIN □ *Bu konunun gündeme gelmesinde/getirilmesinde etkili olan bir TV dizisi vardı; "Saat Sabahın Dokuzu". Gelişen tartışmalar içinde sorumluluğun bu diziyeye yüklenmesi de söz konusu. Ne diyorsunuz efendim?*

ALİ BABAĞLU ■ İntihar sayılarında bir artış var gibi görünüyor. Televizyonun bu olaylardaki rolünü değerlendirmek çok güç. Hiç etkili olmadı demek kolay değil. Herşeyden önce, intihar davranışını provoke edici motifler taşıyor. Öte yandan, bizim toplumu-

muzda intiharların çoğunluğu kendini asma biçiminde görünür. Dizi ise bir başka seçeneğe gösteriyordu. Üstelik, bunu, süsleyerek yapıyordu bir de. Bence TV'nin gösterdiği en kötü dizi olmasının yanısıra, en talihsiz bir örneği de oluşturuyordu.

Peki, dizi olmasaydı intiharlar olmayacak mıydı? Olacaktı. Koşullar böyle olmasını gerektirir nitelikteydi. Ama, damdan atlanmazdı da başka birşey olurdu. Bu, o kadar önemli değil.

YARIN □ *Hekimlik açısından, intiharları önleme konusunda neler yapılabilir sizce? Psikolojik hizmetlerin durumu nedir?*

ALİ BABAĞLU ■ Öncelikle intihar nedenlerini ortadan kaldırmak gerekir. Toplumla bireylerin uyum içinde yaşamasının şartlarını oluşturmak gerekir. İntiharları önleme konusunda yapılabilecek en önemli şeylerden biri de intihara açık servisler bulundurmadır. Yani, "yardıma hazırız" diyebilecek bir kurumun varlığı gerekli. Tümünü önlemek mümkün değildir kuşkusuz, ama önemli sayılabilecek bir kitleye yardım edilebilir.

Psikolojik hizmetler ise sıfır. Bakın "Arzu olayı"na. Çocuk o kadar bagıra bagıra "geliyorum" demiş ki. Doidurduğu formlar, mektuplar, konuşmalarında sınıf arkadaşlarına söyledikleri.. Bunlar hep yardım bekleyen seslenmelerdir. Duymamak için kör, sağır olmak lazım. Birbirlerinin sorması lazım, bu çocuğa ne oluyor, diye. Soran yok. İşte, psikolojik hizmetlerin durumu bu.

YARIN □ *Teşekkür ederiz Efendim.*

Kısa adı AST olan Amsterdam Sanat Tiyatrosu kuruldu...

Hollanda'da Türklerden oluşan ilk semi-profesyonel tiyatro ekibi olan Amsterdam Sanat Tiyatrosu geçtiğimiz Aralık ayında kurularak ilk oyunlarının çalışmasına başladı. Kısa adı AST olan tiyatronun oyuncu kadrosunun önemli bir bölümü Öngören Tiyatrosunda çalışmaktaydılar.

AST'in ilk oyunu olan "Karagöz'ün Muamması" ya da diğer ismiyle "Karagöz'ün Şairliği"nin ilk provaları bu ay içerisinde başlayacak.

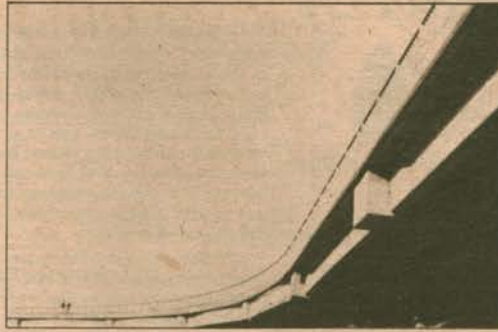
Oyunun metnini yazan Türkiye'nin tanınmış tiyatro yazar ve yönetmeni Yılmaz Onay yaz aylarında Hollanda'ya gelerek oyunu bizzat yönetecek. Karagöz'ün Muamması isimli oyunun müziği tanınmış besteci Tahsin İncirci, kostümler Hollanda'da yaşayan sanatçı Ufuk Köbaş ve dekorlar tanınmış Hollandalı dekorcu Judith van Praag tarafından hazırlanıyor.

Denizli Tiyatrosu 5 Yaşında

6 Kasım 1982'de "Çar'la Put" adlı çocuk oyunu ile perdelarını açan Denizli Tiyatrosu bugüne kadar 7'si çocuk oyunu olmak üzere 12 oyun sahnelledi. Bu dört yıllık süre içinde 400 kez perdelarını seyircilere açan TE-Tİ bu temsilleri Denizli, Aydın, Muğla, Manisa, Uşak, Isparta, Antalya ve bu illere bağlı 40 merkezde gerçekleştirdi.

Tiyatronun yanı sıra sergiler, açık oturumlar ve paneller de düzenleyen, DE-Tİ-SEN 1 ve 2. Amatör Tiyatrolar Şenliklerini gerçekleştiren DE-Tİ doğumunun 50. yılı anısına oyun yazarı ve tiyatro adamı Güner Sümer'i gündeme getiriyor. Konuyla ilgili bir de afiş yarışması düzenlendi.

DE-Tİ beşinci yılına girenken yaptığı açıklamada "Çağdaş bir Türk tiyatrosu için Anadolu cephesinde yazar sağlamayı sürdüreceğimizi" belirtti.

Federal Almanya'da Bedelli Askerlik Girişimi

Ocak ayında Bakanlar Kurulu'nda görüşülüp TBMM'ne sunulan, askerlik kanununda değişiklik öngören tasarıya ilişkin Federal Almanya Bedelli Askerlik Girişimi (FEBAG) 5 Şubat'ta basına bir açıklama yaptı.

Yasa tasarısı, ihtiyaç fazlası gençlerin Türkiye'den başvurmaları durumunda diğer gençler gibi 3 milyon lira ödeyerek 3 ay askerlik yapabileceklerini öngörüyor. FEBAG bu "3 milyon - 3 ay"ın kendilerine yeni bir şey getiremediğini, dövizle bedelli askerlik yapma konusunda herhangi bir indirimle taraftar olmayan iktidarın bu formülü ortaya attığını açıkladı.

Tasarı "dil bilen, sanatkar (mesleği olan) ve Genel Kurmanın ihtiyacı olan" gençlerin ihtiyacı dışı olmayacağını belirtiyor. Federal Almanya'daki gençlerin çoğunun bir dil bildiği ve belli bir meslek eğitimi aldığı göz önünde bulundurulursa "ihtiyacı dışı" kavramının bu gençler için bir anlam taşımayacağını belirten FEBAG, ihtiyaç fazlası gençlerin fazla olması durumunda başvurulacak kura sisteminin de sonuçta 18 ay askerlik yapmaları sonucunu doğuracağını ve bu durumda hem işlerini hem de oturma izinlerini kaybedeceklerini açıkladı.

FEBAG ayrıca 2 ay ücretsiz izin hakkını zor elde ettiklerini, askerlik süresinin 3 ay olarak öngörülmesinin engelleri daha da arttıracığını, Türkiye'de bedel 2.5 milyon olduğu halde kendilerinden 3 milyon istenmesinin eşitsizlik olduğunu ve bu paranın bir defada ödenmesinin olanaksızlığına da değindi. FEBAG açıklamasında şu öneriyet verdi: "Madem ki hükümet bize kolaylık sağlamak istiyor, biz yine dövizle bedel ödeyelim. Ama bu miktar 15 bin DM yerine 5 bin DM olsun. Böylece hem ülkemize döviz kazandırmayı sürdürmüş oluruz, hem de 2 ay kısa dönem askerlik süresince ücretsiz izin kullanan işyerlerimizi yitirmiş olmayız." □

BİLAR A.Ş.'NİN "YÖK SEMİNERLERİ"

BİLAR Bilim Merkezi 7 Mart - 9 Mayıs 1987 tarihleri arasında "YÖK Seminerleri" başlığı altında yeni bir dizi düzenleyecek.

BİLAR yetkililerinin açıklamasına göre; 10 hafta sürecek olan seminerlerin herbiri iki saat süreli olacak ve bilim adamları YÖK Sisteminin çeşitli yönlerini irdelenecekler. Seminerler kaydı yapılacak 30 katılımcı seminerleri izleyebilecek.

YÖK Seminerleri dizisinin sonunda, 16 Mayıs 1987 tarihinde, Ankara'da siyasal parti temsilcilerinin de katılacağı bir açık oturum düzenlenecek ve seminer sonuçları tartışılacak.

YÖK Seminerlerine katılmak isteyenlerin kayıt yaptırmak için BİLAR Merkezine başvurmaları gerekiyor.

YÖK SEMİNERLERİ PROGRAMI:

Tarih ve Saat	Konuşmacı	Konu
07 Mart 1987 13.00 - 15.00	Sadun AREN	Aydınlıkla Bilimsel Ülkelerin Durumundaki İşleri ve YÖK
14 Mart 1987 13.00 - 15.00	Mevic TUNÇAY	YÖK'ün Eğitimde Tutarlı Bir Kurum Olması
21 Mart 1987 14.00 - 16.00	Bahri SAYCI	Devletimizde Önemli ve Akademiğin Etkinliği Hakkında
28 Mart 1987 14.00 - 16.00	İlhan TEKELİ	Türkiye'de Devletin Sorumluluğu ve YÖK
04 Nisan 1987 14.00 - 16.00	Nurhan İNAN	Ekimimizde Devletin ve İşleri Kurumlarının Sorumluluğu
11 Nisan 1987 14.00 - 16.00	Hüsnü FİŞEK	Sağlık Hizmetlerinde Çabaları ve YÖK Sistemine Topu Eğiştirme
18 Nisan 1987 14.00 - 16.00	Ferit KONGAR	YÖK Sistemine Örgütlenme Yapısı, Mesleki İşlevleri ve Yönetim Kurumu
25 Nisan 1987 14.00 - 16.00	M. T. ÖNGÖREN	YÖK İşlevleri ve Soruları Hakkında Bilimsel ve Bilimsel Sorunlar
02 Mayıs 1987 14.00 - 16.00	Günay GÖNENİ	YÖK Sistemine Yönelik Öğretim Amaçları ve Yapılanması
09 Mayıs 1987 14.00 - 16.00	Gemre SAYLAN	Türk İktisat Sorunları ve YÖK
16 Mayıs 1987		AÇIK OTURUM

genç şairlere çağrı...

İTÜ İşletme Fakültesi Öğrenci Derneği (İSFÖD) genç şairlere "Şiirin sesinde buluşalım" çağrısı yapıyor.

28 yaşından küçük gençlerin en fazla üç şiirle katılabileceği yarışmada şiirler 15 Nisan'a kadar "DİZE-İcadıye mah. Drama sok. İsmet apt. No.54/8 Bağlarbaşı/İstanbul" adresine 5 nüsha halinde daktilo ile yazılmış olarak postalanacaktır. Seçici Kurul Melih Cevdet Anday, Müstak Erenus, Şükran Kurdakul ve Can Yücel'den oluşmaktadır.

On şairin şiirleri seçilecek sonuçlar Haziran 1987 sonuna kadar gazete ve dergilerde açıklanacaktır. Başlamaya değer bulunan şiirler kitap haline getirilecektir. □

Çorum Gazetesi Kültür-Sanat Yarışması Sonuçlandı

Çorum Gazetesi kültür-yaşam sayfası tarafından şiir, öykü ve deneme alanında düzenlenen yarışmanın sonuçları açıklandı. Şiirde birinciliği Süleyman Kamışlı, ikinciliği Nurecan Koibüken, üçüncülüğü Muradiye Eken; denemede birinciliği Dilek Yıldırım, ikinciliği ve üçüncülüğü Nizam Kaya; Öyküde birinciliği ve ikinciliği Hasbiye Günaçtı altırken üçüncülüğü Cemile Sarmaşık ve Sakir Otlamaz paylaştılar. □

Nükleer Savaş Karşı Hekimler Derneği

"Bir atom savaşından kaçınmak için gerekeni yapmak, en başta sağlık emekçilerinin sorunudur"

Nükleer savaşın önlenmesi için hekimler derneği olarak nükleer savaş tehlikesine karşı kamuoyunu uyarmak, böyle bir çabaların önleyebilmek için katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur. Bir nükleer savaşın ertesi günü olmayacaktır. Nükleer silahlar bugün insan sağlığını tehdit eden büyük tehlikedir. Eğer bir tehlike insan sağlığını tehdit ediyorsa ve bu tehlikenin sonuçlarını düzeltmek imkânsızsa ya da hiç düşünülmezse bu durumda koruyucu hekimlik önlemleri ön plana geçmek zorundadır. Nükleer savaş tehlikesi karşısında koruyucu önlemler de ancak bir nükleer savaşın tümüyle önlenmesidir. Bir nükleer savaş insanlığın göreceği en son salgın olmakla kalmayacaktır; bir nükleer savaş daha çıkmadan da insanlığın gördüğü en büyük salgındır. Bugün silahlanma yarışını nedeniyle yeryüzünün bütün devletlerinin bütçelerinin en büyük bölümünü silahlanma harcamalarına ayırmaları yüzünden insanların sağlıklı yaşamları için gerekli yol ve yöntemlerin gelişmesi önlenmektedir. Silahlanma yarışına para ve insan gücü kaynaklarını sorumsuzca harcayarak insanların sağlıklı yaşam olanakları

na kavuşmalarını önleyen en önemli nedendir. Bugün silahlanmaya harcanan kaynakların yalnız bir günü sağlık harcamalarına yönlendirilebilseydi yeryüzündeki bütün çocukları açlık, sefalet ve buluşucu hastalıklar nedeniyle ölmekten kurtarabilirdik. Bunun yerine bugün, her yıl yaklaşık 15 milyon çocuk ve bir o kadar da yetişkin sefalet, açlık ve buluşucu hastalıklardan ölmektedir. Bu yüzden gerek bir atom savaşından kaçınmak için gerekeni yapmak, gerekse devletlerin silahlanma yarışına bir son verilmesini sağlamaya çalışmak en başta sağlık emekçilerinin sorumluluğundadır. Derneğimiz bu amaçla katkıda bulunmak için kurulmuştur.

Bu derneğin kuruluşu fikri, bugün Türkiye'de hekimler arasında en etkin hareket olan "Çağdaş Hekim" hareketinin içerisinden doğmuştur. Nükleer Savaşın önlemek için Dünya Hekimler Birliği doğrultusunda yurdumuzda da bir dernek kurulması ilkesi Türk Tabipler Birliği'nin 29.6.1986'daki Büyük Kongresi kararıyla kabul edilmiş ve 1 Eylül 1986 Dünya Barış Günü, bu amaçla çalışmalar fiilen başlamıştır. Aynı amaç etrafından birleşen ve hekimlerle, hekimliğin kardeş meslekleri mensuplarından oluşan 50 Kurucu Üye bu dernek için bir tüzük hazırlamışlar ve gerekli formaliteler tamamlanmıştır. Derneğin kuruluşu ilgililere bildirilerek derneğimiz fiilen kurulmuştur. Derneğin kurucu Genel Başkanı Prof. Dr. Leziz Onaran, Başkan Yardımcısı Dr. Ali Babaoğlu, Genel Sekreteri Dr. Ferruh Yavuz'dur.

Dernek amaçları doğrultusunda bütün etkinlikleri gösterecektir. Bir bilim komisyonu konu üzerinde belge toplayarak değerlendirmekle görevlendirilmiştir. Bu derlenen ve değerlendirilen bilgiler kamuoyuna ve meslektaşlarımıza iletilecektir. Bunun için bilimsel toplantılar, panel, açık oturum, konferans gibi bütün yöntemler düşünülmektedir. Bilinçli sağlık emekçilerinin derneğimizde örgütlenmesi için bölgeler ve illerde şubeler açılacaktır. Olanaklarımız ölçüsünde yayınlar yapılacaktır. Düzenli bir yayın organı da ilk hedeflerimiz arasındadır.

Demokratik öğrenci hareketi ulusal düzeyde sağladığı birliği ve bunun somut araçlarıyla kitleselleşme kapılarını açmaya ve Türkiye'nin gündemini belirlemeye başlamasıyla birlikte Emniyet güçlerinde yeni bir sorun baş gösterdi: Toplantı allerjisi. Öğrenci dernekleri temsilcilerinin bir araya gelerek bir ulusal platform oluşturması, ortak sorunların tartışılarak mücadele yöntemlerinin, araçlarının ve somut hedeflerinin belirlenmesi nedeniyle Emniyet güçlerini ürkütüyordu.

44. Madde kampanyasından bu yana dernek temsilcilerinin attığı her adım yakından izlenmeye başlamıştı. Öyle ki, kimi dernek temsilcilerine platform toplantısından günler önce Ankara'ya gidecek misini? Dernekler toplantısına katılacak mısınız? yününde sorular soruluyor, dernek temsilcileri yol boyunca özel araçlarla izleniyor, gardan uğurlanıp, garda karşılanıyorlardı. Derneklerin toplantı yapacağı Öğrenci Postası Dergisi bürosu sıkı koruma altına alınıyor, yayın kurulu üyeleri birer birer gözaltına alınıp birakılarak toplantı yapılamıyola nakalsızlaştırılmaya çalışılıyorydular.

Demokratik öğrenci hareketini ulusal düzeydeki birliğinin yeni yeni gelişmeye başladığı günlerde bu baskılar, geçici de olsa bir etki yarattı. Dernek toplantılarının periyodu aksadı. Baskıların son örneği 31 Ocak günü İzmir'de Buca Eğitim Fakültesi Öğrenci Derneği'nde yaşandı. Dernek temsilcileri toplantıya başlamak üzereyken dernek merkezine gelen Emniyet görevlileri "denetim" gerekçesiyle fiili durum yaratarak toplantının yapılmasını engellediler. Denetimin niçin, resmi çalışma gününde değil de bir Cumartesi günü tam da dernek toplantısı başlamak üzereyken yapıldığı ve niçin orada bulunan 77 dernek temsilcisinin kimlikleri toplanarak açık adresleri, okulları ve künyelerinin kaydedildiği, Emniyetçe açıklanması güç olan konular. Emniyet görevlileri daha sonra dernek üyesi olmayanların, misafir kartıyla da olsa dernek binasında bulunamayacaklarını söyleyerek dernek temsilcilerini dışarı çıkardılar. Dernek temsilcileri daha önce pek çok kez toplanıp sorunlarını tartışmışlardı. Yükselen demokratik öğrenci hareketi karşısında Emniyet güçlerinin yeni bir keyfi uygulamasıyla karşı karşıya bulunuyordu. Öğrenci dernek temsilcileri yaptıkları basın açıklamalarıyla bu uygulamayı kınadılar. □

DÜZELTME

Yılmaz Onay'ın, Ağustos 1986 sayımızda yayınlanan "Gülümseme" adlı skecinde: 26. sayfa 2. sütun altında, Acil Hasta'nın "Ver o karb, yakarım!" cümlesi ile biten sözünün sonraki, genel Acil Hasta'nın "Ne? Benim burada kaybedecek vaktim mi var?" cümlesi ile başlayıp, 27. sayfa 1. sütun başında, Nöb. Dr.'ün "Rahat olun, dinlenin, sükunet..." cümlesi ile biten sözüne kadar, Acil Hasta, Nöb. Dr., Acil Hasta ve gene Nöb. Dr. sözlerinden oluşan bütün bir blok, 27. sayfa 2. sütun başındaki, Nöb. Dr.'ün "Ama bir süre burada dinleniseniz" cümlesi ile biten sözünün ardına geleceksen, yanlış dizilmiştir. Ayrıca skecin "Aralık 1980'de yazılmış" olduğu notu, dizilme yer almamıştır. Düzeltir, özür dileriz.

Sorunlarına Sahip Çıkana Ceza!

Öğrenci derneklerinin YOK'un 44. maddesinin değiştirilmesi için başlattıkları kampanyaya açık grev yaparak katılan Bolu'lu öğrenciler disiplin cezalarına çarptırıldılar.

Greve aktif olarak katılan 12 öğrenciyeye 6 ay, grevi desteklediklerini belirten öğrencilere 3 ay ile 1 ay arasında okuldun uzaklaştırma cezaları verildi.

Öğrenciler yaklaşık 20 öğrencinin ağır disiplin cezasına çarptırıldığını ve bu uygulamanın grevin üzerinden uzun bir süre geçmesine karşın üç yüksek okulda birden aynı anda başladığını bildiriyorlar. □

galeri arkadaş

KİTAP'ta ZENGİN ÇEŞİT

SEÇKİN YAYINEVLERİNİN

BÜTÜN KİTAPLARI:

Roman Şiir Teknik
Öykü Hukuk Bilgisayar
İnceleme Ekonomi Sınavlara hazırlık
Deneme Tip Yabancı dil ve Ders kitapları

SANAT, FELSEFE, EDEBİYAT, MÜZİK, SİYASİ DERGİ'ler

KLASİK, POP, CAZ, TÜRKÇE, YABANCI DİL ve

VIDEO KASET'leri

KIRTASIYE ve Büro malzemeleri, Hesap Makineleri

FOTOKOPİ OYUNCAK.

Adres: Mithatpaşa Cad. 28/D (PTT yanı)
Tel: 343154 Yenişehir/ANKARA

GÜN KİTABEVİ REYONLARI

"KÜLTÜREL GEREKSİNİMLERİNİZ İÇİN"

KİTAP	İNCELEME ROMAN-ŞİİR-ARAŞTIRMA-Y.D.
ANSİKLOPEDI	MEYDAN LAROUSSE-HAYAT ANSİKLOPEDİSİ-Y.D.
YABANCI DİL	SÖZLÜK-GRAMER-ROMAN-HİKAYE-Y.D.
OKUL	İLK-ORTA-LİSE-ÜNİVERSİTE DERS, KOLEJ-FEN-ÜNİVERSİTE HAZIRLIK
PLAK	YERLİ-ORJİNAL
KASET	POP-JAZZ-ROCK-KLASİK-YERLİ-BOŞ
VIDEO	YERLİ-YABANCI-BOŞ
DERGİ	TÜRKÇE-İNGİLİZCE

"HİZMETİNİZDE"
İMZA GÜNÜ

SADUN AREN
KORKUTBORATAY

YAKUP KEPENEK
METE TUNÇAY

7 MART 1987
SAAT: 14:00-18:00

GÜN KİTABEVİ: Mithatpaşa Cad. No: 28/C ANKARA

Eski Naziler Kanada'da

1985 Şubat'ında, Kanada'da savaş suçlusuz nazi katillerin varlığını soruşturmak için görevlendirilen bir komisyon, 22 aybık bir araştırma sonucu çalışmalarını 30 Aralık'ta tamamladı.

Brian Mulroney'in muhafazakar hükümeti, komisyonun raporundaki nazilerin ad, adres ve milliyetlerinin halka açıklanmasını istedi. Bunu yaparken, henüz suçlanmamış kişileri daha iyi korumayı amaçladıkları belirtiliyor.

Kanada'da 660 kadar, yaşayan eski nazi olduğu, bunların çoğunun Kanada'ya, soğuk savaşın başlarında Batı gizli servislerine sosyalist ülkeler hakkında bilgi verdikleri için kabul edildikleri sanılıyor.

Kanada, şimdiye kadar SSCB ve Yugoslavya'dan gelen bu konudaki sayısız isteğe duyarsız

kalmış durumda. Kanadadan şimdiye kadar tek bir eski SS, 1983'te Federal Almanya'ya geri gönderilmiştir. Kanada yasalarına göre -katil de olsa- eski bir naziyi saklamak suç oluşturmuyor. □

Latin Amerika'da 16 Yılda 358 Gazeteci Öldürüldü Ya Da Kayboldu

FELAP'ın (Latin Amerika Gazetecileri Federasyonu) Meksika'da yaptığı açıklamaya göre, Latin Amerika'da son 16 yıl boyunca öldürülen veya kaybolan gazetecilerin sayısı 358'e ulaştı. Federasyon'a göre bu gazetecilerden 90'ı Arjantin'de çalınmış, veya görevde bulunuyor

METROPOL

AYAK-BACAK FABRİKASI

(müzikli oyun - 2 Bölüm)

Yazan

Sermet Çağlayan

Yöneten

Selçuk Uluerüven

7 Mart'tan itibaren ..... Salon II de

Oyuncular:

Savaş Yurttaş-Metin Bilgin-Selçuk Uluerüven-
Yücel Çelikler-Bülent Yıldırım-Settar Tannöver
İhsan Özbek-Çağlayan Yeniçeri-Fuat Çiğiltepe
Kürşat Mıdıkhan

Kültür-Sanat-Eğlence Sitesi
Selanik Cad. 76 Tel: 25 74 78

YARIN abone kulübü

"YARIN 6. Yıl Abone Kampanyası" biteli iki ay oldu. Ancak, yoğun ilgi devam ediyor. İsteğiniz doğrultusunda abone ücretimizi artırmıyoruz. Yarn'a abone olarak, bundan böyle de Yarn'ı 500 TL yerine 290 TL na edinebilirsiniz.

Yarn'ı daha ucuz ve düzenli izleyebilmek için ABONE OLALIM.

Yarn'a dayanışmamız, sevgi ve dostluklarımızı Yarn Abonelikleriyle güçlendirelim. Her yeni abone, dayanışmamızın, birliğimizin, gücümüzün simgesi olacaktır.

Etkinliklerimizden ve Yarn abonelerine sağlanan olanaklardan yararlanabilmeniz için fotoğrafınızı gönderdiğinizde, Yarn Abone Kartı'nızı hemen adresinize gönderiyoruz.

BİR KEZ DAHA DAYANIŞMAYA... SEVGİYE... DOSTLUĞA....

ÖNCEKİ SAYILAR

Geride bıraktığımız 6 yıl boyunca çoğalarak süren ilginiz nedeniyle YARIN'ın geçmiş sayılarından bir kısmı tükendi. Tükünmeyen sayılarımız okuyucularımız üzerindeki fiyatları, abonelerimiz ise üzerindeki fiyatın % 25 indirimliyle edinebilirler.

Tükünen sayılarımız: 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 14. 27. 30. 32. 36. 37.

KASETLER

Kaset Kulübü müz çalışmalarına bir süre ara verdi. Kaset setleriyle ilgili yeni yasadüzenlemeleri inceliyoruz. Bu aydan başlayarak gelen isteklere üzülerek yanıt veremiyoruz.

ANAHTARLIK

Yarn Anahtarlıktan her abone kampanyası başında yapıyor. Geride bıraktığımız abone kampanyasında gösterdiğiniz ilgi sonucu, elimizdeki anahtarlıkların tümü tükendiği için ulaşan istekleri karşılayamıyoruz. Para göndererek anahtarlık isteyen okuyucularımızı Yarn Yayınları'ndan isteyecekleri bir kitabı göndericeğiz.

ÇİLT ve ÇİLT KAPAĞI

1. cilt	Tükendi
2. cilt	Tükendi
3. cilt	Tükendi
4. cilt	Tükendi
5. cilt	Tükendi
6. cilt	4000 TL
5. cilt	kapağı 1.500 TL
6. cilt	kapağı 1.500 TL

YARIN MENDİLLERİ

Bez üzerine Mayıs ve Eylül 1986 sayılan kapaklarının tıpkıbasımı.

Abonelerimize 250 TL
Okurlarımıza 300 TL

YENİ BİR ETKİNLİK DAHA

YARIN'ın, bütçelerimize küçük de olsa bir katkı sunmak ve bugünün ağır koşullarını hep birlikte dayanışma içinde göğüslemek için başlattığı etkinlik genişleyerek devam ediyor. Abonelerimiz aşağıda isimleri bulunan kuruluşların hizmetlerinden indirimli olarak yararlanabilecekler. Bunun için YARIN Abone Kartı'nın gösterimesi yeterli olacaktır. (Bir fotoğrafları gönderen abonelerimizin kartlarını adreslerine gönderiyoruz.)

Bu liste her ay genişleyecek. Etkinliği üç büyük ilin dışına yaymak için tüm okurlarımızı dayanışmaya çağırıyoruz.

1. BİLİM VE SANAT DERGİSİ Aboneliği (%20 indirim)
Sümer Sk. 36/1-A Kızılay/ANKARA
2. FOTOĞRAF DERGİSİ Aboneliği (%20 indirim)
AFSAD, P.K. 830 Kızılay/ANKARA
— AFSAD Fotoğraf Kursu (%20 indirim)
3. EVRENSEL KİTABELİ (%10 indirim)
Engürü Pasajı, 2. Kat Bakanlıklar/ANKARA
4. İLHAN İLHAN KİTABELİ (%10 indirim)
Bayındır Sok. 23/6 Kızılay/ANKARA
5. FOLKTRUR (Üyelik, aidat, gece vb. etkinliklerde %20 indirim)
Necatibey Cad. Deniz İşhanı No: 58/11 ANKARA
6. YÖNTEM Spor Giyim (%25 indirim)
Şhiye Sağlık Sk. 26/A ANKARA
7. PENEZ Anika-Gümüş (%10 indirim)
Tunalı Hilmi Cad. Koculu Pasajı (alt kat) No: 18/49 ANKARA
8. GENÇLİK KİTABELİ (%10 indirim)
Atatürk Cad./Adana
9. ORTAKÖY SANAT MERKEZİ (%10 indirim) İSTANBUL
10. EKİN SANAT KİTABELİ (%20 indirim) İSTANBUL
11. DOSTLAR TİYATROSU İSTANBUL

12. BİZİM TİYATRO (%20 indirim)
Halk Cad. No: 37 Üsküdar/İSTANBUL
13. KONAK KİTABELİ (%15 indirim)
Belediye Pasajı D-16 Konak/İZMİR
14. ERDEM KİTABELİ (%10 indirim) Bornova/İZMİR
15. GÜN DERGİSİ Aboneliği (%20 indirim)
856. Sk. 3/502 Konak/İZMİR
16. DOĞUŞ KİTABELİ (%10 indirim) Konak/İZMİR
17. SERGİ KİTABELİ (%10-%20 indirim) Konak/İZMİR
18. EKİN KİTABELİ (%15 indirim) Alsancak/İZMİR
19. AKMAN KİTABELİ-KIRTASIYE (%20 indirim)
Atadan Cd. No: 19 Buca/İZMİR
20. ELİF KAFETERİYA (%20 indirim) Buca/İZMİR
21. UMUT FOTOĞRAF STÜDYOSU (%50 indirim)
Cumhuriyet Mh. Zeytinçi Sk. 9/A Bağyurdu/İZMİR
(Siparişler posta ile gönderilir)
22. BİRLİK KİTABELİ (%15 indirim)
106. Sk. No: 40 Çamdibi/İZMİR
23. DÜNYA KİTABELİ (%10 indirim)
24. HAZİRAN KİTABELİ (%10 indirim)
Turan Cemal Benker Bulvarı, Kaloğlu İşhanı,
Bodrum Kat No: 13/ADANA
25. ÜRÜN KİTABELİ (Kırtasiye ürünlerinde %10 indirim)
İnoñü Cüd. Aksoğanı İşhanı No: 3/ADANA
26. AYTAÇ SPOR MALZEMELERİ
Cemal Gürsel Cad. Tepebağ Mh. 14. Sk. No: 39/ADANA
27. GÜRÜN KİTABELİ (%20 indirim)
Nalbantoğlu Mh. Kent İşhanı 2. Kat. Heykel/BURSA
28. BİLİM KİTAP-KIRTASIYE (%10 indirim)
2. Ant. Mh. Cumhuriyet Cad. No: 75/MANİSA
29. AKDENİZ ÇİFTLİĞİ (%10 indirim)
İstiklal Cad. 146. Sk. No: 14-26/MERSİN

"insan manzaraları" FOTOĞRAF SERGİSİ İZMİR'DE AÇILIYOR!

14 - 21 MART - KÖŞK SINEMASI

ODTÜ-ÖD Fesh Davasını Kazandı

Öğrenci derneklerinin kurulmasının önüne çıkarılan keyfi engeller bir bir aşıyor. İdare mahkemelerine, derneklerin ve sektörlüklerin Valiliklerin açtıkları davalar öğrenci dernekleri lehine sonuçlanıyor. Son olarak ODTÜ Öğrenci Derneği, Valiliğin "eksik belge kaynaklı" açtığı fesh davasını kazandı. Valilik, Rektörlük izinleri olmadığı gerekçesiyle ODTÜ-ÖD'nin fesh edilmesini için 1985 yılı Kasım ayında Asliye Hukuk Mahkemesine dava açmıştı. Aynı zamanda ODTÜ-ÖD de kuruculuklarını onaylaması için Rektörlüğe başvurmuş ve "özerk-demokratik üniversite istemi öğrenci derneği amaçları içerisinde olmadığından" onay alamamışlardı. Öğrenciler bir basın açıklamasında dile getirdikleri ancak tüzüklerinde yer almayan bu istemlerinden dolayı yapılan işleme karşı dava açmışlar ve yürütmeyi durdurma kararı almışlardı.

Son olarak Asliye Hukuk Mahkemesi, İdare Mahkemesinin "dernek kurmak için Rektörlük iznine gerek olmadığı" yolundaki kararına dayanarak derneğin bu nedenlerle feshedilemeyeceğine karar verdi. ODTÜ-ÖD kurucu üyelerinden Gökhan Dinçer ve Hilal Akyüz, karardan sonra yaptıkları açıklamada, öğrenci derneklerinin önlerine çıkarılan keyfi engelleri bir bir aşarak, öğrencilerin akademik-demokratik istemlerini, sorunlarını sahiplenmede güçlü örgütlere dönüştüğünü belirttiler. □

Jacques Duclos'un bir yandan Fransız Politik yaşamını, ama şüphesizden bir diğer demokratik yaşamını da çok merak ve çok yakın bir yakın ilişkilerle aydınlatarak demokratik yaşamın, onun sosyal hareketlerinden aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

Genel oy hakkını kazanarak, demokrasiyi kurmak ve serbestlik için Fransız Halkının verdiği savaşından ama oğlularıyla anlatılan yapıt, burjuvazinin yitirdiği çevrelerine ve gelişen sosyal-demokratik planları ve sosyal hareketleri günün ekonomisi ve politik ilişkileri ortaya çıkarılmaktadır.

Savaş dönemi ile Perlenin dikatörliğine ve sosyal hareketi de ODTÜ-ÖD'nin kişisel iktidarı içinde demokrasiyi iktidarı için aydınlatarak çok önemli ve ileri vermektedir.

Jacques Duclos'un yaşamını, hareketi, zenginliği, mücadelesini demokratik ve sosyal hareketleri günün ekonomisi ve politik ilişkileri ortaya çıkarılmaktadır.

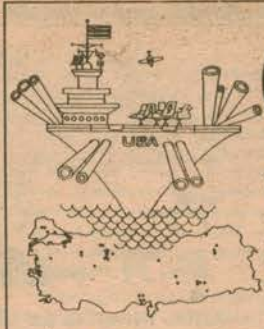
DEMELE GÖNDERİLİR
FİYATI: 1000 TL.

BASAK
Fevri Cakmak Sok. 36/13 Dönüştepe - ANKARA Tel: 30 38 49

attıla tokatlı
**DEVİRİMCİNİN
ÖLÜMÜ**
karşı roman

FİYAT: 2000 TL
DEMELE GÖNDERİLİR

BASAK
Fevri Cakmak Sok. 36/13 Dönüştepe - ANKARA 30 38 49

GÜN

Siyasi Haber ve Yorum Dergisi

- **Antiemperyalizm bayrağını yükseltelim!**
ABD Ortadoğu'da ne yapıyor?
Topraklarımız ABD arpağı değişirdi!
  - **Avrupa Konseyi'ne kişisel başvuru hakkı nasıl kullanılır?**
  - **İşçi sınıfı eylemin neresinde?**
GÜN "Türk-İş Kongresi Sonrasında İşçi Sınıfı" Paneli
8 Mart'ta işçi kadınlar...
  - **Amerika'nın Haiti Politikası: Kazanı patlatmamak için istim salmak**
- Okurdan mektup • Fabrikalardan, sendikalarından haberler • Dünyada neler oluyor • Tarihte bu ay • Hukuk köşesi •

250 lira
Abone koşulları: Yurtiçi/Yıllık 2000 lira • Yurtdışı/Yıllık 20 DM. Tek istekler için 250 liralık posta pulu gönderiniz.
Yazışma ve havale adresi: Asmağ Çeşme Sokak, 14/2, Sultanahmet-İstanbul.

GELENEK KİTAP DİZİSİ

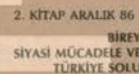
TÜRKİYE'DE
GELENEKSEL SOL:
SORUNLAR-PERSPEKTİFLER

- GERİCİLER-"İLERCİLER" ve ZEMİNE YANIT
- TÜRKİYE'DE GELENEKSEL SOL: YÜZ YILLIK REHAYET
- BURJUA DEMOKRASİSİ: NEREYE KADAR?
- GERİ İDEOLOJİLER DEPOSU TARIMDA DURUM
- 71 KÜŞAÇI ÜZERİNE
- SOLLAZİM MÜCADELESİNE BAZI HATIRLATMALAR

5. KİTAP ÇIKTI-MART 1987

1. KİTAP KASIM 86
SEKSENLERDE
DÜNYA VE TÜRKİYE

2. KİTAP ARALIK 86
BİREY
SİYASİ MÜCADELE VE
TÜRKİYE SOLU

3. KİTAP OCAK 87
TEORİDE ÖZNE-YAPI
İLİŞKİSİ
GRAMSCİ VE
SİYAL TOPLUM

4. KİTAP ŞUBAT 87
GELENEKSEL SOL VE
İŞÇİ SINIFI
HAREKETİNDE
TARİHSEL ÇERÇEVE

Baskı Tarihi: 5.3.1987

1986 kitapları 1987'nin habercisi

Ekonomiden psikolojiye, dünyadan barışa, edebiyattan kadın haklarına, hapisanelerden öğrenci hareketlerine, şiire...
1 Yılda 19 kitap, 3000 sayfa

BİLİM VE SANAT KİTAPLARI

YARIN YAYINLARI

**BARIŞ İÇİN
YAZDILAR
ÇİZDİLER**

**İŞBİTİREN
EKONOMİ
LIBERALİZM
DEVLET
MÜDAHALESİ
ve 24 OCAK**

**TOPLULUK
ve BİREY
1-2**

**A.V. Petrovski
Çev.H.C. Fidaner**

**YÖK ÇIKMAZI
YÜKSEKÖĞRETİM
DAVALARI
Güney Dinç**

**TÜRKİYE
BARIŞ
DERNEĞİ
DAVASI**

**NAZIM HİKMET
SANAT ve
EDEBİYAT
ÜSTÜNE
Haz: Aziz Çalışlar**

**ÖĞRENCİ
KIYIMI
Selim Demirci**

**ÖĞRENCİ
DERNEKLERİ
Serdar Can**

**SIYONİZM
ve FİLİSTİN
TRAJEDİSİ**

**GÖRÜLMÜŞTÜR
HAPİSHANEDEN
MEKTUPLAR**

**GÜNLERİMİZ
Yağmur Afsız**

**İÇERDEN
DIŞARIYA
SEVGİLERLE**

**YOLCULUK
Şükrü Erbaş**

**GÜNEY
AFRİKA
CUMHURİYETİ
ÇAĞDAŞ
SÖMÜRGEÇİLİK
ve EMPERYALİST
YAYILMA
ÖRNEĞİ
Gürhan Uçkan**

**KADINLARIN
ÖZGÜRLÜĞÜ
Aleksandra
Kollontay
Çev: Y. Çongar**

**FARABUNDO
MARTİ
ULUSAL
KURTULUŞ
CEPHESİNİN
SAVAŞIMI
EL SALVADORDA
DEVİRİM
Bränner, Gross
Çev: Ç.Kartal**

**İKİ
OYUN
Schneider-Gorki
Çev: Yılmaz Onay**

Son kitaplar...

**Nazım Hikmet
Sanat ve Edebiyat Üstüne**
(Nazım Hikmet'in 85. doğum yıldönümünde, konu, olay ve kişi başlıklarına göre hazırlanmış sanat ve edebiyat düşünceleri. Aziz Çalışlar hazırladı. 362 sayfa, kısa bir süre için 1575 lira.)

İki Oyun

**Richard Waverly Davası
(Rolf Schneider)
Sonuncular (Maksim Gorki)
- Yılmaz Onay'ın çevirisiyle, oyun da okunabileceğini kanıtlayan bir kitap. 144 sayfa, 945 lira.)**

Baskıda...

**Yine de Gülümseyerek
Nihat Behram
(Yurtdaşlıktan çıkarılmış ozanımız yayımlanmış kitaplarından yaptığı seçmelerle birlikte son şiirlerinin yer aldığı kitap. 208 sayfa, 1975 lira)**

Tek isteklerde ederi kadar posta pulu gönderiniz. 4000 liranın üzerindeki istekleriniz ödemeli ve yüzde 20 indirimli olarak gönderilir. Her türlü yazışma adresi: Asmalıçeşme Sk. 14/2 Binbirdirek.

İstanbul

Langston Hughes

Türkçesi: T. ASİ BALKAR

Anadan Oğula

Peki, oğul, anlatacağım sana:
Benim için yaşam sırça köşkün merdiveni olmadı.
Çiviler vardı içinde,
Kıymıklar,
Kırık dökük basamaklar,
Ve yerler, halı bile yoktu döşemede-
Çırçıplak.
Yine de her zaman
Tırmandım,
Çıktım indim
Köşeler döndüm,
Ve bazan karanlıklarda yürürdüm
Işığın erişemediği yerlerde.
Bu yüzden, oğul, geri dönme.
Oturma basamakların üzerine
Zor bulursun çünkü iyi yüreklileri.
Yıkılma sakın şimdi-
Hâlâ yürüyorum bunun için, balm,
Hâlâ tırmıyorum,
Ve yaşam benim için sırça köşkün merdiveni olmadı hiç.

Nerede Ne Zaman Hangisi

Soğuklar geldiğinde
Keskin güzel kokusuyla
Paslı demir ve naneye benzer,
Ve rüzgâr eser
Serin ve kabına sığmaz, birleştirmek için
Soylu ırk ayırımına karşı,
Ve kıstır,
İncecik giysili kardeşler
Binerler uysal atlara
Gururdan da beter şeylerle bağlanarak,
Bodrum girişlerinde, sanık kürsülerinde
Ya da gar bekleme salonunda konuşmayacak,
Hey at hey ath kopar bağlarını!
Belki kocamış ama hiç de soylu değil
Tarafsız ırk ayırımı.

Irmakları Anlatıyor Zenci

Irmaklar bilirim:
Irmaklar bilirim yeryüzü kadar eski ve insan damarlarında
dolaşan kandan da yaşlı.

Ruhum ırmakların derinliğince büyüdü.

Körpe şafaklarında yıkandım Fırat'ın,
Kulübemi kurdum Kongo kıyısına ve derin uykulara
dalardım içinde.
Nil'e baktım kuşbakışı ve piramitler diktim üstüne,
Türkülerini dinledim Mississippi'nin Abe Lincoln
New Orleans'a indiğinde, gün batarken
altına dönen çamurlu gösünü gördüm.

Irmaklar bilirim:
Kocamış, üzünçlü ırmaklar.

Ruhum ırmakların derinliğince büyüdü.

Ben de

Ben de, şarkı söylüyorum Amerika.

Ben kapkara kardeşiniz.
Yemek için mutfaka gönderirler beni
Konuklar geldiğinde,
Ama gülerim ben,
Patlayasıya yerim,
Ve artar gücüm.

Yarın,
Masada oturacağım
Konuklar geldiğinde.
Hiç kimse bana
"Mutfakta ye,"
Demeğe kalkışmayacak
O zaman.

Sonunda,
Anlayacaklar ne güzel olduğumu
Ve utanacaklar-

Amerika, ben de, varım.

Missouri eyaletinin Joplin kasabasında 1902 yılında doğdu: annesi öğretmen, babası avokattı. Amerika'nın çeşitli eyaletlerinde uzun yıllar yoksulluk, yoksulluk içinde yaşadı. Bir çok işe girip çıktı. Afrika'yı, Paris'i, İtalya'yı benzer koşullarda tanıdı. İspanya Sivil Savaşında muhabirlik yaptı. Sovyetler Birliği'ni ve Uzak Doğu'yu gördü. 1967 yılında New York'ta öldü.

Lincoln Üniversitesi'ni bitirdi ve Edebiyat Doktoru unvanı aldı; ve Guggenheim Bursu ile Amerikan Sanat ve Edebiyat Bursu almaya hak kazandı. "The Weary Blues" adlı şiir "Opportunity" dergisinin açtığı şiir yarışmasında birincilik ödülünü aldı. "Not Without Laughter" adlı romanıyla Harmon Gold Ödülünü kazandı. Sovyetler Birliği gazi izlenimlerini anlatan "Good Morning, Stalingrad" ismi şiir nedeniyle McCarthylerce Amerika'ya Karşı Eylemleri Araştırma Komitesinde sorgulandı, izlendi.

Amerika'da zenci azınlığın, dünyada zenci ırkının uğradığı haksizlikleri, çektiği acıları, yoksulluğu, yoksulluğu, beyazlarla eşit hak ve özgürlüklere sahip olma mücadelesini; zenci müziği ritimleri-çaz ezgiğini, zenci ağzını beyaz Amerikan edebiyatı şair tarzlarıyla sentez ederek, beyazların dilıyla gözününe göbirmeye çalışmıştır: zenci halkın Büyük Şairliğiyle adlandırılmasının sebebi budur.

Simn yanına roman, öykü, piyes, senaryo, mizah, biyografi, tarih, seçki ve çeviri alanlarında da yapıtlar vermiştir. Seçilen de zenci ırkın şiiri, mizahı ve öyküleriyle ilgili konulardadır. Başlıca Şiir Kitapları: The Weary Blues (Yorğun Türkü), The Dream Keeper (Düşlerin Koruyucusu), The Negro Mother (Zenci Ana), A New Song (Yeni Bir Şarkı), Montage Of A Dream Deferred (Ertelenmiş Bir Düşün Kurgusu), Freedom's Plow (Özgürlüğün Sabanı), Selected Poems (Seçme Şiirler), The Panther and the Lash (Panter ve Kamçı), Shakespeare In Harlem (Shakespeare Harlem'de).

Ayrıca, Nicolas Guillen'in Cuba Libre (Özgür Küba) adlı kitabını, Gabriela Mistral'ın bazı şiirlerinden seçmeleri ve F. Garcia Lorca'nın Gypsy Ballads (Çingene Baladları) adlı kitabını çevirmiştir.